

SOMOGY

IRODALOM • MŰVÉSZET • KULTÚRA

Tihanyi ekhó

Próza

BEKES József • BENE Zoltán • KORZENSZKY Richárd • KÓSA Csaba
KÓSA Márton • NÉMETH István Péter • POMOGÁTS Béla
VARGA István

Vers

FAZEKAS István • KERÉK Imre • KISS Dénes • LÁSZLÓFFY Csaba
MATYIKÓ Sebestyén József • TARI István • VÉGHELYI Balázs

Interjú

LŐRINCZ Sándor

Emlékezés

KÓSA Csaba • POMOGÁTS Béla • ZSIRAI László

NEGYVENEGYEDIK ÉVFOLYAM

4.

2013. OKTÓBER–DECEMBER

SOMOGY

Főszerkesztő
KÓSA CSABA

Örökös főmunkatárs
TAKÁTS GYULA

Főmunkatárs
POMOGÁTS BÉLA

A szerkesztőbizottság tagjai:
ALBERT GÁBOR, ÁGH ISTVÁN, CZIGÁNY GYÖRGY,
KOMÁROMI GABRIELLA, TARI ISTVÁN, VÉN ZOLTÁN

A SOMOGY főszerkesztői voltak:
Dr. VÁRKONYI IMRE (1973–1980),
Dr. LACZKÓ ANDRÁS (1980–1993), TÜSKÉS TIBOR (1994–2000),
VARGA ISTVÁN (2001–2008).

A Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság
folyóirata

Kéziratot nem örzünk meg és nem küldünk vissza!

A szerkesztőség címe: 7400 Kaposvár, Csokonai u. 1. E-mail cím:
somogyfolyoirat@gmail.com A folyóirat megjelenik negyedévente. Egyes szám
ára: 400 forint. Előfizetési díj: egy évre 1600 forint.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága 1008 Budapest, Orzcy
tér 1. Előfizethető valamennyi postán, hírlapkézbefizetőknél, e-mailen:
hirlapelofizetes@posta.hu. Faxon 303-3340. További információ: 06 80 444-444.

INDEXSZÁM: 25759

ISSN 0133-0144

TARTALOM

TIHANYI EKHÓ

POMOGÁTS Béla: Tihany visszhangja költészetünkben	3
NÉMETH István Péter: A csönd visszhangjai	6
KORZENSZKY Richárd: Naplójegyzetek	11
FAZEKAS István: A tihanyi szőlőhegyen, Forrás, Apokrif töredék.....	30
KERÉK Imre: Aranylen	31
BEKES József: Marin Hungary	32

SZÉPIRODALOM

KISS Dénes: Maradi téli vers; A létezés elviselése; Mirevalóságom; Agyhomály; Falnál	36
LÁSZLÓFFY Csaba: Emlékeltolódások; A halálugrás-mítosz; Diótörés a verandán; „Igen, az ember korlátai stb.” ...	39
BENE Zoltán: Közös halál	42
TARI István: Tökkürtök bűgásában; Fázik a góré	48
MATYIKÓ Sebestyén József: Homályos erdők útjain	50
KÓSA Márton: Buddha rendel; A szupermáj	51
VÉGHELYI Balázs: Budapest; Dallam a szabadságról	56
KÓSA Csaba: Foci és foci	58

IRÁNYTŰVEL

POMOGÁTS Béla: A szárszói beszéd	63
VARGA István: Természete az élet iglenlése	67

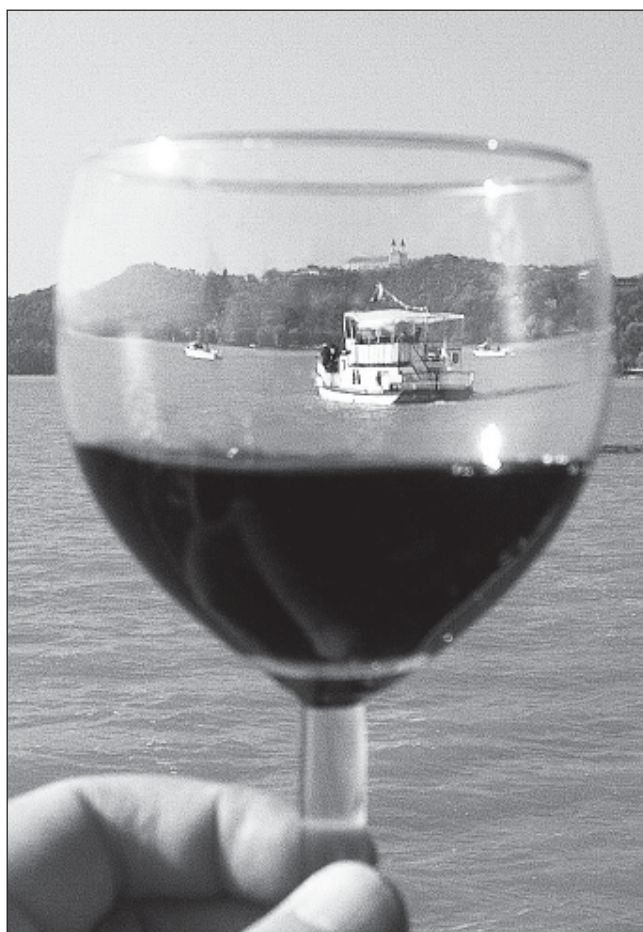
INTERJÚ

LŐRINCZ Sándor: Író és orvos	74
------------------------------------	----

EMLÉKEZÉS

POMOGÁTS Béla: In memoriam Szirmay Endre	78
ZSIRAI László: Rádics Károly emlékezete	79
KÓSA Csaba: Búcsú Ács Jenőtől	80

E lapszámunkat tihanyi fotókkal illusztráltuk

(Korzenszky Richárd felvétele)

TIHANYI EKHÓ

POMOGÁTS BÉLA

Tihany visszhangja költészetünkben

Minden nemzetnek, országnak és vidéknek vannak a történelem és a kultúra által megszentelt (talán szívesebben mondanám így: „szakrális”) városai, települései, épületei. Ezek nem csak egy történelmi kultúra bélyegét viselik magukon, nem csak tájféldrajzi vagy művelődéstörténeti emlékeztetők, hanem valóban szimbólumok. Egy nép szellemiségét, mondhatnám: lelkületét mutatják, történelmi küzdelmeket: sikereket és vereségeket. Hogy csak néhány beszédes példával éljek: az athéni Akropolis, a római Colosseum vagy a Szent Péter székesegyház, a bécsi Burg és a Stephansdom, a párizsi Notre-Dame és az Arc de Triomphe, a londoni Westminster Abbey és a királyi palota és persze a budai, az egri, a nagyvázsonyi, a szigetvári és a sárospataki vár, a pécsi székesegyház, a debreceni Nagytemplom, az esztergomi Bazilika. És persze tovább a pozsonyi vár és koronázó templom, a kassai székesegyház, a kolozsvári főtér a Szent Mihály-templommal és Mátyás király lovasszobrával, a brassói Fekete-templom, a szabadkai szecessziós városháza – ha mindezeket összeállítjuk egy képzeletbeli térképen és látjuk a mögöttünk maradt évszázadokat, kitárul előttünk a magyar történelem.

Ezeket a városokat és épületeket, a bennük testet öltő szakralitást nem csak a maguk tárgyiaságában tarthatjuk számon, hanem a hozzájuk fűződő irodalmi emlékekben. A magyar tájaknak, városoknak, falvaknak, kolostoroknak, templomoknak, váraknak, kastélyoknak, udvarházaknak, iskoláknak, akár a nádfődeles parasztházaknak megvan a maguk költészete is. Versek, amelyek a városok, falvak, épületek lelkületét ragadták meg, talán minden művészettörténeti tanulmánynál hitelesebben, mert hogy „lélektől lélekig” hozták közelünkbe mindazt, amit szavakban megörökítettek. Egy költemény talán elevebb, mert személyesebb kapcsolatot hoz létre a történelmi táj, a régi város, a sok évszázados templom, kolostor, vár, kastély és a jelenkori olvasó között, mint egy tudós értekezés. Ennek lehet a következménye az, hogy a költészet mindig mélyebb és tartósabb érzelmi kapcsolatot hoz létre a szülőföld és az egyén között, mint a tudomány. Ha érzékeltetni kívánjuk a szülőfölddel fenntartott kapcsolatunkat, inkább versekre gondolunk, vagy hivatkozunk, mintsem tudományos értekezésekre.

Tihanynak is van egyféle krónikája, mondhatnám így is: „tükre” a magyar költészetben. Az apátsági templom, a hírneves (mára már csak emlékekben és versekben létező) visszhang, a régi parasztporták régóta ihletik meg költőinket. A Tihanyban született vagy a Tihanyra emlékező versekből szinte olyan pontosan meg lehet ismerni ennek a történelmi településnek a nevezetességeit, históriáját, köznapi életét, mint valamilyen tudós tanulmányból. Itt van mindjárt Csokonai Vitéz Mihály hírneves költeménye, amelyet minden isko-

lásnak ismernie kell (nekem annak idején a piaristák gimnáziumában könyv nélkül is fújnom kellett): *A Tibanyi Ekbóhoz*: „Óh, Tihannak rijjadó leánya! / Szállj ki szent hegyed közül. / Ím, kit a sors eddig annyit hánya, / Partod ellenébe ül. / Itt a halvány holdnak fényén / Jajgat és sír elpusztult reményén / Egy magános árva szív. / Egy magános árva szív.” Ugyancsak Tihany képe jelenik meg Garay János *Balaton* című nagyobb költeményének VII. fejezetében és Vörösmarty Mihály *A tibanyi visszhang* című költeményében, amely a visszhanghoz fűződő mondát eleveníti fel.

Aztán, hogy közelebbi példára hivatkozzam, itt van Illyés Gyula több költeménye is, így a *Tibanyi barátaimhoz* és *A tibanyi Templom-hegyen* címűek, ez utóbbiból idézek: „Mennyi ég! Mennyi kék! Zöld! Mennyi / Balaton, tavasz, hegyorom! / Alig tudom magamba szedni. / S egyszerre – sok nagyon!”

Keresztury Dezső, a Balatonvidék elkötelezett híve is megemlékezett Tihanyról *Dunántúli hexameterek* című kötetének versei között. Reményik Sándor a zaklatott erdélyi sors kihívásai elől menekült a Balaton partjára, és *Örök Tibany* című versében tett vallomást arról a megnyugtató érzésről, amellyel a félszigeten találkozott.

Takáts Gyula, aki több versében is beszámolt azokról az élményekről, amelyeket a balatoni tájtól kapott, *Tibany felől* című versében a természet örök megújulását ünnepelte: „A szél kitolta már a zöld jeget. / Tihany felől ragyog. / A fák alatt kinyílt a hóvirág / s mint zümmögő, indult kasok / körül a villogó, tűnő ívek, / a bokrokon cikáznak gyors rügyek.”

Vagy itt van Jankovich Ferenc talán legszebb verse, a Tihannal szemben található Szántódon született *Szántód partjainál* című, amely Csokonaira hivatkozva ad hírt a költő reményeiről: „Midőn Csokonai Vitéz Mihály / megírta itt dorgáló énekét; / midőn lent ült Szántód partjainál, / Tihany felé elmerengetve két / mandulaszemét, már többet tudott – / nem látta Watteau-t, nem látta Bouchert, / de éppoly szépet, szebbet álmodott - / s lába előtt bölcsőben sírt a Lét... / Lábam előtt a bölcső most üres. / De ébredsz már, s tán megvajudsz, Világ... / Visszajöttem, szép Újszülött, heves / könnyek között lelkem takarni rád: / ki már közelgesz csúf anyajelek / között, téged hív s téged fél bután / a kín – s a dölyf; a dac s a rémület - / Holnapra talán megszűletsz, Hazám!”

A kortársi magyar költészet köréből is többen adtak hangot tihanyi élményeiknek, így Rába György *A tibanyi révben* című verse: „Alszik a víz mélyén a halász, rőfnyi / szakállában süllő fickándozik. / Tanúja, a domb, látta még kikötni / a herceget s látta Csokonait, / ki a túlpartról, a nyárfák tövén / engedte vijjogó panaszát erre, / hol az ember békéjét várom én / alvó füvek, mókusok közt heverve.”

Gergely Ágnes *Prelúdium és fuga: Tibany felé* című versében arról ír, hogy a vonatablaktól feltűnő Tihany látványa nyomán hogyan másolódik egymásra a történelmi emlék és a személyes érzésvilág: „Már a vonatablaktól / az Apát-ság barlangi rajza. / Azok a vérző semaforok. / Lassítás. A naplementén / átgyűrődő inged szoborlobogása. / Lepkék izgalmán előrevetülő / éjszaka. Köröskörül a sűrűség / teli boldog, boldog leopárdal.”

A magyar költészet otthon érezte magát Tihanyban, egyszersmind azt is jól tudta, hogy a történelmi és irodalmi emlékekben gazdag községnek (és a benne élő emberi közösségnek) milyen állhatatos küzdelmeket kellett vívnia avégett, hogy Tihany, amely nem egyszer egymással küzdő ellenséges hatalmak háborús övezetében foglalt helyet (például a törökkori harcok idején, vagy a második világháború végső hónapjaiban) fenntarthassa életét, kultúráját, történelmi emlékeit.

Tihany ma Európa-szerte ismert turisztikai látványosság és kulturális emlékpark, külföldi látogatók ezrei fordulnak meg az apátsági templomban, a kicsinósított műemlékházak között. Magam is számtalanszor fordultam meg Tihanyban, és a szigligeti alkotóházban időzve is mindig alkalmat kerestünk arra, hogy odafelé vagy hazafelé eltöltsünk egy félórát az apátsági templom körül. Ahol régi barátommal: Korzenszky Richárd apátúrral találkozhattam.

A hatvanas évek elején a Németh László sajkodi házába látogató neves (Nobel-díjas) olasz költő: Salvatore Quasimodo is a táj hatása alá került. *A Balaton partjáról* című versében a következők olvashatók: „A hársfa növekszik, lombjai közt az idő zúg. / S ha majd a madarak röptét is belengi, / alatta piros-kék kockás vászon, / tokaji bor, turisták isszák. S akkor / hangtalanul megszólal a hangszóró / a léten-túli / világból, mintha eső pásztázna a tájon. / Kimondja a jelszót – szabad nevemet.” (Kotzián Orsolya fordítása.)

Ezzel a verssel a balatoni táj és Tihany visszhangot kapott az élő világirodalomban is.

(Korzenszky Richárd felvétele)

A csönd visszhangjai

E számomra mindig kedves és szemhéjam mögött is forgandó képekkel teli tájban nem lehetett nem gondolnom a költészetre. S ha rálapozok egy-egy könyv Tihany-fejezetére, tán nem is nagy csoda, a prózákat is csurdig találok lírával. Személyes emlékeimből és olvasmányélményeimből szeretnék kötni most egy csokrot, amelyet belecsvarak majd, ígérem, Balaton-, vagy ami ugyanaz: égbék-szín papírba, s hagyom hullámozni háttérében a levendulát is.

Nyaranta például a sajkodi strandról, tündér Tihanytól egészen a tündéres Badacsony válláig láttam, ha végignéztem nyugati irányban a tündéri tavon. (Garay János a Balatont hazánk tókirályának nevezte, s ő látta el a “tündéri” jelzővel. Kisfaludy Sándor a Badacsonyhoz tapasztotta a “tündéres” epithétont. Kosztolányi Dezső Balatonfüreden írott verses panaszában a Tündér Tihanyt kérdezi, hogy legalább visszhangjában él-e még az ifjúság?) Mennyi látvány, szín, forma előttem, s akkor még nem beszéltem arról a valóban könyvtárnyi irodalomról, amely Tihannal kapcsolatos. Ha össze szeretném gyűjteni valamennyit, esküszöm, olyan hatalmas könyvbe férnének bele, mint amekkorára a *Pannonbalmi Szent Benedek-rend történetének* VI/2. legvaskosabb kötete sikeredett 1916-ban, 1187 számozott oldalon.

Hol Tapolca, hol Budapest felől közeledtem feléje a vonaton, volt, hogy a déli parton futott velem a szerelvény, s Zamárdiból is megcsodáltam a hegyet a kettős toronnyal. Érkeztem Szántódról kompon Tihany kikötőjébe. Bicykliztem be a faluba Füred és Aszófő felé egyaránt. A Balatonnak cezúrája – Tihany. Eötvös Károly fogalmazta meg a legpontosabban: „Tihany két nagy tóvá választja el a Balatont. Csak a balatonföldvári fürdőtelep vidám lakói látják mind a két Balatont.” (Földvár, nemhiába, főrendi fürdővé vált.)

Kedves könyveimből többet is le tudok emelni polcaimról, amelyekben a félszigethez való közeledésüket örökítették meg a szerzők. (Már jártak a gőzhajók, de Tihany alatt megannyi halász egészen 1897-ig az úgynevezett ősi bodonhajóval közlekedett és dolgozott.) Nem csupán Garay János hajózott e tó szorosán át a Kisfaludy gőzösön, s nemcsak Ady Endre a Helkán, de kortársunk, Ágh István is leírta a balatoni látványt a maga „hajónaplójában”: „Egyszer májusban hajóztam Füredről Badacsonyba. Ámulatom zavartalan volt. Mintha állna a hajó, és a hegyek úsztak volna felénk. Először Tihany kéttornyú templomával közeledett és visszafordult, déli végét mutatta, s átúsztatott keskeny szorosán, utána nyugati oldalával továbbengedett a végtelennek tűnő ragyogásba...” Bertha Bulcsu az ellenkező irányból, vitorlásával Fonyód felől szokott Tihanyba vagy Füredre megérkezni. Néha kénytelen volt megpihenni, mivel a szélcsöndek veszteglésre ítélték ezen az útvonalon. Boldizsár Iván 1970-ben emígy emlékezett vissza: „Azért is lett Tihany választott szülőhelyem, mert ott kaptam rá a vitorlázásra. Ma százával rajzanak ki a kalózhajók, a finn dingik, az

olimpiai yollék és sok más kis hajó, a Balaton-parti klubokból, és a kormányru-
dat diákok, munkásfiúk, lányok tartják a kezükben, mintha öröktől fogva az
lenne a legtermészetesebb dolog a világon.”

Németh László, aki sajkodi házának, certosájának kajütnyi szobájában írta
1957-től egyenest a maradandóságnak esszéit, miközben tányérozta a maga
ültette gyümölcsfáit, mérte vérnyomását mint hipertóniás beteg, távol a fővá-
rosi irodalmi élettől már egy létösszegző hajóút látomásáról beszélt: „A Bala-
ton innét még ősszel is olyan, mint egy olasz öböl: a fonyódi hegy és a Bada-
csony közt mintha tengerre lebegnének ki a vitorlások; télen azonban a vörös
nádason túl az ólmos felhők alatt már nem a Tirréni tengerre, hanem a nemlét-
be viszi ki, akiért eljön a normann orrú hajó...”

A *Sajkodi esték* szerzője filmszerűen pergetett, sejtelmes képkockái egy író
szemszögéből és időződő szívéből hogy mennyire nem tűntek „tájidegenek”,
arról Passuth László esszesorai bárki kétkedőt meggyőzhetnek:

„Tihany Közép-Európa egyik legnagyobb tavának partja fölé épült. A víz
hőmérséklete a napéjegyenlőségi őszi viharokig ritkán esik 18-20 Celsius fok
alá. Partjának nádvilágára őszi, elementáris csend borul, s nyári képét is a
vitorlák szépítik meg, nem hallani motorpuffogást... Aki Tihanyt megkedvel-
te – rendszerint nem barátja a harsány örömeknek: kissé maga is egybeolvad
azzal a majdnem transzcendentális légkörrel, mely finom párájával bevonja
Tihanyt.”

Ha Tihanyra gondolk, nevének szláv eredetében mégis a csend muzsi-
kál.

A Tihanyi Alapítólevél hártájára 1055-ben I. András királyunk valahai
scriptora a tollhegyével azt kanyarította, hogy TICHON. Tyihij, tyihaja... Tehát
'csendes'. Ha szláv ember személynevről kapta volna a település a Tihany
nevet, akkor is ez volna az én úgynevezett szerelmes etimológiám 2013 októ-
berében. S az olvasmányélmények szintén ebbéli érzeteimet erősítik föl. Lám,
Lengyel József is eljátszott a szóval: „Tíha, tíha, tíha, Tihon, Tihany... Különös
itt a csend. Hullámok zúgnak alatt, zúgó fák körös-körül és legfelül, legbelül a
sziklából, kolostorfalból, királlysírból, a sokszoros csendből: sokszoros vissz-
hang. Nem tudták hol van. A régi térképeken a Balaton déli oldalába rajzolták
bele a félszigetet. Még a híres Mercator féle térkép is így mutatja 1585-ben.
Pedig ekkor már majdnem fél évezrede nyugszik Tihany szikláján az árpádházi
I. Endre és megvan az Alapítólevél, mely magyar szavakkal magyarázza a latin
okmány földrajzát. Nekünk ezért a világ közepe: Tihany.”

Ács Anna a magyar Tempevölgyet ábrázoló Jókai Mórt jellemezte a követke-
zőképpen: „Tihany a nyugalom érzését keltette benne: 'Milyen szép lehet az
élet végnapjait itt tölteni el.' - fakadt ki belőle a sóhaj. Elismeréssel írt a kolos-
tor páratlan fekvéséről, környezete különleges szépségeiről, a kolostor kitűnő
igazgatójáról, a kolostor kincseit bemutató bencés szerzetesekről.”

Mostanában legtöbbször tapolcai otthonomban Tihanyt a Balatonfüred fe-
lől közlekedő vonatokból képezem el: fülkeablak keretezi a látványt Aszófő
felől. Édesanyám áll az előtérben. Festményén Udvardi Erzsébet is ideálmodta,
e tájba halott édesanyja eleven emlékalakját. A háttérben, úgy érezte, annak a

Tihanynak kell lennie, amit a víz egészen átölelne, de ez csak majdnem sikerül az őselemnek. A félsziget nem teljes sziget, már Lázár deák térképén sem. (Nyoma sincs Galerius császár csatornájának, aminek segítségével ideig-óráig elmondhatták a régi rómaiak, hogy van nekik is itt insulájuk. A középkorban a félszigetet egy töltésen haladó út kötötte össze a szárazfölddel. De összekötötte!)

Legendatermő táj ez, hiszen a hajdani (belső) hajókikötőbe érkezett vendégeket gyerekek rohanták meg, s hangos szóval szuvenír gyanánt a kecskekörmeiket kínálták zsebeikből. Az ügyesebbek Garay János híres regéjének verssorait is tudták idézni. Ma már nem vet ki élém a tó ilyen, a Pannon tengerből maradt congéria-töredékeket, az Echo elhalkult a megannyi új épület miatt. Ám a templomfal ma is visszaveri az elkiáltott szavakat, mint hajdanában, amikor még 12 szótagot, vagy teljes hexametert is képes volt megismételni. Legendatermő e táj hát! Mesebeli száműzött király illenek bele, s a 20. századi történelem még ezt a szomorú históriát is megadta. Ma az újjászentelt Kálvária keresztjei mögött található Boldog IV. Károly ereklyéi. A keresztokról és bronzkorpuszaikról eleven, gyerekkori emlékeket őrzök. Valahányszor Sümegre mentünk, szüleimmel a temető mellett haladtunk el. Hol nagy fény, hol eső verte azokat az éppen Tihanyból száműzött szobrokat. Hiába volt a település Padányi Márton kedves lakhelye, kitűnt, hogy eleve nem a vár alatti mezővároskához arányos a félszigetről származó kompozíció.

Az ereklyékről pedig földidéződik édesanyám barátnőjének családi legendáriuma. Simon Éva néni, a hegymagasi tanító lánya, arról mesélt édesanyámnak, hogy amikor az utolsó uralkodó a tihanyi monostor első emeletének délkeleti sarkán lévő szobák egyikében töltötte pár napon át éjszakáit (1921. október 26. és 31. között), IV. Károlynak a leghőbb kívánsága egy olvasólámpa volt. Éva néni felmenői közül kerültek ki, akik a világító alkalmatosságra ernyőt kézimunkáztak sebtében. Nem biztos, hogy minden birodalom elmondhatja ezt magáról, hogy királyának mindennapos igénye volt a szellemiekre. Az aszófői állomásról a Dunán át a Fekete tengerre, majd Madeirára vitte a hajó. (Habsburg Ottó a Balaton Akadémia ünnepségén kezét szorított velem. A tihanyi polgármester Édes felségnek szólította IV. Károly fiát, s arra kérte a kilencvenes évek elején, hogy igazgassa utunkat Európába. A szintén jelenlévő Papp Árpád, a forradalmi hevületű poéta felfortyant, s tisztelettel Elnök úrnak szólította a politikust, köszönte Magyarországhoz való ragaszkodását, de arra intett minden vendéget, hogy mi mindig is ott voltunk Európában, nem kell hát oda bevezetni minket.)

Édesanyám mellől hallgattam az apátsági templomban tartott orgonahangversenyeket. Bach fúgáitól még a faragott szobrok alatt ülő hús-vér nőknek is angyali arca lett. Egyikük lényének vonásait mohó kamasz-szemem annyira beitta 1976 nyarán, hogy a mai napig föl tudom idézni. Boksay György írta meg a legendás faragó mester történetét *Párbaj a Balaton jegén* című könyvében. Egy tihanyi leányzó volt modellje Stulhof Sebestyén uramnak, akinek nyughelye, bár nem a fölszentelt bencés papok regulái szerint kellett élnie, mégis csak a barátok kriptájában van. 1799-től holtában is így becsülték azt a tiroli mű-

vészt, aki áhítattal és mestersége bravúros fogásaival kifaragta többek közt a főoltárt, a szószéket és az apáti trónust. Beszélük, Szentesi Rozika volt a nagy szerelme, akinek korai halálát követően a faragó már csak az amor sanctusnak élt. Boksay György meséje szerint: „Szébb lett a templom, mint bármely épület a környéken. Ma is csodálják faragványainak szépségét messzi tájakról is, s meghallgatják a legendát, amelyet a tihanyi nép megőrzött: az egyik oltárnál térdeplő angyal viseli Stulhof Sebestyén kedvesének arcvonását.”

A templom kiállítótermei Borsos Miklós rajzaival hívnak vissza. Feledhetnek a tusrajzok a hetvenes évekből. Akár a Balaton, akár az Arno partján készültek. Mennyi bukott ember a műveken: Káin sújtotta Ábeltől Jézuson át Don Quijotéig, akiket Borsos hite szerint fölemel az idő, mivel a hősöket meg lefokozza. A papírra festett képekkel együtt vallják ugyanezt a súlyos szobrok. Így summázott Tihanyról, életről-halálról és művészsorsról Borsos Miklós *Víz és ég* című lírai prózájában: „...itt fogantak – készültek szobraim. A portrék költőinkről, a Pásztor, a telt Démeter asszony, a csillagnéző, a napok az érmek hátlapjain: az örök probléma változatai – ég és víz, ég és föld találkozásában az emberi alak létezése, értelme.”

A Rege presszó teraszán olyan székekben foglalhattam helyet, amikben előttem Déry Tibor, Illyés Gyula, Keresztury Dezső üldögéltek. (Csonka regiszter.) Itt ittam először Pepsi Colát tíz évesen. A köhögés elleni szirupos orvosságot juttatta eszembe a nagy nyárban. Még pillantás a tóra, ahol éppen vitorlások versenyeznek, de érdekel a bástya alatt a fúvószeneke is. A bástyákövek északolasz kisvárosokat idéztek, Fodor Andrásnak Arezzo-t juttatták eszébe, de alant a tó már a legdélibb talján csodákra emlékeztetnek. Lipták Gábor 1963-ban azt írta *Vallomások a Balatonról* című könyvében, hogy Caprival verseng itten a tihanyi kilátás. Hány meg hány tévéfelvételt vagy közvetítést láttam még innen a fekete-fehér képernyőjű készülékünkkel, egyszer Zákonyi Feri bácsi, máskor neves régészünk mesél az I. Endre sírját őrző altemplomról. Bujtor István (Ötvös Csöpiként) szintén tartott seregszámlát humoros, de izgalmas bűnügyi történeteiben a Rege cukrászda fedélzetén. Bár Bertha Bulcsu után ring már vitorlásával, ama normann hajó farvizén, vidám jeleneteit nem unnam századszorra sem.

Az újságírók üdülőjében látogattuk meg édesapám egyik diáktársát, Balázs Miska bácsit. Tízegynéhány éves lehettem. Elsorolta, ki mindenki él és alkot ezen a tihanyi Parnasszuson. Gyerekfejjel persze nem jegyeztem meg azonomód minden nevet, ám szerencsére később Illyés Gyula a naplójában egy vidám pinceszert követően szerét ejtette az enumerációnak: „Milyen kevés is kell visszavarázsolni azoknak a helikoni időknél az ajérját. A legkisebb ürügy elég, ha megvan az adottság. Borsos, Déry, Józsa [Bodosi György pécselyi orvos-költő], Lipták, Németh, Passuth és szerénységem együtt – feleségestül – elég elütő színű gyöngyfüzér. Együtt ülünk egy prészáz előtti hosszú asztal mellett a Bakony balatoni lejtőjének egyik édenkertien szép tája fölött a kezdődő alkonyodásban jó beszélgetésben, noha a közös nevező csak az, hogy házigazdánk tíz-húszpernyi autózással épp bennünket tudott összeszedni egy kis borkóstolásra, majd birkaparikásra.”

Jártam a félsziget nyugati oldalán, ahol Németh László certosájának köveit unokája esküvője alkalmából megsimogathattam. (Bodosi György a következőképpen írta le a szó szerint menedékházat: „...valóban cellához volt hasonló, bár külseje inkább a hajdani cselédek viskóihoz hasonlított. Abban is, hogy minden komfort nélkül való volt. Mosdásra lavór szolgált, főzésre egy kis tűzhely, melynek melege fűtötte egyben a szobát, képzelhető, hogy – télvíz idején – mennyire alacsony hőfokra. Csak annyira, hogy meg ne gémberedjenek az ujjai.”

Legtöbbször a Gödrösnek nevezett strandra mentem fürödni 2000 nyarán E helyt a barátlakások közelében aztán mindig Csokonai jutott eszembe, hogy bizony a füredi part ellenében itt búcsúzott kedvtől, reményektől és Lilláktól. Megelégedett volna egy ilyen szerzetesi zuggal. Mi tagadás, ma már nem is tudna egy költő a verseiből szerzett pénzből ingatlant venni errefelé... Ám e kijelentésemet sem csupán poétai erszényem méretére alapozom, jobb okom van rá! Szapudi András megírta már Kazinczy Ferenc Tihanyból Szántódra való átkelésének kalandját ismertette. Szapudi idézett a naplóról Kazinczytól, majd a hajdan volt szegényes falu képét, amit a széphalmi mester látott, összevillantja a modern korival: „[Kazinczy] Tihanyról nem éppen hízelgően emlékezett meg úti naplójában. 'Nem képzelheted el, barátom, mely kieszen rút Tihany. Olyan ő, mint a toilette mellett ülő borzas lányka, midőn bosszankodik, hogy álmából felköltötték...' Egyszóval nemigen bízott az egykori halászfalucska jövőjében, s ma feltehetően ugyancsak csodálkozna, hogy egykori egész örökségéért – amelyet egyébként a magyar irodalomra költött – sem tudna egy „kies lakot” vásárolni magának Tihanyban.”

Kerékpárommal sokszor körbekerültem a félszigetet, közben letámasztva a drótszamarat, kapaszkodtam a gejzírt kúpokhoz, föl, vagy néztem csak az erdő fái közül a tó felé. A Belső-tó kis csárdájával csalogatott. Eszembe sem jutott a templomtornyokkal szemben ülve, jobbról arra a Balatonhoz képest tényleg ded horgásztavacsára is nézve, hogy fölbukkanhatna ebben a csöndes és jó védettségben a Németh László emlegette normann hajó. Útikalauzom legtöbbször Jankovich Ferenc Balaton-antológiája. Bár megfogadtam Kósa Csabának, hogy e kis breviáriumban nem szerepeltetek verset, ha már minden tihanyi próza is egyben lírai, hadd rekessem be gyűjtőmunkámat Jankovich ajánlásával, vagyis költő prózájával:

„Új költészetünk határtalan nagy fényszerelme, és az érzést az atomokig bontva-elemző értelemvilága új helyét keresi a Balatonnak is a világban. Fiatalabb költészetünkkel – Takáts-csal, Weöressel - Illyéssel, Szabó Lőrincsel – vágyunk a végtelen felé tágul, mohóan, egyre mohóbban. És hogyné, mikor egytestvér, ős-rokon: a tenger és a Balaton... Szeretném hinni, hogy ez a vágy nem a nemlét vágya, hanem a habok szabad csapongásáé a tengerek felé az egytörvény szerint, nem elsóvárgás a fixből, a nixbe, hanem az új életérzés még alakvágyó kifejezése, az új maradandóság hozzáméretkezése a mindenhez-visszonyuláshoz: melyből számunkra is új lét fakad, olyan, ami megvigasztalja Csokonai magános, árva szívét...”

Naplójegyzetek

2012

Január 4. Szerda. Reggel 9-re jön Tósoki Imre polgármester az iskoláról tárgyalni. Kérem, hogy legyen jelen Adalbert és Ágoston. Alapos beszélgetés, tárgyalás formálódik. Ha tíz évvel fiatalabb volnék, nem sokat töprengenék. De nem vállalhatok felelőtlenül olyan terheket, amelyeknek viselése az utánam következők gondja volna. Remélem, kikristályosodik, mit kell tennünk. A jövő héten találkozunk a tantestülettel.

Vajon mit fogok mondani szombaton? A szokásos veszprémi újévi fogadáson nekem kell a köszöntő előadást megtartani. Nehezen vállaltam el, nem szeretnék egy zajongó tömegben kínlódni, mint tavaly Freund Tamás, akinek érdekes előadására oda se figyeltek.

Szombat, január 7. Gyülekeznek az emberek. Az egyetem rektora, az Akadémiai Bizottság elnöke, a város polgármestere, a megyei közgyűlés elnöke és a kormányhivatal vezetője a házigazda. Egymás mellett állnak, s fognak kezét az érkezőkkel.

A Himnusz után néhány bevezető szót mond a műsor vezetője, majd én következem. Pisszenést se hallani, feszülten figyelnek. „Idevigyázz, gyerek!” – kezdem a szöveget. Fölidézem a tavalyi zajongást. Majd arról beszélek, hogy a világot a tiszta szívűek változtathatják meg: s ez nem kerül semmibe.

A Mendelssohn Kamarazenekar következik, mesés szép játékkal. Utána a házigazdák egyszerre mondják: „Boldog Új Évet!” Erősítésnek van mellettük egy kéményseprő is (az előbb ért véget a kéményseprők újévi köszöntője a megyeházán...)

Vasárnap, január 8. Délután háromra jelentkezett be volt pannonhalmi diákom, Fazekas Ágoston. Lassan kezd derengeni, ki is ő. Amikor meglátom az arcát, föllevenedik a történet. (Tegnap telefonált, szeretne beszélni velem, mert történt valami a családjukban...)

Soha nem tudhatom, hogy egy-egy mondatom, kijelentésem, gesztusom kiből milyen nyomot hagy. Előadásokban sokszor elmondtam, hogy akár akarjuk, akár nem, „vonatkozási személyek” vagyunk, igazodási pontok, a biztonságot keresők számára olyan emberek, akikben szeretnének megkapaszkodni.

Az ilyen beszélgetések – bár mindig nagyon nehezek –, az ilyenek éltetik az embert.

Január 11. Szerda. Délután „betegállományba” megyek, lefekszem. Már több mint egy hete kínlódom valamiféle influenza-gyanús nyavalyával. Csütörtökön reggelre fölkelek, én vagyok a soros miséző. Délután jön az igazgatónő a tanárok véleményével: a huszonkét fős tantestületből húsz igen, kettő nem; a két nem közül az egyik valójában igen, csak a kérdés feltevésével nem tud egyet érteni: szeretné-e, ha az iskola egyházivá válna? Nem szeretné, de ha az lenne, elfogadná.

Január 14. Este házi káptalan, az iskolaügyet tárgyaljuk meg. Tibold atya az első megszólaló. Megrendítő, amit mond: küldetésünk van az emberekhez... Az Isten küld hozzájuk... Megadja a beszélgetés alaphangját. Kérem, mindenki mondja el a véleményét. Egyhangú, felelős, közösségformáló a beszélgetés.

Hétfő, január 16. Ökumenikus istentisztelet. Meglepően szép számmal vannak. Nagy Lajos veszprémi kórházlelkész az igehirdető. Eljött Miklós Ferenc, Petrőcz Lászlóné: a reformátusok túlsúlyban vannak... Az evangélikusokat az oltárnál Ritzinger József képviseli.

Kedd van, január 17. A MŰPA-beli (= Művészetek Palotája) tervezett kiállításához válogatunk képeket. Megbeszélem telefonon a nyomdával a nagyításokat. A „Fény és víz” anyagból kivesszük a közvetlenül Tihanyhoz köthető képeket. Lassan összeáll a tervezett anyag.

Szerda, január 18. Szent Margit ünnepe. Madaraim szorgalmasan járnak az ablakomba napraforgómagért. Próbálom végiggondolni az esti prédikációt – a füredi református templomban leszek igehirdető.

Január 19. Csütörtök. A mai nap alaposan kivette az energiáimat. Délután ötkor elkezdjük a szülői fórumot az iskolában. Nagyon sokan voltak, ennyien nem szoktak eljönni, mondják. Alighanem sikerült megfelelő hangulatban levezetni az estét. Kérdés alig volt: mintha várnák, hogy vegyük át az iskolát. Nekem azzal tesznek jót, ha nem kérik – sok gondtól megszabadulnék. De ha kérik, akkor kötelességem minden erőmmel támogatni az ügyet.

Január 22. Vasárnap. Idősek napja. A polgármesterrel édesanyámhoz megyünk: ő a legidősebb asszony, aki Tihanyban él. Szép csokrot és ajándékkosarat kap. Szemmel láthatóan örül a látogatásnak és a köszöntésnek.

Elköszönök tőle. Szabadságra indulok. Keresztet rajzol a homlokomra – régi szokása. Fél három elmúlt, amikor útra kelek.

Két óra és tíz perc volt az út Tihanytól Mönchhofig. Nagyon kevesen vannak a vendégek. A vacsoránál ismerős fogad, a mosonmagyaróvári felszolgáló, Szilveszter. Kapok egy külön kis asztalt a bejárattól nem messze. Élvezhetem a nyugalmat.

Miután Tihanyból szerdán megkaptam a szülők véleményét - 95 százalék egyetért azzal, hogy átvegyük az iskolát -, egyre többet gondolok arra, mit kellene tenni az iskolában. Nem hinném, hogy az első évben komolyan bele kellene nyúlni az iskola életébe. De foglalkozni kellene a tanárokkal, felkészíteni őket, hogy legyen fogalmuk a bencés szellemiségről. Néhány alapelvvel kellene megismertetni a tanári kart a Regulából, hogyan kell bánni az emberekkel. „Hogy legyen, ami után az erősek még vágyakozhassanak, de a gyöngék se riadjanak vissza.” S hogy „mindent zúgolódás nélkül tegyenek”. Jó volna közelebb hozni őket a „rend” – a rendezettség, a belső béke – gondolatához.

Február 3. Péntek. Kapok egy masszázst, délben Balázs-áldást. Ebéd után – hogy megelőzzem a hóesést – elmegyek és elintézem a hétfőre-keddre tervezett bevásárlást. Mínusz nyolc fok van. Egyrészt félek, hogy jön a hó, és nem lehet mozdulni, másrészt tartok attól, hogy ha napokig nem indítom be az autót, úgy járok, mint tizenegynéhány évvel ezelőtt: lemerül az akkumulátor.

Szerda, február 8. Nem merek nekivágni a Bakonynak. Jókora kerülővel érkezem Tihanyba.

Szombaton, 11-én délután Aszófőn egyházközségi gyűlést tartunk. Választunk új elnököt: Nagy Csaba egyhangú szavazással lesz elnök. Szóba kerül a templom előtti tér rendezésének ügye. Szeretném, ha minőségi, szép munka készülne ott is. Örülök, hogy egyetértenek.

Vacsora után a közösséggel megbeszéljük az iskola ügyét. Komolyan, felelősen. Elmondom, hogy nem szeretnék az első évben radikális változásokat. Arra gondolok, hogy amikor az iskolába beíratott gyerekek többsége már az egyházi iskolát választotta, akkor jöhet el az ideje annak, hogy kötelező, iskolai szintű vallásgyakorlatok legyenek. Addig elsősorban a hittan órarendbe illesztése a fontos, és az, hogy a pedagógusok érezzék, törődünk velük. Egyhangú a döntés ismét. Jegyzőkönyv készül, valamennyien aláírjuk. Takácsné Jutka már szombat óta másolja az anyakönyveket... Nagyon nagy segítség.

Ragyog a Nap. Szikrázik mindenfelé a hó. A tavon a rianásoknál fekete csíkokat látni. Fél négy van, kinézek a keleti fronton az egyik ablakon: a jégen ott van az apátság árnyéka. Ritka érdekes fotót sikerült készítenem.

Szerda van, várom a polgármestertől a papírt az igazgatói lakással kapcsolatban. Az iskolában a nagyszünet 9 óra 35-kor kezdődik, szeretnék lemenni és elmondani, hogy az iskolát átvesszük. Telefonon beszélek a polgármesterrel: az írás jön.

Úgy éreztem, a tanárok és a technikai munkatársak barátságosan fogadták a bejelentést. Csak annyit kértem tőlük, hogy emberséggel, tisztességgel tegyék a dolgukat. Senki ne „igazodjon”, a gyerekek a legérzékenyebbek, ha valaki mást mutat, mint amit érez. Kértem, fogadják el, ha ezek után többször elmegyek az iskolába körülnézni. Szeretném tudni, mit veszünk át.

Február 17. Péntek. A könyvtár ablakából nézem a hóesést meg a madarakat lenn a havon és fönn a levegőben. A havon mintha baromfiól lenne, hemzsegnék a tengelicék, szinte falják a napraforgómagot. Szeretnék olyan fotót, amelyen látszik a Somosi öböl, s előtte – lehetőleg nem messze tőlünk – a röpködő madarak. Sok próbálkozás után alighanem sikerül.

19-én, vasárnap a 10 órás mise után keresztelő a kápolnában. Bulcsú egyik húgának kislányát – Ilkát – kereszteljük. Gyertyát keresek, sokat, jusson majd mindenki kezébe. A Mindenszentek litániáját „leosztom”: magam mondok néhány könyörgést, majd kérem, ki-ki kérje védőszentjének közbenjárását. El is tart szépen egy ideig, amíg szinte mindenki néven nevezi a védőszentjét. Jó így keresztelni. Együtt imádkozunk. Délután föl Budapestre. Fél nyolckor kezdődik a hangverseny. Az üvegteremben tihanyi fotóimból van egy kis kiállítás. Szépen elrendezték a képeket. A téli, befagyott Balaton szürkés-kék fotói egy sorban valóban jól mutatnak.

Ismerős itt is, ott is... Egy tizenhárom éves kisfiú - Devich Gergely - elképesztő muzikalitással játssza Dohnányi Ernő gordonkaversenyét (Op.12.)

Csemiczky Miklós: „Supra firmam petram –misztériumjáték basszus hangra, vegyeskarra és zenekarra (2005)” – így szerepel a műsorban. Szerintem inkább oratórium, mint misztériumjáték... Mindegy. Hatalmas kórus énekel, a szólista – basszus – Kovács István. Csemiczky Miklóssal megállapítjuk, hogy a tihanyi templom intimitása jobb volt ehhez a műhöz. De itt is nagyon hatásos volt.

Hamvazószerda. Délután Alsópáhokra megyek, a Kolping Hotelben német csoport van, papjuk kidőlt, szentmisét kérnek. Mintha megérkezett volna a tavasz, Badacsonynál a fűzfák lombja él. Arany János sorai jutnak eszembe a Buda halálá-ból: „Már zizzen az erdő, fodorul a víz is, / Hosszú haja árnyát lendíti a fűz is.”

Csütörtök, február 23. Délután négyre – valamivel előbb már – megérkezik Radó László. Apja is győri bencés diák volt, ő is. Osztályfőnöke Turbók Bertalan (aki közben elhagyta a rendet), majd Nagy Endre atya, aki már nem él. Majdnem két órán keresztül beszélgetünk. Az az érzésem, hogy megtaláltuk az igazgatót.

Szombat, február 25. Az Isten országáról beszélek a lelkipastorok számára a tetőtérben.

A jégen megjelennek – tegnap még nem láttam – érdekes geometriai minták. Szabályos párhuzamos és merőleges vonalak, hosszú csíkban, befelé, a tó közepe felé. Vajon mi okozza?

Délután még egy elmélkedés, majd szentmise, vesperás, vacsora: utána lemegyek a vendégházba, ahol a csoport kötetlenül beszélget. Csillagos az ég, ragyogó fényes pontokkal van tele a fekete égbolt. A Hold sarlója pedig szabályosan a kör alján van.

Vasárnap reggel, nagybőjt első vasárnapja. A zsoltó után kinyitom az ablakomat, nagyot szívok a friss levegőből. Hallom a tavasz-váró cinege cinegését.

Szökőév van, február 29. Az ébresztőórám most mondja fel a szolgálatot. Szerencsére a telefonon is beállítottam fél négyre a jelzést. Fél ötkor indulni kell a repülőtérre. Ismét a Szentföldre. Alig akarom elhinni: ez az ötödik alkalom.

Március 8. Egy szép út van mögöttünk. A repülőtéren elbúcsúzunk a zarándoktársaktól. Éjjel egy óra körül Tihanyba érünk. Délelőtt végigjárom a házat. A titkárság szépen helytállt. Ismét kínálok kis kereszteteket (Betlehemből): örülnek a munkatársak. A csokinak is természetesen, ami a portára kerül. A nap végére a doboz szinte teljesen kiürül.

Félix holnap lesz nyolcvan éves. A vacsoránál köszöntjük. Kérem: adjon lehetőséget rá, nekünk, fiatalabbaknak, hogy őt, az idősebbet tovább is tisztelhessek. Ő pedig szeresse a fiatalokat...

Március 11. Vasárnap. Félix a főcelebráns a tíz órás szentmisén. Első panonhalmi osztályából szép számban eljöttek. A beszédet én mondom. A mise végén az egyházközség köszönti: Bakos Péter és Horváth Teréz. Péter leírta a beszédét, nyomdakész szöveg. Szép és igaz. Félix atya nagyon meghatódik.

Az énekkar is énekelt a szentmisén. „Locus iste a Deo factus est...” Igen, ezt a helyet az Isten alkotta, egyre inkább ez a meggyőződés.

Kedd, 13-a. A fél egyes komppal Ráckevére megyünk. Présingné Erika ott hon van éppen édesanyjánál, tegnap ment Budapestre, itt találkozunk. Rajta keresztül szerveződött a Katolikus Kör rendezvénye, a ráckeevi előadásom. Négy órára várnak a plébánián. A szerb templomot megnézni már réges-régi óhajom volt, most megvalósul. Bámulom a gótikus íveket, a kultúrák találkozását: az ikonosztáz szervesen illeszkedik az épülethez. A freskók igazi keleti világot idéznek.

Ráckeven már nem élnek szerbek, sokan áttelepültek a szomszédos Lórévre. Ott papjuk is van. Itt, Ráckeven él egy szerb szerzetes, a „szerzetes úr” – így említi a templomban a vezetőnk. Most éppen Újvidékre kellett mennie. Minden nap kora reggel végez liturgiát – egyedül. És minden nap elvégzi a vecsernyét is délután négykor.

Március 15. Délelőtt a művelődési házban ünnepség, az iskolás gyerekek adnak szép műsort. Közben azon tűnődöm: jövőre mi leszünk felelősek ezekért a gyerekekért... Tósoki Imre polgármester huszár ruhában mondja a beszédet.

Március 16. Édesanyám betöltötte a 97. évét.

Szombat, március 17. Átmegek Ábrahámhegyre. A nádat még a jégről levágták, széles területet tudok belátni. Tágul a tüdő. Egy időre még a pólót is levethetem, egyre melegebb van, bár fúj a szél.

„Selymit a barka már kitakarta...” – bukkán föl bennem Áprily Lajos verssora. Mélykék ég, hamvas szürke, itt-ott sárga barka: él a természet. De szegény lehet, aki nem tudja csodálni!

Ismét Tiszaújfalura. Nem is tudom pontosan, hány éve járok már. Eleinte havonta, most úgy három éve kéthavonta. Várják az előadást. A tiszalparti PAX otthon néhány idős lakójának az életében szinte ez az egyetlen esemény, ami kiemeli őket a halálra váró hétköznapokból.

Most a remény az előadás témája. A remény csak a jövőre vonatkozik. Jövő nélkül emberi élet igazából nincs is. Ugyanakkor a jelenben élteni az embert a remény, aminek a tárgya a jövőben van, de ami múltbeli tapasztalásból származik. S az előadás közben, Vass István versét, „A rostirónt letettem” címűt olvasva, amikor ahhoz a sorhoz érek, hogy „Virraszt velem a türelem”, bevillan, hogy a reményhez hozzátartozik a várakozás, a várakozni tudás is. Húsvét előtt vagyunk, nagybőjti időben: Szent Benedek Regulájának nagybőjti fejezete jut eszembe: „hogy a Lélek örömeivel várják a szent Húsvétot”.

Segített még két vers: Reményiktől a „Kegyelem”, és Keresztúri Dezsőtől a „Valaki tenyerében”. „S akkor – magától – éled a remény...” A remény: adomány. Kegyelem.

Március 22. Csütörtök. Délután 2-kor Veszprémben a Megyeházán a Balatoni korona forgalomba helyezési ünnepsége. A húszszemesen I. András képe és pénze, hátoldalán az apátság látképe egy fotóm alapján.

23-án, pénteken Lóránt Zoltán a tetőtéri előadó. „Miért beteg a magyar államháztartás?” Érdekes, lebilincselő az előadás. Valaki a munkatársak közül megjegyzi utána: nem is gondoltam, hogy ilyen rossz a helyzet!

Szombaton, 24-én Tátrai Zoli visz Budapestre. Az Akadémia épületében van a Magyar Örökség Díj átadási ünnepsége. Előtte leballagunk a Duna-partra, nézni a vizet... Dávid Katalinnal, a neves művészettörténésszel összefutunk, - ő adja majd át nekem a díjat.

„A díj figyelmeztet arra is, hogy csak úgy érdemes élni, hogy az ember tudatosítja: az előttünk járt generációk vállán állunk. Az örökséget – számomra a keresztény és magyar örökséget – igenis tudatosan vállalni és ápolni kell. Továbbadni csak tiszta értékeket érdemes.” A kitüntetettek nevében mondhattam köszönetet ezekkel a szavakkal.

28-án, szerdán reggel nyílt nap van az iskolában. Megnézem az elsősök óráját, izgulnak a gyerekek, szülőkkel van tele a terem. Hamar kifáradnak, de a tanító néni, Éva igazán ügyesen vezeti az órát.

Ott vagyok a leendő elsősök szüleinek szóló tájékoztatón. Ica, az igazgatónő szólít, szóljak én is. Megpróbálom körvonalazni, hogyan képzeljük az iskola átvételét. Többen nagyon várják, hogy a mienk legyen az iskola. Én még mindig félek tőle.

Virágvasárnap. Ma még este Zalaegerszegen is helyt kell állnom. Nagyböjti beszédekre kértek.

Fél négyre megérkezik Virág Józsi és felesége Zalaegerszegről. Ők ajánlották fel, hogy eljönnek értem. Hatalmas kéttornyú templom a város közepén: ez volt Pehm József apátplébános (Mindszenty) temploma. Emléke elevenen él. Születésének most volt 120. évfordulója. Ünnepi mise Szombathelyen (a csehimindszenti plébános nem vállalta a szervezést a szülőhelyén), száznegyven ministránssal vonulás Egerszegen. „Ő még a zsidó kereskedőt is letérdeltette az Oltáriszentség előtt, amikor beteghez ment ministránsokkal...” Hallgatok.

A mise és a prédikáció után Virág Józsiék visszahoznak Tihanyba. Nagy segítség. Őzek, nyulak, rókák az út mentén. A Balaton partján forgalom semmi.

Szerda. Előttem van a Szent Három nap. A szervezéssel alig van gondom, a munkatársak végeznek mindent. Délután föl kell mennem Budapestre. A Hír Televízióban készítenek velem egy húsvéti riportot.

Április 5. Nagycsütörtök. Reggel a zsoltosma több részét énekeljük. Hozzá tartozik ez a Szent Három Naphoz – azt is mondhatnám, hogy a hangulatához: novícius korom óta a fülemben van a Jeremiás siralmainak dallama.

Az esti szentmise, az Utolsó Vacsora emlékezete a lábmosással mindig megérint. Hat tihanyi, hat vendég lábát mosom meg az igehirdetés után. Honnan jöttek az apostolok Jézus közösségébe... mennyire különbözőek voltak, mekkora utat kellett megtenniük, hogy a közelébe jussanak, s mégis mennyire cserben tudták hagyni a Mestert...

Április 7. Nagyszombaton minden a szokás szerint történik. A feltámadási liturgia a tűzszenteléssel kezdődik. Szemerkl az eső. Az asszisztenciával ki tudunk menni a templom elé, de gyorsan be is húzódunk az előtérbe. Füstöl a tűz, vizes a fa... Jeromos testvér – diakónus – viszi a gyertyát és énekl háromszor: Krisztus világossága! Fölrémlik előttem, mekkora élmény volt számomra, amikor a pannonhalmi bazilikában először énekelhettem diakónusként: „Exultet iam angelica turba coelorum...” (Az égben ujjongva örvend az angyalok kórusa...) A húsvéti örömeinket most ő énekl, én pedig a lépcsőn állva, kezemben a gyertyával, hallgatom az éneket és nézem a hívek sokaságát, akiknek gyertyái megvilágítják az arcokat. „Föltámadt Krisztus e napon...”

Csütörtök, április 12. Este a veszprémi BDSZ egyesület közgyűlése a tetőtéren. Nem vagyunk összesen húszan, de nem adjuk föl a reményt. Tizennyolc-húsz év alatt mindenki legalább ennyivel idősebb lett: minden egyesületnek megvan a maga aktív életkora. Majd vagy kimúlik, vagy megújul.

A kvadraturában álló hársfán két fészekodú van. Tavaly tettük fel. Úgy látom, egy cinege-pár beköltözött az egyikbe. Tizenhét éve várok arra, hogy madár költjön az udvarunkban...

Szerda, április 18. Nyílt nap az iskolában. Az ausztrál parlament elnöke érkezik tihanyi látogatásra. A biztonságiaktól van csupán információnk. A polgármester fogadja, a tiszteletbeli alpolgármester kíséri a templomban. Kellene írni a külügyminisztériumba: nem ártana figyelni a legelemibb protokoll szabályokra. Az apátságban nem a polgármester a házigazda.

Délután Balatonfüreden az Ezüst Otthon Alapítvány Idősek Otthonában megnézem Lakatos Lajos bácsit. Pista bácsi borozójának volt tartozéka Annus nénivel együtt. Egyszer megittam az ő kedvéért – de úgy, hogy megígértettem, többet két sört nem itat meg velem – a második sört is. Mire föl Annus néni: „Látod, Lajos, az atya megitta a sört a te kedvéért. Te pedig az én kedvemért akkor eljössz a templomba!” Úgy is lett.

Csütörtök, április 19. Sietek Győrbe. A Kazinczy verseny bevezetőjeként egy Kosztolányi-kiállítást nyitnak meg a gimnázium egyik termében, majd a könyvtárban Deme Lászlóra emlékezünk.

Szerda, április 25. Balassagyarmatra megyek. Stella Leontin atya, a plébános hívott meg, tartsak az ottani KÉSZ-ben (= Keresztény Értelmiségek Szövetsége) előadást. A téma ismét a „Mire neveljük gyermekeinket?” Az ég tele van szép gomolyfelhőkkel. Útközben olvasom a „Semmi” című könyvet (Janne Teller: Intet). Kamaszok keresik az élet értelmét. Egyik társuk a szilvafáról köpködve kiabálja: semminek nincs értelme. Ők pedig csak azért is megmutatják, hogy van – és összehordják a „Fontos Dolgok Halmát”. Amit aztán – mint „műalkotást” megvenne egy amerikai múzeum... de leég. Régen olvastam ennyire filozofikus, mégis gyerekeknek is szóló könyvet.

Szombat, április 28. Az apostoli nuncius, Alberto Bottari de Castello tizenegy után érkezik indiai titkárával és magyar – szombathelyi egyházmegyes – másodtitkárával.

Vasárnap reggel Csopak, tele a templom, vannak, akik állnak. Négy napos a hétvége május elseje miatt (ez kedden lesz). Sok nyaraló leutazott. A tihanyi templomban is érezni, mintha nyár lenne.

Május 1. Kora reggel átmegyek Ábrahámhegyre. Szép a napfelkelte. Békák kórusa szól, nádirigók kere-kere-kity-kity-e hangzik. Szép keszegeket fogok. A nap egyre jobban perzsel, vigyázni kell, le ne égjek. A víz nagyon tiszta, a mólóról lelátni a fenékre. Szép nagy naphalak jelennek meg – nem kell nekik a csonti, nem sikerül megakasztanom egyet sem.

Sietek vissza, piaristák jönnek, spanyolok meg magyarok.

Vasárnap reggel egy e-mail fölbosszant: „*az írások szerint Jézus: A SÓLYMOT tisztelő kánaániták, PÁRTUS helytartójának fia volt, PÁRTIA trónörököse !- Akit SZKÍTA névre kereszteltek (!), aminek a jelentése: a FÉNY fia! - Tudott HUNUL!*”

Bujtor István, a színész ma lenne hetven éves. A Művelődési Házban kiállítás nyílik. Bujtor előadásában halljuk – a technika újra élővé teszi – Vajda János versét:

*„Hátba minden e világon,
Földi életem, balálom
Csak mese, csalódás, álom?...”*

Délután Pannonhalmán főapáti tanács. A legfőbb téma a függetlenedés. Reggel megkaptam Pannonhalmáról Richard Yeo angol prézesapát jogi véleményét: szerinte a tihanyi apátság már korábban megszűnt. Szeretném, ha a megnevezésben ott maradna: „Tihanyi Bencés Apátság”.

Szerda, május 9. Eszembe se jut, hogy ez az Európa-nap. Délelőtt az iskolában a pedagógusokkal négy szemközt beszélek: óhajtanak-e maradni, ha átvesszük az iskolát? Mindenki igent mond.

Május 11. Péntek. Budapesten a Felső-Krisztinában temetjük Hölvényi Gyuri bácsit. Régi ismerős, jó barát.

Szombat, május 12. Kiskunhalasra megyünk. A katolikus általános iskolák történelem versenyének zsűri-elnöke vagyok. Bábel Balázs érsek kért föl. Szabadkoztam, elvállalom-e, hiszen nem vagyok történész és nem is értek a történelemhez. De mivel szó volt arról, hogy átvesszük a tihanyi iskolát, gondoltam, elvállalom: kapcsolatokat kell kiépíteni, ha szeretném, hogy az iskolánk bekerüljön a katolikus iskolák közösségébe.

Jó látni a gyerekeket, akik igyekeznek. Nem meglepődni a középsszerrel: számomra ez a legfőbb mondanivalója ennek a versenynek.

Az eredményhirdetésre – pontosabban: az eredményhirdetés közben – megérkezik Bábel érsek is, Kecskemétről valahová bérnyálásra igyekezve. Fontosnak tartom, hogy a tanárok érezzék, gazdája van az iskolának.

Május 21. Hétfő. Tiszaújfalun van délután előadásom. A téma a két előző után logikusan következik: szó volt a hitről, a reményről. Most a szeretetről kell beszélnem. Egyáltalán nem könnyű. „A szeretet türelmes, a szeretet jóságos, a szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem keresi a magáét, haragra nem gerjed, a rosszat fel nem rója” – idézem a Korintusiakhoz írott első levél tizenharmadik fejezetéből. Szeretet közösségvállalás, szolidaritás nélkül nincs. Erre adott Jézus félreérthetetlen és végérvényes és kötelező példát.

Másnap, 22-én, kedden reggel 9-kor kezdődik a koncelebrációs szentmise a kápolnában. Papi gyűlés, korona van nálunk, a Veszprémi Esperesi Kerület papjai látogatnak hozzánk. Márfi Gyula érsek a főcelebráns, Gyürü Géza érseki helynök is eljött. Biztosra mondták, hogy nem tud eljönni betegsége miatt. Annál inkább örültem, hogy itt volt.

24-én, csütörtökön Székesfehérváron a Szent István művelődési ház belső udvarán könyves sátrak, ünnepi könyvnapok. Spányi Antal püspök mond köszöntőt. Közben Dobosné Ági és Tibi az egyik sátorban kirakodik, mi is hoztunk könyveket. „Olvasni jó!” – ez a címe az én előadásomnak. Gyerekekre „méretezem”, iskolai osztályok is vannak itt. Nem az internet ellen beszélek – elhangzott néhány internetet bíráló kijelentés -, hanem arról, ami már jó ideje foglalkoztat, hogy az interneten található szöveg a hivatkozások miatt („hypertext”) nem a lineáris olvasást segíti, és nem támogatja a konvergens gondolkodást.

Pénteken, 25-én Szörényi László tart előadást nálunk. „A cenzúra ura és orra” az előadás címe. Érdekesen beszél, mint mindig. Sokan most döbbennek rá, mennyire becsapta őket egy furcsa diktatúra, amikor még az ifjúsági irodalomból is kihúzták a legártatlanabb mondatokat is, amelyek valamiképpen vallási utalásként voltak értelmezhetők. Vagy a „szomszéd népek érzékenységét” esetleg sértő kijelentéseket.

Mit változtatnál meg a magyar közoktatásban, ha tőled függene? – teszem fel az előadás végén a kérdést. A választ a veszprémi Napló-ban a következőképpen foglalja össze az újságíró, akinek tárgyilagos tudósítását olvashatjuk később a napilapban:

„Lejön hozzám az analfabéta az egyetemre, és nem tudok vele mit kezdeni. Ezért mindent megváltoztatnék. Először is megtanítanám őket írni, olvasni. Addig, amíg nem tud, nem engedem tovább...”

27-én, pünkösdvasárnap, elsőáldozás. Három fiú, öt kislány: és nem mind tihanyi... Szép az ünnep, de kicsit elszomorít a megfogyatkozásnak ez az évről évre ismétlődő látványa.

Délután ötkor Kollár Kálmán és a veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság hangversenyes hangversenye van a templomban. Kollár Kálmán passiót írt: úgy érzem, remekmű. Sajnálom, hogy kevesen voltak rá kíváncsiak. A pálinka-fesztiválon a Visszhang-dombon alighanem sokkal többen tolongtak.

Hétfőn, 28-án délelőtt megérkezik Kiss Domonkos atya. Pár évig Orosziban élt, előtte Bakonybélben. Remélem, megtalálja a helyét nálunk. Elkísérik az orosz hívek. Közösségünk most már kilenc örök fogadalmas szerzetesből áll.

Június 4-e, a „Nemzeti összetartozás napja”, Trianon emléknapja. Éppen erre a napra esik nálunk az önállóvá váló monostor elöljárójának megválasztása. A munkatársak izgulnak, mi lesz velük... Megtisztelő bizalmat kaptam, teljesen egyöntetű volt a szavazás. Vállalom-e? – teszi fel a kérdést az elnökölő Asztrik prézes-apát. Megköszönöm a testvérek bizalmát, s azzal a reménnyel vállalom, hogy az András király által 1055-ben alapított monostornak lehetek felelős gazdája.

Június 8. Tetőtéri esték: most pénteken én vagyok az előadó. A témám: „Egész-ség”. Erről már beszéltem több helyen, más-más formában. Valamikor jó volna megírni.

A szünet után most én kérdezem a hallgatóságot: mit jelent számukra a „tetőtér”? Változott-e valami az életükben? A legtöbb megjegyzésből azt érezzük, hogy jó nekik itt lenni. Az életminőséghez ad valamit. Nem annyira az ismeretszerzés a fontos, hanem a légkör. Ezt biztosítják a jó előadók, és fontos szerepe van ebben a házigazdának.

Június 9. Szombat. Veszprémben Elréd atya édesapjának a temetése. Borián Árpád doktor köztisztviselőként álló veszprémi úriember volt. Járványügyi főorvos, piarista öregdiák.

Fél ötkor Nagy Attila olvasásszociológus barátom tizenkét osztálytársával beszélgetünk. Magyarság, történelmünk, sorsunk: érdekes és komoly beszélgetés. Ebben az osztályban volt Demján Sándor is, - ővele tegnap találkoztak Budapesten. A beszélgetés után lemegyünk az altemplomba. A Himnuszt elkezdem – Attila becsukott szemekkel énekel. A többiek – ki Amerikából, ki Németországból, ki Magyarországról – valamilyen egységbe kovácsolódnak. Különbözőségeik ellenére. Van a helynek szelleme. Szent helye a magyarságnak. Valóban.

Június 20. Virág Hedvig nővér temetése Tiszaújfalun. Korán kell indulnunk. Présingné Erika is jön a temetésre. Megszerette ezt az idős nővért. Az első találkozáskor úgy érezte, sugárzik valami a szemeiből.

„Az én útjaim nem a ti útjaitok, az én gondolataim nem a ti gondolataitok...” És: „Keressétek az Urat, amíg megtaláljátok...” Az emmauszi út evangéliumi részlete kívánczik ide. Egy hosszú életút, kudarcokkal, reménytelenséggel, újrakezdéssel, hősies helytállással, állandó szolgálattal. Milyen szeretettel gondozta a virágaimat, amikor pannonhalmi igazgató voltam! S mennyire várta a velem való találkozásokat húsvét és karácsony előtt! Szigorú, kemény ember volt. Nemcsak mással, magával szemben is.

Június 24. Vasárnap. Tillmann Beller atya aranymiséje délután Óbudaváron. Egy törekeny, Lélektől átjárt pap, egy elkötelezett, szelíd házaspár (Gódy Róbert és Rita) a semmiből teremtettek mozgalmat. A család, a házasság Mária oltalmával: felépül a kis „szentély”, elkötelezett „szövetségi” csoportok alakulnak, minden nyáron családnapiak szerveződnek. Gyermek születnek, idősebbek meghalnak: Ozsvári Csaba, az ötvösművész, akinek az alkotása a szép kehely, amit vasárnaponként használok, ennek a mozgalomnak volt az egyik oszlopa. A hely, ahol három évvel ezelőtt meghalt, nem messze a kápolnától, emlékhellyé, zarándokhellyé válik.

Hétfő: június 26. Vers Józsi, a természetvédelmi felügyelő kísér hozzám egy idős tanárt, „természetjáró tanárok” egyesületének képviselőjét. Valamiféle kiüntetés szerelnének adni nekem októberben, ha elfogadnám - megtiszteltetésnek vennék. Eszembe jut: vajon Andrásy Péter kapott-e? Ha valaki megérdemelné, ő biztosan. Ha ő is kap, akkor elfogadom.

Este – Budapest. Peták István (valamikor a TV elnöke volt, régi ismerős, barát) meghívott egy baráti társasághoz. A helyszín a Selyemgombolyítól. Zelnik József a gazdája. Óbuda, nem messze az Ápád híd hídfőjétől. Volt miniszterek, államtitkárok, egyetemi tanárok ülnek az asztalnál. A papságról, az értelmiségről, a szerzeteségről beszélnek. Mit jelent értelmiséginek lenni? Olvasni tudást a dolgok között: intel-lektus. A valóság felismerését, elfogadását. Az értelmiségi nem politikus, a politikus nem szükségképpen értelmiségi. De nagyon jó volna, ha a politikusok között határozottabban lehetne találkozni az értelmiségi magatartással.

Június 27. Szerda, Szent László ünnepe. Végiggondoljuk, mi lesz délután, hogyan bonyolítjuk Tibold atya gyémántmiséjét.

Szép ünnepünk volt. Énekkar, vendégek, hozzátartozók, barátok: nem volt tömeg, de családias, meghitt volt az esemény. Tibold atya közben nagyon meghatódott.

Június 29. Pénteken, Péter-Pál ünnepén Tibold atyát Jeromos testvérrel Budapestre visszük, hogy ott is mondhasson gyémántmisét a Ménesi úton, a vincés nővérek házában. „Simon, János fia, szeretsz-e engem?” – idézem Jézus kérdését az evangéliumból. Erre a kérdésre kellett válaszolnia mindenkinek, aki Jézus követésére szegődött. Tibold atya – Gőcze József – nem úgy képzelte az életét, ahogyan alakult. Most hálát adunk a hatvan éves papi szolgálatért és hűségért.

Ágoston és Jeromos testvérrel elkészítjük az önállóvá válás ünneplésének forgatókönyvét.

Július 1. Vasárnapra szépen fel van díszítve a templom, az altemplom. Ég valamennyi gyertya. Gyülekeznek az emberek. Zsúfolásig megtelik a templomunk. Mennyien vannak, akik kötődnek hozzánk! Volt diákjaink, szentföldi

zarándoktársaink, az előadásainkra járó értelmiségiek és még sokan mások. A tihanyi közösség valamennyi tagja együtt van most a szentélyben. Asztrik főapát az evangélium kapcsán a sebek gyógyításáról beszél. Feladatunk, hogy sebeket gyógyítsunk.

Ágoston testvér olvassa fel az önálló közösséget – „konventuális priorátust” – megalapító okiratot. Amikor Asztrik főapát átadja nekem, a hívek tapsolni kezdenek. (Az igazi taps azonban akkor tör ki, amikor a mise végén Bakos Péter, az egyházközség világi elnöke mond köszöntőt. Mondandójának lényege: számukra ez a deklaráció csupán egy állomás a fejlődésben, aminek hamarosan be kellene következnie. Mert számukra, a tihanyiak számára az apátság most is apátság. Kulturális, szellemi, lelki központ.)

4-én, szerdán délután Bakonybélbe megyek. A felújított monostor megáldása történik.

Július 6. Péntek. Néhány apróságot elintézek, összecsomagolok: Körmentre megyek a győri osztályom (73-ban érettségiztek) szokásos nyári találkozójára. Örülünk egymásnak. Meglett emberek, régi barátok. Van, aki most vesz részt először a találkozón. A halászlé főzését már tavaly „delegáltam” – Gyóni András, aki már nem igazgató, csak tanár Székesfehérváron a ciszterci gimnáziumban, szakértő módon irányítja a főzést.

Este megnézzük a szentföldi fotókat: Pálfayék és Takácsék voltak az idei csoportban. Élmeny volt számukra ez az út, látszik az elbeszélésekből.

Július 7. Szombat. Reggel indulnom kell vissza Tihanyba. A tihanyi főtér névadója lesz: Mádl Ferenc nevét kapja a posta mögötti, szépen kialakított terület. Becker Pál és a Polgári Magyarországért egyesület kezdeményezte, nevezzenek el közterületet Mádl Ferencről, aki gyakori vendég volt itt, s akinek álma volt, hogy öreg korában majd egy felújított parasztházban élhet. A ház elkészült, Feri bácsi azonban nem kapott időt arra, hogy élvezhesse a nyugalmat.

A Himnuszt énekeljük, majd Konrát Károly államtitkár szavai után Tósoki Imre polgármester köszöntője következik. „Ünnepre jöttünk hangos énekszóval...” Jó a tér akusztikája, szépen szól az ének. Déry Tibor jegyzeteiből olvas fel egy színész. Majd Áder János köztársasági elnök beszél.

Vasárnap a fél kilences misét mondom Körmenten, majd kimegyünk a Rábára. Több mint ötven éve, hogy a Rábában fürödtem. Alacsony a víz, de sodrása van. A csapat egy kavicsnyelvről indul, összefogódunk, egy lelógó fa ágaiba kapaszkodunk, majd élvezzük, hogy visz a víz. Huszonöt fokos. A levegő meg harmincöttnél is több. Visszagyalogolunk, újra bele, újra sodortatjuk magunkat. Jó dolog ismét gyerekeknek lenni.

Július 11. Szent Benedek ünnepén a szentmisének különleges hangulata van. Harsog az ének. Fehér pólóban a zarándokcsapat, a pólón a labirintus és a mottó: Legyen nekem a Te igéd szerint... Mit cipelünk magunkkal? Mennyi minden fölösleges dolog van az életünkben, amitől szabadulhatnánk. „Uram, mi mindent elhagytunk és követtünk téged...” – halljuk az evangéliumban Péter kérdését: „Mi lesz a jutalmunk?”

Július 21. Szombat. Délután kiállítás-megnyitó a Galériában. Somogyi Gábor Ábrahámhegyen élő képzőművész (festő, tűzzománc művész) tárlatát nyitjuk meg. Szép az anyag. Az életről szól. Színes. Alighanem sikere lesz.

29-én, vasárnap a tíz órás mise előtt fél órával egy belga és holland amatőrökből álló fagott-zenekar játszik. Vezetőjük Auer József, Csopakon (vagy valamelyik szomszéd községben) van háza, egyébként Hollandiában él és tanít. Az ő növendékeiből áll az együttes. Szépen muzsikálnak.

Július 31. Kedd. Reggel Tósoki Imre polgármesterrel tárgyalok a Kálvária helyreállításáról. Talán már augusztusban hozzálatnak az emlékkápolna építéséhez és a keresztek alapjának elkészítéséhez. A sümegi korpuszok másolatai készülnek, a mintát már levették. Úgy látom, az alapítvány pénze elég lesz ahhoz, hogy az önkormányzat megnyert pályázatához az ún. „önrészt” biztosítsuk.

Zalaegerszegre megyek. Augusztus 2-a a ferencesek számára nagy ünnep, a Porciunkula.

Vasárnap, augusztus 5. A templom ismét zsúfolásig tele. Kibírhatatlan a meleg. Csaba László professzorral beszélök futólag utána. Szeretném, ha valamikor előadást tartana nálunk. A beszédben utaltam Szimonov „Várj reám..” kezdetű versére meg a Szovjetunió után vágyakozó, átszellemült oroszok énekére, annak nyomán, hogy Mózes szemrehányást kap: Miért hoztál ki minket...!? Valahogy még mi is mindig ebben a helyzetben vagyunk.

Ebédnél Radó Laci megkapja a kinevező okiratot. Szeretném, ha érezné: nem az én személyes ügyem az iskola, hanem a tihanyi bencés közösségé. Valamennyien mögötted állunk! – biztosítom a támogatásunkról.

Csütörtök, augusztus 9. Meglepően szép számban vannak a reggeli szentmisén. 9-kor a finn követség munkatársa keres föl: úgy tervezik, hogy a finn köztársasági elnök, Sauli Niinistö, nálunk, az apátságban ebédel majd szeptember 5-én. Finnugor világkongresszusnak ad otthont Siófok, onnan jön át szűk kíséretével. Ha bennünket választanak helyszínnek, akkor a mi munkatársaink készítik az ételt is. Ehhez ragaszkodom.

Péntek, Szent Lőrinc diakónus ünnepe. Délután Óbudaváron mondom a szentmisét. A beszédben megemlékezem Vértesaljai János hat gyermekes diakónusról, akinek augusztus 1-jén volt a temetése. „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki barátaiért életét adja” – olvasom az evangéliumban. János alkalmazottját, munkatársát mentve halt meg. Nem vértanú, de meggyőződésem, hogy hitvalló szent. Az óbudavári schönstatti közösségnek vannak már szentjei...

Utána Révfülöpre megyek. Édesanyámtól kérdelem, mit tud az olimpiáról? „A nyolcadik aranynál vagyunk...” – mondja. A 98. évében lévő, fiatalnak nem mondható asszonyt érdekli az élet. Sok fiatal példát vehetne róla.

Vasárnap, augusztus 12. Ismét zsúfolva a templom a tíz órás szentmisén. Valamivel kellemesebb az idő, az árnyékban szinte hűvös van. A Mádl-család is megérkezik, Csaba László közigazdással is tudok egyeztetni (tetőtéri előadást kérek tőle). Szamosi Szabolcsék Pécsről nagyon szépen muzsikálnak és énekelnek.

16-án, csütörtökön Esztergomba megyek. Egyetemistáknak tartok előadást, „keresztény gólyatábor”-ban. Több pannonhalmi diák is van közöttük, a szervezők között is. A felelősségről beszélök, a kihívásokról, amelyekkel mindannyiunknak szembe kell néznünk ebben a furcsa, globalizációs mondott világban.

Pénteken, 17-én délelőtt Zimányi Ágnes készít velem egy hosszabb beszélgetést a Katolikus Rádió számára. Ugyanezen a napon hat órakor a Kaláka együttes hagyományos koncertje lesz, mindig augusztus 20-a előtt, pénteken. Apró gyerekek, meglett emberek, szülők, párok: ennek a koncertnek mindig van vonzása. Szombaton Ábrahámhegy, néhány apró keszeg, visszadobom őket. Hatalmas hullámok támadnak. Vissza Tihanyba.

Este a Vaszary-villában van a Pintér Péter által szervezett árverés, majd jótékonyági gála. Elvállaltam, hogy védnöke leszek. (Kell a név...) Az árverésen nem vagyok ott (bár lett volna néhány festmény, amit szívesen megszereztem volna, de ahhoz pénz is kellene).

Én vagyok az első „szónok”: a művészetek szerepéről beszélek, meg az iskola felelősségéről. Vajon megtaníttuk-e az embereket látni? A művészetek az ember transzcendenciájáról beszélnek. Babits sorai jönnek segítségül, mint már oly sokszor az „Örökkék ég a felhők fölött”-ből: „Hiszek a feleslegben. Abban, ami túl van családon és fajon; abban, ami túl van a meszelt falakon. Elvégre lehet élni meszelt falak közt is; de ez nem katolikus élet. A fal véd; de zár is. Én képeket akarok látni a falakon, hogy újra kinyissák elem a világot...”

19-én, vasárnap a Vesperás már Szent István ünnepéről szól. Vacsora után egybegyűlünk a kápolnában, hogy a zsolozsmát végezzük. Apránként egyre több elemét énekeljük a zsolozsmánknak.

Augusztus 20. Hétfő. A Laudes után hamarosan indulok Révfülöpre. A Balatoni Nyár című tévés produkcióban beszélgetnek velem Szent Istvánról és a tihanyi apátságról. Mit jelent az önállósodás? A nagyobb felelősségről beszélek ismét. Meg arról, hogy voltak „hiteles helyek” a középkorban. Szeretném, ha most is „hiteles hely” lehetnének. Ami itt, nálunk történik, valóban legyen az, aminek mondják.

Tíz órakor szentmise, majd déli imaóra, aztán ebéd. Hamarabb fölállok, Pannonhalmára sietek. Szeretném a súlyos beteg András főapát urat még életében látni. A legutolsó híradás az volt, hogy fölébredt, hogy tudtak kommunikálni velem, hogy a fiatalokat – latinul – megáldotta.

Mélyen alszik, fölkelhetetlenül. Fülébe mondom hangosan: Richárd vagyok! Itt vagyok! Veled vagyok! A tihanyiak köszöntenek! Isten áldása legyen rajtad!

Imádkozom, elmondom a feloldozás szövegét az alvó (vagy eszméletlen?) ember fölött, aki életemben meghatározó szerepet játszott, akár az apám. Mintha ugyanúgy vennék búcsút tőle, mint ahogy édesapámtól tudtam a győri kórházban elköszönni.

Tovább Komáromba, Szent István ünnepségre. A Pokol csárdánál vár a Jókai társaság megbízottja, ő kalauzol el a Szent András templom mögötti parkolóba. Onnan gyalog a térre, a lovas szoborhoz, amelynek avatására Sólyom László köztársasági elnököt nem engedték be a szlovák hatóságok két évvel ezelőtt.

Bár csak a Duna választ el, mégis más ez a világ. Révkomárom fele már szlovák. A magyarság a legkülönbözőbb csoportokra szakad.

Budai Ilona csodálatosan szépen énekel. Majd elmondom a beszédet, amire vagy két hétig intenzíven készültem. Úgy gondoltam – s gondolom most is –, hogy mások helyett „magyarkodni” felelőtlenység. Az európaiságról beszélek, arról, hogy Európát újra föl kell építeni.

Augusztus 22. Szerda. Elkészítettem a szövegeket az esküvőre: Pazár Bori férje francia svájci. Találok egy rövid meditációt a Szeretethimnusz-hoz franciául: megvan a francia prédikáció.

A svájci fiú, Claudio rokonsága félig spanyol. A templomban spanyolul beszélő feketék is vannak... meg sok ismerős. Egymás után teszem föl a kérdéseket, először magyarul Petinek és Emesének, majd franciául Claudionak és Borinak. Szépen, komolyan mondanak mindent. (A tegnap esti „próba” komoly-sága meghatott, amikor könnyezve mondták mindannyian a szövegeket.) A szülők, Kati és Béla boldogok, Kati a templom bejáratánál, Béla odakinn a pincénél borul a nyakamba.

Augusztus 23. Este átmegyek Révfülöpre édesanyámhoz. Pénteken hajnalban horgászom, eredmény nincs. Csak a nád susogása, a szél, a szárcsák, a vadkacsák.

Augusztus 25. Szombat. Próbálok az írivalóimat, leveleimet rendezni. Szól a telefon: a Regében a cukrász, Terez eszméletlen, kinn a mentő, próbálják újraéleszteni. Lerohanok. A mentősök „bevetésben”, izzadnak, ütemesen nyomják az eszméletlenül fekvő mellkasát, mindenféle gépek, drótok, a szív működést mutató monitor... Reménytelen. Már halva találták. Az újraélesztés nem sikerül. Feltételelesen a szent kenetet feladom. - Közben odakinn az egyik Rege-béli alkalmazott elájul – most őt kezelik a mentősök. Megérkezik az orvosi ügyelet, hogy hivatalosan megállapítsák a halál beálltát. Majd rendőrök jönnek. Halottszállítók. Egy másik rendőr, aki felvételeket készít a halottról. Közben itt van már a fia. A Rege munkatársai rémülten ülnek, sírnak szótlánul. Margit, a bérlő is megérkezik – úton volt éppen édesanyjához, a szlovákiai Kicsindre. Fehérvárnál fordult vissza. Elkészül egy kiírás: „Haláleset miatt zárva.”

Osztálytársaim érkeznek a szokásos augusztusi találkozóra, az elsők Strigens Arnoldék. A meleg most már rettenetes. Izzadunk a vendégházban beszélgetés közben. A turisták be-benéznek hozzánk, a Rege zárva, - azt hiszik, itt lehet kapni valami innivalót. Van bor, sör, de leginkább a víz fogy. Vacsora után, mikor már enyhülni gondoljuk a hőséget – de nem enyhül -, kimegyünk a templom elé, majd az András-Anasztázia szoborhoz. Tovább a Visszhang-dombra, közben besötétedik. Egy kisebb társaság követ fel a Kálváriához. Elbűvöli őket a látvány: a kivilágított apátság, a fénylő Hold, a fölsejlő Balaton, a sötét árnyak.

Vissza. A „Kis habléány” szobornál Nagy Pali tárogatózik. Idegenek is csodálják. A mieink letelepednek az asztalokhoz, nem mozdulnak, beszélgetünk. Majd behívom őket az épületbe, néma csendben lemegyünk az altemplomba. Lekapcsolom a lámpákat. A sötétben lassan derengeni kezd valami fény a három kis ablakon át. Elmondom, amit az idegeneknek szoktam itt mondani: az egymáshoz ragaszkodást, a felkelő Naphoz való igazodást, a béke keresését. Elénekeljük a Himnuszt. Szent helye a magyarságnak. Imádkozunk halott társainkért. Megemlékezünk a távollévőkről. Miatyánkot imádkozunk, áldást mondok, csendben kimegyünk a bejárat elé. Többben letelepednek a térelválasztó kőre, aminek a másik oldalán a Tihanyi Alapítólevél néhány magyar szava betűzhető. Lentről a térről hangos zene jön föl. Emberek jönnek-mennek, mintha nem lenne még vége a nyárnak.

Hétfő, augusztus 27. Pannonhalmára megyünk. A felújított bazilika felszentelésének az alkalma ez. Hatalmas szervezés, sok vendég, a Kosaras dombon tudunk csak parkolni. Mikrobusz visz föl, bekísérnek a főapáti fogadóba, ahol sok ismerős – püspök, apát – van már. A kvadraturában gyülekezünk, kivonulunk a monostor udvarába, ahonnan zsoldárakkal megyünk tovább a Bazilika elé. A kapu előtt a tervező jelképesen visszaadja a templomot a közösségnek. Bevonulunk. Hosszú és szép a liturgia. Az ének néha mintha megemelné a boltozatot. Az oltárt olajjal keni meg Asztrik főapát, majd tömjént égetnek a négy sarkán. Tizenkét apát jelöli meg krizmával a szentelési keresztet a templom belső falán. Három bencés nővér törli le az olajat a kőoltárról – olyanok, mint a kenetvivő asszonyok Jézus sírjánál.

Közben próbáljuk megfogalmazni, milyen is lett a Bazilika. Czigány Tamás szerint – építész – kinyílt a tér. Örülök a torony alatti kék üveglak kicserélésének: most szinte éltet a besugárzó napfény.

Augusztus 29. Mélykék volt az ég. Leszaladtam a faluba, hogy megismételjek egy felvételt: két kereszt dupla kémény, közrefogja az apátság két tornya.

Augusztus 30. Csütörtök. Édesanyámat Tibi és Ica néni meghozzák Révfülöpről. Három hónapot – negyed évet – eltöltött a saját házában. Jól érezte magát, de már az utolsó héten kívánczolt vissza. Elege volt az egyedülléte. Itt szívesen, sok figyelmességgel fogadták.

Délután kiállítás-megnyitó. Somogyi Győző nevére megmozdultak a tv-kamerák: öt állvány sorakozik egymás mellett a kiállításon, alig férnek el. Sokan összejöttek. Navracsics Tibor miniszterelnök-helyettes mondja a megnyitót. Előtte én méltatom Győző életművét. Legeza Márton és Kovács Misi (28 évvel ezelőtt kereszteltem Pannonhalmán) fergeteges népzenei játszik. Misi hegedül, Márton tekerőlanton muzsikál. Jó látni az apró gyerekeket, ahogy a ritmusra mozognak.

Péntek, augusztus 31. András főapát úr temetése. Reggel óta egyfolytában rá gondolok. A fekete zászló még fenn van Tihanyban a magyar és a bencés zászló mellett.

Erdő Péter végzi a temetési liturgiát. Szabadon beszél, közvetlenül, barátián. Tanítványként is búcsúzik, meg a Püspöki Kar elnökeként is. A bencéseknek volt egy rendkívül jó iskolájuk Pesten, mondja, édesapja oda járt. András főapát kettővel volt fölötte. Szerették, jó sportoló volt. Hiszem, mondja, hogy a végső küzdelmet is jól megharcolta.

Hosszú sor kíséri a koporsót a Boldogasszony kápolnába. Asztrik főapát úr a koporsó után, Ágoston és Jeromos, a két diakónus a főapát mellett. Utána a püspökök, apátok, majd mi, bencések. Sírhelye a kriptában a főapátok között.

Adj Uram, örök nyugalommal neki... Életemnek egy fontos korszakát jelentette az András főapát úrral való munka – mint titkár, mint igazgató, mint pannonhalmi perjel. Mennyire készült arra, hogy az ősszel néhány napot Tihanyban fog tölteni. A Gazdánk másként rendezte. Nyugodjék békében!

Szombat, szeptember 1. Száron „Romhányi Orvosnapok”. Romhányi György professzor generációk számára volt meghatározó személyiség az orvostudomány elsajátításában. Az előadások a templomban vannak. Témám: az „Egész-

ség”. Nem először beszélek erről. Lassan megérlelődik bennem, ideje lesz írást készíteni belőle.

Vasárnap, szeptember 2. Kovács Tibi kiállítását nyitjuk meg a Regében. Már reggel a „Balatoni nyár” című tévéadásban szerepeltek. Présingné Erika mondott néhány szót, majd Tibor próbált beszélni. Örülök, hogy nyilvánosságot kapott. A Rege belső tere zsúfolásig tele, pótszékek kellene. Kovács Boróka, Tibi unokahúga furulyázik, Tóth Attila kislánya szépen zongorázik. Erika mondja a megnyitót, szabadon, pontosan fogalmazva, elmélyülten. Dalma asszony, Platthy Iván, Gyórból Pálfayék, Zalaegerszegről Virágék, Kozma Zsuzsa doktornő Veszprémből, Rostáék Füredről, szép számban szentföldi zarándoktársak... amolyan baráti összejövetel. Emőd öcsém és felesége, Márti hozzák le édesanyámat.

Estefelé Présingékhez megyek édesanyámmal Erika-napra. Bakosék már ott vannak. Majd jön Hölvényi Kata. Bakos gyerek megy a vonatra, a vendégek jönnek-mennek. Édesanyám elemében van. Élvezi a társaságot. Szívesen beszél, közben gyanút fog, hátha fölveszem, amit mond. (A gyanú nem alaptalan.)

Szeptember 3. Egész éjjel csak forgolódtam. A tanévnyitó izgat. A templomban. Az egész iskola. Ilyen még nem volt az elmúlt ötven évben... Összeállítom a menetrendet, amit már többször végigbeszéltem az igazgatóval, a kántorral. Ágoston és Jeromos testvér Csizmazia Zsoltnak segít, Lippai Lacival és Aradi Lacival dobogót cipelnek a templom lépcsője elé. Nyolc óra után hamarosan itt van Elmer István az Új Embertől. Gyorsan „átesem” a riporton. Újságíró jön még a Naplótól, jön Toldi Éva is, hogy a Kurír számára írjon. A gyerekek testületileg vonulnak fel a templomhoz, fehér ingben, sötét nadrágban vagy szoknyában. Jól mutatnak. Pontosán kilenc órakor tele a templom, a gyerekek rendben a székeken, padokban. Tósoki Imre polgármester is megérkezik, Hölvényi Gyuri most mint államtitkár, hivatalosan van jelen. „Jöjj, Szentlélek Úristen!” – kezdem az éneket. Összeszorul a szívem. Alighanem történelmi ez a pillanat.

Teréz néni átadja a szobrot, előbb elmeséli a történetet: Alberik atya az iskola államosításakor a Szent Imre szobrot magához vette. Vele volt, miután Tihanyból elhelyezték. Miután meghalt, gondozója őrizte. Majd visszaadta Tihanyba: mégis itt őrizték. Amikor Horváth Teréz néni megtudta, hogy át vesszük az iskolát, elárulta a titkot: megvan a szobor, ő ezt az iskolának adná. Itt van most az ünnepélyes pillanat: átadja nekem, én pedig tovább adom az igazgatónak, Radó Lászlónak. Kérem, úgy törődjön a rábízott gyerekekkel, ahogy Szent Gellért törődött Szent Imrével, akit Szent István bízott a gondjaira.

Délután Zánkára megyek édesanyámmal. Bartaliséknak már régóta adósai vagyunk egy látogatással. Csendes a vidék, szarka csörög, a nyaralók már eltűntek. Harminc évvel ezelőtt jártam horgászni Zánkára Révfülöpről: megjíjdek, hogy elszállt az idő. Imrével megemlegetjük a vihart, amikor fogtunk egy szép, négykilós nyurga pontyot, de alig tudtunk kivergődni a stéghez, annyira erős volt az északi szél. Alighanem augusztus 2-án volt, teliholdkor...

Szeptember 7. Péntek reggel van. Fél nyolc után a templom előtt imát mondok a Szentföldre készülő három kerékpáros zarándokoknak: Ábel, Iván és tőlünk Gellért vág neki ennek a kockázatos útnak. Ott van Maurus, Jeromos, Domonkos, Adalbert. Amikor ezt a pár sort írom, délután van. A zsebemben rezeg a telefon. Üzenet: „Megérkeztünk Előszállásra...” Remélem, minden nap célba érnek.

Vasárnap délután dobolnak, muzsikálnak, fúvósszene harsog, jön a szüreti felvonulás. Négy órára fölérnek a templom elé. Évről évre több a lovas, kocsik,

hintók is jönnek. A borlovagok izzadnak a vastag díszruhában. Czégai Laci viszi a zászlót. A templom bejáratától jobbra a fürediek, balra a mieink állnak. A bejáratban ott a „szőlőharang”, rajta a piros-fehér-zöld szalaggal átkötött kenyér. A hétfői újság úgy tudja, több ezer ember volt kíváncsi a tihanyi szüreti felvonulásra.

A Himnusz szépen szól, az emberek éneklük: „Isten, áldd meg a magyart!”

Péntek, szeptember 14. Készülök az esti előadásra. Az én Petőfi-képem a címe. A „Fa leszek, ha fának vagy virága...” kezdetű verset szeretném ízeire szedni, látványosan. Tátrai Zoli segít elkészíteni egy bemutatót. Meg átmásolom az egész Petőfi összes költeményeit a számítógépre...

Hangulatos este: még énekelünk is. „Kis lak áll a nagy Duna mentében...”, majd: „Fa leszek, ha...” Jól érzik magukat az emberek.

Vasárnap, szeptember 16. Pannonhalmán fél tízkor a belső udvarban Ádám atyával találkozom, akinek el kellett jönnie Rómából, hogy az apátgyűlésre valakinek átadhassa a szobáját. (Itthon is lesz tennivalója: előadás, könyvbemutató. Szívesen meghallgatnám, de nekem meg Rómába kell mennem.)

Péntek, szeptember 28. Németh Szilveszterrel megyek Szigligetre, a kikötő névadójára és a Szigliget nevű hajó avatására. Miért vállalok ilyen feladatot? Ilyenkor van lehetőség arra, hogy elmondjak néhány számomra fontos gondolatot. Például hogy a hajó jelkép. Célba kell érni. A szél iránya változó, de ha a kormányos a csillagokra meg a Nap járására figyel, s nem a szélhez igazodik, akkor célba lehet érni. És a hajóban különféle emberek vannak együtt. S mindannyiunknak célba kell érniük. Senkit nem dobálhatok ki a hajóból...

Október 5. Délután Tihanyban a Limnológián Juhász Nagy Pál emlékéremet kapok a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesületétől. Sietek föl az apát-ságba, tetőtéri előadás lesz, Krompecher Tamás lausan-i professzor beszél katasztrófák áldozatainak azonosításáról.

Október 6. Szombat. Délelőtt a Kalendáriummal foglalkozom, délután két csoportom is van. Az egyik a budai Szent László plébániáról – valamikor lelki-gyakorlatot tartottam nekik itt Tihanyban. A másik a természetvédő tanárok egyesülete. A nap folyamán körbejárták a félszigetet, most megcsodálják – ők igazán tudják értékelni – a kvadratúra növényzetét. A tetőtérben vetíték tihanyi felvételeimből, a vízről, különböző természeti képződményekről.

Október 7. Vasárnap. Tibold atya Rétalapon volt plébános több mint tíz évig. Templomot épített. Gyémántmisére hívták. Őszülőben a Bakony, pirosnak a levelek. Visszafelé majd megállunk a „Tibi fájánál”, pirosodik a lombkorona széle.

Az elmúlt napokban sorra érkeznek a beszámolók a három szentföldi kerékpáros útvjáról. Amennyire féltettem őket eddig, úgy kezdem csendesen irigyelni őket. Elmondhatatlan lehet ez az élmény: ezernyolcszáz kilométert letekerni, hajóval Haifába megérkezni, majd a Karmel hegyre, Názáretbe, Tabghába, a Genezáreti tóhoz.

Október 12. Sátoraljaújhelyre megyünk. Az Édes Anyanyelvünk nyelvhasználati verseny döntője számomra mindig nagy élmény. Este a színházban kézdivásárhelyi tanítóképzősök előadása. Szívszorogató. Vannak, akiknek fontos az anyanyelv, fontos a magyarság.

Október 14. Fazekas Ágoston volt diákom kisleányát keresztelek a kápolnában. Jó együtt lenni a régi diákokkal nem csak a bánatban, de az örömben is. Délután Badacsonytördemicen nyílik kiállításom a „Fény és víz” anyagból. Igazi őszi délután van, homályos a táj. A faluház nagytermét megtöltik az érdeklő-

dők. Van ennek az eseménynek valami szép ünnepélyessége. Utána meglátogatom Udvardi Erzsébetet, aki hosszú kórházi hetek, súlyos műtét után ismét otthon van. Örülök, hogy láthatom. A félhomályos hatalmas műteremben a Rajnát ábrázoló képe világít. Odébb, a háttérből II. János Pál pápa alakja lép elő. Él.

Október 15. Hétfő. Sok munka van még a Kalendáriummal. De meg kell birkózni vele. Egy megszáradt gránátalmát kettévágok, kiszedem belőle a magokat, leviszem édesanyámhoz. Majd elültetjük, mondja. Biztos lesz majd, aki fölneveli a hajtásokat, ha kisarjadnak.

Este a következő üzenetet olvasom a telefonomon (délben érkezett, de csak most nyitottam ki): „40 napos vándorlás után megérkeztünk Jeruzsálembe (ma 35 km, 900 m szintkülönbség, 2276 km összesen + a tenger). 9-kor jöttünk át az ellenőrző ponton. 10.15-re értünk a szálláshelyünkre, a Dormitio apátságához. Jól vagyunk, ma pihenni fogunk.” A három kerékpáros zarándok, Ábel, Iván, Gellért tehát célba ért. Velük együtt örülök, örülünk. Gyorsan válaszolok: a Kalendáriumot szerkesztjük, küldjetelek képet, amelyen mindhárman rajta vagytok, jellegzetes jeruzsálemi háttérrel.

Október 16. Megkezdtem 19. tihanyi évemet. Hálát adok, hogy kitarthatam. Köszönöm rendtársaimnak, munkatársaimnak, a sok támogatónak. Csík-szeredai iskolás csoport érkezik, nálunk szállnak meg. Vacsora után vetíték nekik a tetőtérben, majd az altemplomban figyeljük, hogy a sötétségből hogyan derengenek föl az oszlopok, ívek, hogyan világosodnak meg az ablakok. „Ó én édes jó Istenem, oltalmazóm, segedelmem, vándorlásban reménységem, ínségemben lágy kenyérem...”

A számítógéphez ülök, megnézem még gyorsan, milyen levelek érkeztek. Ekkor jön meg Iván testvértől a kép. Balról jobbra: Halmos Ábel, Gergely Gellért, s a bajuszos: Vincze Iván. A háttérben a jeruzsálemi bencés apátságnak a temploma, az altemplomában Magyarok Nagyasszonya mozaik is látható. A terasz alatt az Utolsó Vacsora terme...

Október 17. Ebéd után az iskolába megyek Németh Szilveszterrel. Tantestületi értekezlet van, az első a tanév megnyitása óta. Két alapelvet emelek ki a Regulából: mindent úgy kell elrendezni, hogy legyen, ami után az erősebbek még vágyakozhatnak, de a gyengék se riadjanak vissza. A másik pedig: mindent a maga idejében kell adni, ami adnivaló és kérni, ami kérnivaló, hogy „Isten házában senki ne zúgolódjék, senki ne szomorkodjék.”

Október 18. Este összecsomagolok, Kolozsvár a következő úti cél. Szeman Péter szilágysomlyói orvos a lelke a Báthory napoknak. Orvostovábbképzés, tanári továbbképzés: kredit-pontokat adó rendezvény.

Október 19. Péntek. Nem győzünk betelni a kék ég háttére előtt emelkedő dombok látványával meg a színes, piros, sárga, zöld, barna fákkal. Át a Királyhágón. Körösfőn megállunk, Tibi ismerőseit keresi: két házzal odébb meg is találjuk őket. Nagy boldogan borulnak a nyakába. Pálinkával kínálnának, de van áfonyalikőr is: abból kérek. Meg jól esik egy pohárral az almalé is, Tibi azt iszik. Mi újság Tihanyban? – kérdik. Éveken keresztül árusítottak a Batthyány utcában, a bazársoron. Örülnek a Tihanyi Kalendáriumnak. Amikor legutóbb itt jártak, akkor lajbit is vett... Igen, ez van rajtam!

Szombat, október 20. Fél tízkor a recepción vár már Szeman Péter doktor. Együtt megyünk a Báthory líceumba. Érdekes két előadást hallgathattam. Majd szünet, utána én következem: „Egész-ség”. Délután Szeman Péter és leánya – végzettsége szerint régész, történész, foglalkozása: „vállalkozó” – elkísér a Házsongárdi temetőbe. Hatalmas sírkert. A fák között beragyog az őszi napfény. A temetőjárás mindig megérint. Itt van az egész erdélyi történelem a szoroson egymás mellett lévő sírokban. Apáczai Csere János és holland feleségének, Aletta van der Maet sírja. Megilletődöm.

Október 23. Délelőtt ünnepség a Művelődési házban. Az iskola (a „mi iskolánk”) diákjai adják a műsort. Szelíd büszkeség van bennem, bár nem foglalkoztam a gyerekekkel, de mégis örülök, hogy jól, értelmesen olvasnak, szépen énekelnek. Dicséret illeti a felkészítő tanárokat.

Még naplemente előtt megérkezik a Szentföldet megjárt Gellért, Fidél atya hozza mikrobusszal. Megcsodáljuk a csomagját – igazi összekötözött bugyor, megbámuljuk a „világjáró” biciklit. Gellért sugárzik. Mi meg örülünk.

Péntek, október 26. Délben telefonüzenet: most emelik föl a Kálvárián a második lator szobrát. Gyorsan kirohanok, fényképezőgéppel: történelmi pillanatok ezek. Az 1960-as rombolás után az építésnek kézzel fogható jelei vannak. A jobb lator szobra már a helyén, a bal lator fölemelésével küzdenek. Súlyos bronz szobrok ezek, a sümegi eredetiek másolatai. A Krisztus-korpusz még a földön: majd délután kerül a helyére. Köszönet mindenkinek, aki segített és segít, hogy gyógyuljanak a történelem sebei.

(Részlet)

(Korzenszky Richárd felvétele)

FAZEKAS ISTVÁN

A tihanyi szőlőhegyen

Nemesánszky Andrásnak

*Jön az ősz, imádkoznak a tücskök,
a tó arany tükre beüzütlött.*

*Megkékül a por, zúg a lódarázs,
cefre forr, sárgul a kukoricás.*

*Ömlik a tájból a sok seregély,
a szőlők csöcse szinte földig ér.*

*Sóbajt az alma, pirulva feszeng,
babzik a homály néhol odalent.*

*Ballag a bánat a pincesoron,
bús éve nincs dal a nádsípokon.*

*A kárpit alatt vadászölyv kereng,
falkákban jár már köröttünk a csend.*

Forrás

*A földi örömök végül megkövülnek,
köveiből az ember templomot épít,
s ábítózik újabb örömökre.
Szakadékos, beomló földeken,
zúgó vadvizek zubogó morajában,
a szomjazó füvekhez is lehajolva
könyörögni képes
egyetlen madárfütytyért.*

Apokrif töredék

*Kő omlik kőtől.
Nevünk kavicsra írva.
Parittyánk az Úr.*

KERÉK IMRE

Aranylen

(linum dolomiticum)

„Csak hazánkban terem,
s egyebütt gyökeret se ver.”
(Kosztolányi Dezső)

*Aranylen,
aranylen,
lányhaj-szőkeség!
mindőtök egy-egy
tünde Flóra-kép!
Sárga szíromkelybetekkel
lengtek kecsesen,
talán nem is vett még észre
nyílt emberi szem?
Aranylenek: mező, liget
bújó ékei –
gyönyörködik-e bennetek
néha valaki?
Vagy – szerényen bókolók –
az a sorsotok,
hoggy senkinek és semminek
virágozzatok?
S ha ősz felé mégis
erre téved egy
ritka vándor, ballja-e
balk éneketek:
„Nyílunk és virágzunk,
majd elhervadunk,
csak a földi lét tünékeny
csudái vagyunk...
de nyílnak helyettünk
újak, éppilyen
száz meg száznyi ringó
aranyszirmú len.
S ha új nyárba feslik-bomlik
a táj szőttese:
orcánkat a Napra tárva,
zengedezünk és nem kérjük:
dalunk tetszik-e?”*

BEKES JÓZSEF

Marin Hungary

1.

Poéta azon a nyáron Tihanygödrösben egy svájci csajjal döngetett. Ruth volt a neve. Egy csöppnyi bikiniet viselt, amikor bemutatta. Eszméletlen jó csaj volt.

– Na, milyen? – kérdezte Poéta.

– Dögös – feleltem.

Mercijük volt meg ékszerboltjuk Genfben. Két hétre jöttek a szüleivel Tihanyba, s az első este összejöttek. Amíg az apjék Füreden vacsoráztak, a lány egy gumicsónakon úszkált. Poéta meg a parton gitározott. Így szedte fel az összes német meg lengyel lányt. Pengette a húrokat. A Venszerémoszt játszotta. A lányok döglöttek érte. Én nem tudtam gitározni, dobolni akartam, de nem igazán ment...

– Ha majd meglátod a Te csajodat... – kaján vigyorral lesmárolta a lányt, akinek ez nagyon tetszett.

– Az én csajomat?

Az is svájci, akartam kérdezni, de Poéta már a büfé kocsira mutatott.

– Igen. A Mari. Egy nehézbombázó.

Azt mondta Ruthnak, *ein moment*, és odacipelt a büféhez. Egy nagy mellett láttam, feljebb egy nagy fejet, azon meg sok pattanást.

– Ez a Mari?

– Bejön, mi? – kérdezte Poéta.

– Egyáltalán nem jön be... mondtam dühödten.

Poéta belém rúgott, de már késő volt.

– Én sem akarom. – mondta Mari. – A Fecó a barátom, Tihanyban pultos.

– Most akkor mi van? Benneteket egymásnak teremtett a Jósisten – ezzel visszament Ruthhoz, aki a csillogó víztükörben olyan volt, akár egy megvalósult fizikai arányosság.

– Rendelsz is valamit vagy csak a szádat tátod? – kérdezte ez a Mari.

– Az van, hogy... – el akartam kerülni a vallatást az anyagi helyzetemről, de már kezemben volt egy málna.

– Erre a vendégem vagy. Egy vasad sincs mi?

– A héten kezdek, Poéta szerint napi kétszáz is összejön borralalóbból...

– Pakolás lesz?

– Parkolás...

Az annyit jelentett, hogy a fizető helyekre én engedem be a külföldi autókat.

– Biztos ez? Mert a gyerek, a Jani végül mégiscsak itt maradt...

Ez így már nagyon durva volt. Odapillantottam, ahol a nők napoztak, és láttam, Ruth Poétával csókolózik.

– Ez gáz, mi? – Marinak tetszett, hogy mekkorát koppantam. – Na, ez a te barátod...

Poéta este elmesélte, hogy pár napot járt ezzel a Marival, akivel az egész part járt. Aki megkérte rá, azzal elment. Azon a nyáron nagyon sokan megkérték erre.

– Hol alszunk? – kérdeztem.
 – Fenn az Ekhónál.
 Ami így nem is volt igaz, mert egy kaszálón kötöttünk ki. Egy szénabaglyában. Éjszaka esett, a hajunkba ragadt a szénatörek.
 – Élvezd, csövezel haver!
 Élveztem.
 Felcipelt a visszhanghoz.
 – Jól gondold meg – mondta, amikor ráállított a kőre – mert teljesül, amit kiáltasz.
 Ő azt kiáltotta: USA. Tudtam, hogy nem akar visszamenni a gimibe. Kishatár átlépővel Jugóba, onnan olaszba, onnan Amerikába. Zsír.
 – Te is jössz! – mondta - Úgyhogy azt kívánd, ne ellenőrizzenek bennünket a jugó dekások Csáktornyan.
 – Én is megyek?
 Felállított a kőre.
 – Félsz a mutterodtól, mi? Meg fogja érteni, amikor küldöd neki a zöld hasú dollárokat.
 Én úgy gondoltam nem fogja megérteni. Azt nem érti majd, miért nyomott le havi 40 túlórárt a vasgyárban, ha közben én lelépek.
 – Pálóczi – kiáltottam.
 – Ki a fene az? – kérdezte Poéta.
 – A legnagyobb. Most olvasom. Ő nevezte a Balatont először tengernek...
 – Ökör – mondta, de nem tudtam, hogy ez most én voltam vagy Pálóczi.
 Azt mondta, ne törődjek ezzel a Janival, meg hogy nem lettem parkolós. Az ő segédje vagyok és kész. Osztozunk a pénzen.

2.

Az első nap csak egy húszast kerestünk, mert Poéta tartozott Kovács Tamásnak, aki a főparkolós volt. Odajött és elvette a pénzt.

– Szemét – sziszegte Poéta. – Ez van. Egy álnok kígyó. Kileste, hogy ma jó napunk van.

Ez a Kovács este elkapott, hogy mit keresek itt. Mondtam, Poéta segédje vagyok. Olyan nincs, vágta rá. Kijönnek a munkaügyisek, és bevonják az engedélyét. Tűnjön a fenébe!

El is tűntem. Poétával átmentünk a Vitorlásba, Füredre, de kiderült, ott belépőt szednek. Végül besurrantunk valami nagyobb lengyel társasággal. Hallgattuk a zenét, néztük a csajokat, néhány asztalról leittuk a piát, amikor elmentek táncolni. Aztán egy fazon rajtakapott bennünket, és az utcán voltunk. Egy lánycsapatot követtünk, akik picurka szoknyákban sétáltak a móló felé. A tanárukkal a sétányhoz mentek. Hallottam, amit az idősebb főszer oktatja őket, de nem sok fogamatja volt a szövegének.

– Sok híres ember gyógyult itt... – kezdte a szemüveges pali – Például Rabindranath Tagore. A lányok vihogni kezdtek, mert Poéta a *Drága bakter urat* kezdte játszani, s elég jól utánozta Neményi Bélát...

A tanár odajött hozzánk, hogy mit csinálunk itt. Mondtam a Balatonról írok dolgozatot. Berda József és a Balaton. Csodálkozott, honnan ismerem Berdát.

„Csiklandós idő, nap csókolta bőrünk edzi a forró homok. A levegő szaggal ízesít most – áradnak meleg illatok. Mily szép ez így, úgy látni büszke tesszünk, ahogy világra jöttünk bajdan. Istenre basonlítunk itt egytől-egyig, s ékszerként ragyogunk a napban.” A csajok tátották a szájukat.

– Ez Berda? – kérdezte, bizalmatlanul a tanár.

– Ez Berda! – feleltem – *Élj és énekelj!*

A lányok csapatostul nevettek. Akkor értettem meg, nemcsak a gitár van a világon...

– Kérem! – rivallt rájuk. – Ha Berda is, nem a legjobb Berda...

Poéta közben megdumálta két csajjal, hogy lepattannak a csoporttól, s átjönnek velünk Tihanyba az Ekhóhoz. Gitározni fog, veszünk bort, én pedig verseket szavalok nekik. Kipirultan bólogattak, jönnek. Sok verset tudok? Sokat. Egész estig mondom majd. Csak egyet mondjak még, kérleltek. Majd a kőnél. Mióta növeszted a hajad, kérdezte az egyik lány, és megfogta a befont varkocsomat.

– A matrózpólómat Bulgáriából hoztam – hazudta a másiknak Poéta. – Ott a tengerparton meztelenül járnak a fiatalok, úgy ismerkednek. Himbilimbi, érted?

– Ne! – sikoltotta a lány.

Ezt a két csajt már tutira hoztuk. Poéta közben kitalálta, hogyan lesz fenn az Ekhónál. Veszünk folyóbort, kicsit iszogatunk aztán... Csak éppen egy rohadt vasunk sem volt.

– Kérjél a Maritól! – biztatott Poéta. – Ma biztosan szakított a sok lángossal...

Végül Mari egy ötvenes adott. Azt mondtam neki, a nővéremnek kell, farmert akar venni. A hétvégén visszaadom. Biztos? Biztos, a hétvégén tutira megadom. Vettünk bort, rizlinget, de nem kellett, mert a miskolci lányok végül nem jöttek...

– Hé, pattanj le a Poétáról. Átver... – mondta másnap Mari.

– Hülye vagy, ő a barátom...

Abban maradtunk, feljön a kőhöz. Úgy is volt. Egyik este feljött. Megcsókoltam, semmi több. Ő azt kiáltotta, lát. Angolul tanult. Elmeséltem neki, hogy Petőfi, Arany, Ady sosem írtak a Balatonról, de Csokonai, Berzsenyi meg Vajda János elég sokat. „*Ő mennyit kérdezgettem, ki látta kedvesem, Zokogtam és zibáltam... Nem felelt senki sem....*”

– Akkor zokogj! – mondta.

– Rendben – Zokogtam. Ahogy a könnyeim folytak, Mari hozzám bújt. – Ennyire ne, te buta.

3.

Poétát elkapták Csáktornyan, de nem tudták rábizonyítani, hogy disszidálni akart. Egészen Barcsig hozták a jugó rendőrök. A két bátyja már az olasz táborban volt, onnan leveleztek vele. Aztán írtak az igazgatónak is egy obszcén képeslapot. Vizsgálat kezdődött. Jött két komor szivar, sötét öltönyben, s azt kérdezték, hogy mit tudunk a dolgról? Kaptunk-e leveleket mi is? Ebből

nagy bajunk lehet, ha kapunk, mert az államellenes. Ha összejátsszuk a haza ellenségeivel, minden suliból kirúgnak bennünket. Végül Poétát ki is rúgták, átment Zircre. Én is otthagytam a gimit, beköltöztünk Kaposvárra.

Busszal mentem Zircre hozzá, októberben, lógtam a suliból, amikor ott az Aradi vértanukra emlékeztek. Átkozott unalmas, döcögős egy busz volt. Egy fiatal nő ült mellettem, keresztbe rakta a jó lábait. Éppen vált. Azt mondta, vigyázzak a csajokkal. Megígértem neki, hogy vigyázok.

Poéta a buszpályaudvaron várt, az arborétumban dumáltunk, mert máshol nem lehetett.

– Tetű egy hely az albérletem, te sem jöhetsz föl...

Nem engedte a háziasszonya. Azt mesélte, tanult néhány Deep Purple számot. Kettőt el is játszottunk a parkban. Csak úgy szájjal nyomtuk a gitárt. Azt hiszem *az Smoke on the Water* meg a *Highway Star* játszottuk. Állat volt.

– És veled mi van? Levágattad a hajad? – kérdezte.

– Sok volt vele a balhé.

– Emlékszel, a Druzsín lelőtte a mostohaapját, amikor éjjel lezúzták a haját.

Ez egy városi legenda volt, ő nevezte el a srácot Druzsinnak, hogy jobban el lehessen adni a történetet.

– Milyen a nagyváros?

– Semmi. Hétfőként ifipark van. Generál volt, elég jó...

– Sok jó csaj van mi?

– Sok. – mondtam. – Járok egy nővel, úgy hívják Vera.

Hallgattunk. Olyan volt az egész, mint egy természetfilm, amikor elpattan a levél az ágtól.

– Ennek a Marinak megküldtem a pénzt.

– Ne... – közben cigire gyújtott.

– De!

– Én is odaadtam neki.

– Nem mondta. Mikor? – kérdeztem.

– Amikor jöttem el. Akkor még összejöttünk egyszer. Csak úgy a régi idők emlékére.

– A Marival? Ezt se mondta.

– Nincs harag? – kérdezte fakón.

Vadludak repültek a Balaton felé. Azokat néztük. Az ékük jobb szárán egy hiányzott a sorból. Vicces volt.

– Gondolom erről is tudsz egy verset?

– „*Vadludak, őszben élők, nincs nyaruk, nincs pibenésük, jég-tavú égen szállnak, jég-vízű tó a fészükük...*”

– Szép. Ki írta?

– Mindegy... – mondtam neki. – Sipos Gyula.

– Végére is, tényleg az...

Egyszer, évek múlva küldtem a fiának pénzt, mert nagyon kellett neki tanulmányi versenyre. Kémia, azt hiszem. Levélben kérte. Azóta nem láttam. Hallottam, élt néhány évet Németországban, de összehalézott a bátyjával, és hazajött. Pék lett. Adtam neki egy újságot, megjelent benne egy versem.

Sokáig nézett utánam.

Tavaly amikor felmentem Tihanyban a kőhöz, azt kiáltottam: *ágy, nő, férfi...*

Valami diáklányok léptek a helyemre. Kicsit furán néztek...

SZÉPIRODALOM

KISS DÉNES

Maradi téli vers

*Megalmaz nesztelen a télnek a szél
színes lepedő a lebullott levél
Majd arra bever december január
s nagy fehér álomba szédiül a táj
Most ágyaz a télnek a szél
kopott óarany paplan a rét
a fák alatt lapul meg pubán
Bozótos elbányja tarka rékljét
ami itt-ott rongyosul a fán
A holdfényt napszitta szőnyeg
rózsék mintáit magukba zárják
és mint krampuszok söprűi
karcolják a homályt a nyárfák
A völgy hosszú hideg éjszakán
magára húzza a ködöt takarónak
Nesztelenül úszik a tavon
vékony jégből fagy faragta csónak
vitorlája sok esti imádság
Még reccsen itt-ott kicsit
de holnapra már egyben áll
az egész tó*

*Színe átjegesül
Ki binné hogy a halak élnek
és úsznak is ott alul s belül
Fölöttük tombol a tél
a szél vastagon hordja a havat
De már csak önmagának almoz
Jégcsapok szegeznek a háztetőket
a zord időköz az ereszek alatt*

A létezés elviselése

*A létezésben nincsen kegyelem
A könyörtelenség törvény
amit az érdek erősít föl
mert már nincsen elég a hitből
elsíratom karácsonyi gyertyák
forró könnyeivel a magánosan
tengődő öregeket akik a városban
egyedül járnak-kelnek s tétován
és hunyorogva néznek rám
nem bírja elviselni a közérzet
ezt a hétköznapi egészet
ahogy szobrosodik a magány
utcákon tereken görbe alakok
lézengenek és akárcsak a vakok
oly magányosak és bizonytalanok
villognak láthatatlan fehér botok
én is csak azokkal botorkálhatok
télnek nyárnak kiszolgáltatott
most már igazán senki sincs velem
mert a létezésben nincsen kegyelem*

Mirevalóságom

*Öntöm a vizet az óceánba
Ma is csak hordom és öntöm öntöm
hogy jobb legyen majd – mi is? – a földön
De hogy jobb volna senki se látja*

*Hordom a vizet az óceánba
Tele sok tartályom hordóm vödöröm
Nagyot loccsan mikor beleöntöm
De nem változik szintje se árja*

*Én meg csak hordom és öntöm öntöm
Ezzel időmet jól kitöltöm
Van e munkának itt méltó párja?*

*Remeg a kezem remeg a lábam
Sokáig tartott míg kitaláltam
hogy mire való vagyok e földön*

Agyhomály

*Csillagbullásos arcodon
homályos jelek
Nézlek és nézel – Nem tudom
szeretted? Szerettelek?*

*Átéltetlen szavakból
miféle vers lehet?
Születsz-e még a naphól
Mint mikor megismertelek?*

Falnál

*Az idő már falhoz állít
hogy ott várjam a sortüzet
Állok is ott árnyéktalan
Fény vágta körbe testemet*

*Tapadok az árnyékomra
mely testemtől nem látható
Bemeszel a fal febére
Hullik rám akárcsak a hó*

(A 2013 nyarán elhunyt költő hagyatékából.)

(Korzenszky Richárd felvétele)

LÁSZLÓFFY CSABA

Emlékeltolódások

*A tető kikezdve (a padlástér
a teméntelen galambürüléktől konkrétan is),
vadul szorongat az idő a legígéretesebb
tavaszi reggelen: mintha elnyűttem volna
évszakaimat, összes éveimet,
étkeimből csak az ízbiány, éjszakáimból
csupán a bűz, a bomlás íze ingerel.
Állatösztonnel érezni a készülődőt -
mint örök megbékélésre intő jel a fehér lepedőn,
amelyet ágyvetéskor kibontva lobogtatsz,
s melybe egy kéz egyszer bepólyál.
Legszívesebben visszalopóznék oda,
ahol anyám sűrű haját alig
járta volt át a szürke fény, s apám maga
sajnáltató nyögdecseléseivel még
nem pályázott „A képzelt beteg” főszerepére.
„Anyám az volt, aki ma én” - ezt az elbamarkodott
vallomást sikerül lenyelnem; minek ismerje meg
gyermekem idő előtt a gének kényszerű
játékát? A kockázat most (még) az enyém.
Aztán épp ő következik talán - van, ami
még a legszörnyűbb, legbizonytalanabb
időkben sem változik: a kibívásokra
a bitetlen lelkeknek is válaszolniuk kell.
(Végtelennek tűnik a pillanat Tordán,
midőn az elsőszoba sötét gerendái alatt
spirítiszta nagyapám megérinti vállamat...)*

(A halálugrás-mítosz)

*Gyönyör-fejese esztelen
emlék-balacsák teste lenn
száll, lubickolva, fesztelen.
Tánc ez, vagy rémület csupán
csapkodó szélvihar után?
(Halott fürj úszik el sután.)*

*Sípol a tüdő s hasogat
a sípcsontvelő – „ne sokat!
még nem te vagy az áldozat”.*

*(Ha összekoccan a foga:
lúdbörözve – bár van oka –
meg ne nevezze, jaj, soha!)*

(Diótörés a verandán)

*Kék ég, őszi csend, mély –
ropog a kemény héj,
andalító fényben
nagyapa a széken
látszik, ahogy megdől:
óriás diót tör.*

*Mukkanás sem ballszik,
az unoka alszik,
álma mély, de mintha
rakoncátlan hinta
röptené lábát,
két magasba szállt ág
rúgkapál keresztben,
s szempillája rebben.*

*Rúgd el magad kincsem,
Zólyom, le ne intsen
hűtőszekrény, vedlett
bunda, konyhaszeglet,
kibúlt tányér, tálca,
és ami csak álca:
felfújt ócska eszme,
szennyvíztől degeszre
dagadt gumicsó: mind
jövendőd felett ring -
rúgd el, játszva, dacból,
messzire magadtól.*

*Álmod tiszta ormán
minden más kobilmány,
lyukas persely, dolmány,
bús elefántormány
s hisztériás kormány.
Rúgd el magad végleg
a kifosztott földtől.
Míg kinn gyermekké lett
nagyapád diót tör.*

*Abogyan kezdődik valami
ahogyan véget (nem) ér
a romlásnak kint semmi jele most.
Ha elmerészkednénk az erdőig:
azt a virulást! azokat a fakoronákat
nem zavarják meg a katonai helikopterek sem.*

*Kis szédülés - az erős levegőtől?
Vagy mert sok mindent
megkísértem elfelejteni.
Van, aki nemcsak a fenyőkbé,
nádszálakba is megkapaszkodik,
hogy el ne veszítse szeme elől az utat
(„amelyet apám százszor megjárt
valamilyen elérhetetlen igazság után kutatva”).*

*A vér nyoma a farmeron,
egy tapintás a combodon -
az élet olykor törékenyebb, mint egy
legurult ceruzavég, mely behajlít
néhány fűszálat. Persze közben
ki is törhet a hegye.*

*Most az ötödik lakás (hányadik otthon?)
még el nem idegenedett szobájában le-fel
koslatva szeretném megállítani a család
szubjektív idejét - ha a történelmit
nem is lehet!
Agyam mint letörölt, néma tekercs.
Amit már úgysem lehetne tisztázni?!
Érdemes-e egyáltalán? S kivel?*

„Igen, az ember korlátai stb.” ‘

*Ami látószögembe esik még,
porzó pelybek, szekrénybe zárt
levendulaillat. Szakállam még nem elég
gyér, a borotválkozás háromnapos rendje
csak átmeneti sminkelés vagy mentség –
a bolttestek zürzavarában úgyis minden kinő.*

‘Tolnai Ottó

BENE ZOLTÁN

Közös halál

Az utolsó fa is elmarad mögöttem. Előttem beláthatatlan, üres pusztaság húzódik. Erről jut eszembe, ugyan mit ér az élet egy istenektől vagy megfontolástól üres világban? – A filozófus, mellesleg császár, bizonyos Marcus Aurelius teszi föl a kérdést *Elmélkedéseiben*, és igaza van: mi a fenét ér? Előttem beláthatatlan, üres pusztaság fekszik. Itt-ott egy-egy bokor, nagyobb kő, virág, gyom, gyík, madár. Hát, ennyit az ürességről – már csak az isteneket kellene fölkatatnom. Barna réti héja csap le tőlem nem messze, a kicsike, prémes állat megejtő hangon sivít, ahogy a karmok a bőre alá hatolnak. Gyorsan gyilkol a ragadozó, már emelkedik ismét, az aprócska állat ernyedten csüng alá. Nem, ez nem üres pusztaság, még ha beláthatatlan is, csóválom a fejem. Minden négyzetmétere beláthatatlan, ráadásul. Mégsem üres, messze nem az. Megtorpanok, leereszkedem a sarkamra. Le kell nyugodnom, hajtogatom magamban, nem kell börtönökön agyalni. Leülök, kinyújtom a lábamat, majd elheverek, a fejem egy fűcsomón nyugtatva bámulom a felhőket az égen. Hárman vannak, két nagy, kövér asszony, Viktória királynő korából és egy csontsovány tinimodell, igazi pedofilok kedvence a múlt század kilencvenes éveiből. Három pár riadt tekintet tapad rám, a habos ruhakölteményekből kicsordul a hajú és kilóg a lóláb alakú borda, a hajkoronát mímelő foszlányokon megcsillan a napsugár, s a fülem mellett énekelni kezd a tücsök. Talán az a tücsök, akinek hajdanában az a bizonyos afférja adódott a hangyával. Bár nem értem, egy hangyával miként lehetett afférja, mikor a hangyák tömegben élnek, hallom a szőrszálhasogató, vérfagyasztóan bugyuta kérdést, legszívesebben üvöltének. *Találkozásaim a pokollal* címmel már sosem írok könyvet, pedig egy időben dédelgetett tervem volt. Nem drogról és nem alkoholról, nem húsevő növényekről (növényekről), de az olykor már-már elviselhetetlen lelki-szellemi fájdalomról számoltam volna be abban a vaskos munkában, a hülyeség terrorjáról, amivel jártamban-keltemben oly gyakorta találkoztam, amivel jártunkban-keltünkben oly sűrűn akadunk össze. Lehunyom a szemem, enyhe émelygés bizsergeti a torkom, valahol a bárzsongom tájékán nedvek szivárognak keresztül szöveteiken, összeszorított szemhéjamra rovar telepszik, mohón hörpöli a szemöldökomban fönnakadt verejtékem. Mozdulatlan maradok. Ha erre járna, kétségtelesenül oldalba vizelne egy kóbor eb. Ha aranysakál, megkóstolna, hátha már nem élek. Pedig az még odébb van. Nem sokkal, de még odébb. Már a halálom.

– Már a halálon gondolkodunk most is feszt, pedig még van időnk élni – mondtad, mire én fölnevettem.

– Már a következő szeretkezés jár az eszedben, pedig még meg sem száradt...

– Ne ízléstelenkedj! – szakítottál félbe.

– ...még meg sem száradt az izzadság a homlokodon – fejeztem be. – Egyéb-ként te gondolkodsz a halálon, te jársz haláltáncot.

– Ez butaság – legyintettél. – Nem járok haláltáncot, nem kell ilyen olcsó poénokba belemenni.

Megvontam a vállam, föltápáskodtam mellőled. Végigsimítottam a fenekemen. Legalábbis úgy emlékszem, végigsimítottam rajta. Mindig is tudtam, mennyire szereted az ívét. Az érintéssel kiemeltem. Úgy gondoltam, kiemelem. Helyesen.

– Csak annyit mondtam, haláli vagy, ez nem gondolkodás, csak szófordulat – jegyeztem meg.

– Hülye egy szófordulat – morogtad.

Összefogtam a hajam, kimentem a konyhába kávé főzni. Miután megittuk a feketét, csak azután mondtad el. A betegséget, a hónapokat. Három-négyet. Az öt már túlzott optimizmus volna.

– Erre mondd, hogy még van időnk élni? – szipogtam. – Három-négy hónapra?

Azt felelted, igen. Volt hozzá képed. Utáltalak ezért. Talán, hogy ne kelljen sajnálkoznom semmin. És senkin. Utána szeretkeztünk, s én óvatos voltam. Minden mozdulatom kiszámított, finom, figyelmes. Megérezted. Ezt tüstént meg. Nem szóltál egy mukkot se róla, de érzékelted. Ott izzott a pillantásodban, hogy úgy bánok veled máris, akár egy haldoklóval. Az a szar ebben, hogy igazad volt. És az is, hogy nyilván ezért tűntél el két nap múlva. Mert nem tudtam másképpen. Vigyázni kezdtem rád, gondoskodni rólad, s ezzel újra és újra felkiáltójelet rajzoltam a retinádra: három-négy hónap! Se több, se kevesebb. Eلسzúrtam, tudom. És ha neked mondanám ezt az egészet, nem csak ennek a nem igazán jól sikerült fényképnek, akkor is ilyen nem igazán jól sikerült megbocsátó mosoly bujkálna a szád szélén, mint ott, a hegyek között, azon a reggelen, mikor a telefonommal üldöztelek, hogy fotózzak rólad reggeli erdőset, érdekesen beeső fényel.

Érdekesen beeső fény nyel magába, ahogy visszalépek a fák közé. A törzsenken moha, a kéreg barázdáiban élőlények serege. Többnyire sietnek. Néhány hernyó jelenti a kivételt, ők komótosan araszolnak fölfelé. Vagy lefelé, készítéseik szerint. Eredeti gondolatokra törekszem, de csak a számtalan közhely egyike kering bennem: én is ilyen araszoló hernyó vagyok, lefelé vonszolom magam, a gyökerek közé, a föld alá. Humusszá olvadnak a sejtjeim nemsokára.

A sejtjeim nemsokára érnek, legalábbis közülük egy érni fog, mintegy beérni, s ha a te sejtjeid közül egy elég ügyes és fürge lesz, megvalósulhat ismét a teremtés. Egy teremtés, mindenesetre. – Nem is olyan régen még erre gondoltam, s most azt sem tudom, léteznek-e még benned azok a sejtecskék. És egyáltalán, a létezésed kérdéses. Három hónapja eltűntél, tehát legfeljebb egy hónapod lehet még hátra, ha nem tévedtek az orvosok. De nem. Ebben nem. Ezúttal, sajnós, nem. Tudom. Ez a fajta daganat, utána néztem ezerszer, valóban így öl, ilyen kíméletlenül és gyorsan. Sajnálom, hogy a sejtjeim, hiába értek megbízhatóan, valami kifürkészhetetlen okból mégsem találkoztak soha a tieddel. S ha mégis, nem tudtak mit kezdeni egymással... Bár éppenséggel az sem kizárt, hogy nagyon is találkoztak, s ahogyan kell, pontosan úgy egyesül-

tek is, aztán mégis elhalt az az egyesült teésén-lényecske, még nem ember, de már nem a semmi. Valami, bármi. Valaki, bárki – a lét és a semmi határán.

A lét és a semmi határán lebegek majd. Talán egy-két hét még, míg így lesz. Nem fáj semmim, csak zszibong mindenem. Lassan mozdulok, gyenge vagyok. Ha itt lennél, nem tudnék mit kezdeni veled. Elmúltak belőlem a vágyak, a nedvek belémsavanyodtak. Ma reggel került a kezembe egy jegyzetem, úgy fél éve írhattam, konferenciára készítendő tanulmányhoz: *Gilgames eposzában Enkidu a testi szerelem révén lép be a társadalomba, s ezzel párbuzamosan távolodik, tehát idegenedik el a természettől. Enkidu szocializációja, Székely János olvasatában, egyúttal emancipáció is, melynek eredményeként Enkidu alattvalóvá lesz. Mert a társadalom a hatalomról szól: uralkodó(k) és alattvaló(k) viszonyrendszeréről. Manipulációról. Paul Ricoeur szerint basonló a helyzet Ádámmal: mindaddig ártatlan és szabad, míg Éva meg nem jelenik a Paradicsomban. Éva megjelenésével manipuláló-manipulálttá válik, s Káin már ebbe a közegbe érkezik. Kiszolgáltatott Ádámnak, Évának, az Isten elvárásainak – nemkülönben a másik nemű ember csábításának. A szexualitás tehát függőség, kiszolgáltatottság, a szabadság negációja. Ez lehet az oka, hogy ősidóktól fogva létezik egy felfogás, amely ellene mondvá a fajfenntartás ösztönének, a szüzességet tekinti a szabadság megőrzése egyetlen lehetőségének. E gondolatot az egyiptomi remeték emelték piedesztálra a kereszténységben, s később megannyi vallási megújulási- és eretnekmozgalom táplálkozott ebből a vélekedésből, torzította saját használatára. Köztük a flagellánsoké, akik súlyos ostorcsapásokkal büntetik a bennük szunnyadó nemi vágyat, mi több: perverz módon a fájdalmat kívánják a vágy tárgyává tenni. Keserűen mosolyogtam saját soraimon. Most is vigyorgok. Torzan. Ez a perverzió nekem is jól fog jönni hamarosan, a zszibongás, a gyengeség a végére fájdalommal alakul. De még nem most, még nem itt, a fa tövében, a földből előtüremkedő gyöke-
rek kígyóin heverve, a beeső fény pászmáival a testemen. Örülök, hogy nem vagy itt, nem látsz, nem érzed a szagom, a pórusaimból áradó pusztulás szagát. Örülj te is ennek. Remélem, örülsz...*

Remélem örülsz, mondtad, mikor kiszálltunk a gépből, s én úgy éreztem, van valami különös felhangja a szavaidnak, pedig nem volt, akkor nyilvánvalóan nem. A megszokott recept szerint történt minden. Sután és érthetetlenül viselkedtél mindig a fontos pillanatokban. Márpedig Róma fontos pillanat volt, régóta vágytunk oda. Jobb lenne most is ott. Persze, ez lehetetlen, hiszen olyan vagy, mint az állatok: elbújsz, ha közeleg a vége, és Rómában ez képtelenség. Olyan vagy, akár a parasztok: otthon akarsz meghalni. És úgy tűnik, az otthonod nem ott van, ahol én.

Ott van, ahol én. Ha létezik, még itt létezik, ahol én még létezem. Ha nincs, akkor nincs miről beszélni. Ha létezik, akkor el fogja hagyni ezt a porhüvelyt, 33 grammal leszek könnyebb abban a pillanatban. Allítólag. Árnyék borul ránk, rá és rám. Ha létezik, velem van és én vele vagyok s mindketten részei a termé-

szetnek, a világnak, az Istennek. Ennek ellenére édesbús sajtás kúszik belém, s mint a méreg, terjed a szervezetemben. Talán mégis hiányzol.

Talán mégis hiányzol majd egyszer, motyogtad, miközben leszedted a sarokból a pókhálót. Talán mégis hiányzom, s bár elmentél, visszavágysz...

Bár elmentél, visszavágysz – erre a mondatra riadtam föl itt, a fák között és alatt. Nem tudom, ki mondta, tisztán hallottam pedig, s nem álmodtam, ez bizonyosság. Valami nyomja az oldalam: a kicsiny kötet, amit a tanyán találtam. Találomra fölöttem, olvasni kezdem:

Jó volna, ha fel tudnád még emelni a kezed, hogy a legyet elhessentsd az arcodról. Jó volna, ha meg tudnád még tenni ezt a kicsiny szívességet magadnak, s akkor talán ezek itt körülötted, ezek az egyre távolodó, mind idegenebbé váló emberek megértenék, hogy még élsz.

– Nem lélegzik – hallod az egyiket, aki az ágyad fejénél áll, s egykor a leányod volt, mostanra viszont, számára és a világ számára tagadhatatlanul az árvád. Ezzel te vitatkoznál, de csak fekszel moccanatlanul.

– Nincs pulzusa – szipogja egy másik, valamikori unokád. Unokád. Neked, immár, úgy tűnik, néhai nagyapának. Szeretnél szólni, szeretnél ellene mondani, szeretnél odavetni a néhány szót, hogy még élsz. Él a hallójáratod és a szemeid képeket közvetítenek az agyadnak lecsukott szemhéjaidon keresztül. Lehet, hogy a tüdőöd és a szíved halott, legyenek az izmaid élettelenek, de a szemed és a füled, s az agyadnak legalább bizonyos mezőit még működnek, még nem haltak el, még élnek!

– Mit kell ilyenkor tenni? – kérdezi az, aki a fiad volt, míg elhitte rólad, hogy még élsz. Mit kellene?, kérdezed te is, s válaszolsz is rögvest: észre kellene venni, hogy még élsz, ez volna a legsürgősebb teendő, ennyi csupán, semmi több.

Közeledik a sötétség. Valaki letakar. A lepedő, amely az arcodra borul, csak derengő fényt enged hozzád, a képek kívül rekednek rajtad. Ám a hangok még mindig elevenen élnek, s áradnak beléd rendíthetetlenül.

– Ki kell hívni a háziorvost – hallod azt a hangot, azét az asszonyét, aki néhány perce még a feleséged volt, most azonban, úgy tetszik, már az özvegyed, hite szerint. Hát hívjátok a háziorvost, gondolod, nagyot sóhajtánál, ha még képes volnál efféle evilági luxusra. Sajnálod, hogy nem vagy rá képes. Ha az volnál, a körülötted állók egyike elcsíphetné az utolsó leheleted. Azt a sóhajt, amelynek szárnyán elszáll a lelked a testedből.

Most végre azt is megtudhatod, van-e egyáltalán lelked! Amikor már nem hallod a szobában ácsorgók hangját, amikor majd nem látod a lepedőn átpré-selt fényt, akkor majd megtudod, hogyan is áll a helyzet a lelkeddel, s mi is az vajon! S akkor már valóban halott leszel.

Minden erről szól már, hiába. Ha találomra, ha tervezetten, ez a téma. Jóllehet én nem járhatok olyanformán, ahogy az olvasott szöveg szereplője. Mindazonáltal hasonló vár rám is: egyedül leszek, végtelenül egyedül. Íme, készen áll egy újabb közhely a kimondásra: saját halálom lesz! Ha nem is sajátos, de kizárólagos. Kizárólagosan az enyém. Azt mondják, a születés és a

halál magányos műfaj. A születésnél azonban ott az anyánk. És aki úgy véli, nem segít nekünk, aki úgy hiszi, csak a mi saját hősi tettünk az, hogy a világra jövünk, az bármire képes. Az emberek oroszlánrésze bármire képes. Bármilyen rettenetesre.

Bármilyen rettenetesre el vagyok készülve. Jön egy telefon, egy levél, egy e-mail. Te leszel benne, pontosabban a hiányod, a végleges, a visszafordíthatatlan. Bármilyen rettenetesre el vagyok készülve.

El vagyok készülve arra, ahogy majd fekszem kiterítve. Ha van lelkem, látni fogja a gyászolókat, a szemrehányást a tekintetükben, amiért kizártam őket a halálomból. Úgy volna helyesebb fogalmazni: a haldoklásomból. Ők azonban ezt nem így értelmezik. El vagyok készülve arra is, hogy a saját halál közhelyét újra és újra fölemlegetik, talán még gyászbeszédbe is foglalják. És el vagyok készülve arra is, hogy nem tudok majd tiltakozni, vitatkozni, gúnyolódni. Amennyiben nincs lelkem, mindez lényegtelen. Ott fekszem majd kiterítve, de semmiféle tudomással nem bírok erről (fekvésről, temetésről, gyászról, közönségről). A lényeg: ha van, ha nincs lelkem, úgy heverek majd a ravatalon, ahogyan most, a hátamon, ég felé fordított ábrázattal. A szememet idejében lefognak, a vonásaimat gondosan elrendezik. Ki fog öltöztetni, ki fog elrendezni? Megborotválnak majd, mert a haj és a szőrzet addig nő, amíg víz van a testben. Nem temetnek el borostásan. Béke van, marad idő a bíbelődésre... Egyszerre mélyzöld levél hullik az arcomra, s mintha az volna ráírva ezernyi apró rovar milliónyi lábnyomával, hogy jó lenne, ha te borotválnád meg. Ez a levél jobban tudja, mit kívánok, mint én magam? Én magam kívánok még egyáltalán valamit? És hirtelen eltölt az üresség. Semmisít a semmi, kismisít, kioltja bennem a dacot, az egyetlent, amit még magamhoz tartozónak véltem, amit összetévesztettem a méltósággal és a szabadsággal. Az üresség terpeszkedik a bőröm alatt, nyújtózik, s végezetül úgy jár, mint a béka, amelyik addig fújja magát, hogy minél nagyobbak és nagyobbak látszódjék, míg szét nem pukkan. És az üresség cafatjai közül te bontakozol ki.

Te bontakozol ki minden éjjeli álmomból. S mindannyiszor szebb vagy, mint a valóságban. Délcegebb, vonzóbb, kedvesebb. Ilyennek őrizlek majd. Szebb leszel és jobb leszel, mint bármikor voltál, vagy lehettél volna. S ha évek múlva együtt leszek egy férfival, óhatatlanul csalódást fog okozni. Ám ez az én bajom lesz, nem a tiéd. Vagy ki tudja...

Ki tudja, miért döntöttem így... (Dac? Méltóság? Szabadság?) Buta elhatározás volt, nyilvánvaló. S amellet, hogy patetikus, még ostoba is a szándék: magamhoz ölelni a világmindenséget. Meddő megfutamodás a természetbe vágyani, az Isten arcát keresni a mező virágaiban, miközben valahol belül tudván tudom, hol találom. Tudom, hogy nem kell keresnem az Isten arcát sehol, hiszen tisztában vagyok azzal, hol van. És ugyan mit ér az élet egy istenektől vagy megfontolástól üres világban? Semmit. Még annyit se. És a halál sem érne egy fabatkát sem, ha Isten arca nem lenne ott a te arcodon. De ott van! És én

elárultam az Istent és téged a megfutamodással – a szemembe hulló levélen ez állt, pontosan így, szóról szóra....

Szóról szóra ezt mondtad: örökké. Én komolyan vettem. Most is hiszek benne. Szóról szóra hiszem, s nem neheztelek rád. Te sem haragszol. Szeretném, ha hozzám érnél még egyszer.

Szeretném, ha hozzám érnél még egyszer. De alig bírok a tanyáig visszavonulni, alig bírok az ágyba begördülni, alig bírom a telefon gombjait nyomogatni. Semmi eredmény, hiszen nem kapcsoltam be a készüléket. Újabb másodpercek, a fájdalom is megérkezik, a képernyő felfénylik, a gombok puttyognak, az orvosasszisztens hangja távoli és idegesítő... A mentő szirénáját már nem fogom hallani...

Nem fogom hallani, ebben reménykedtem, nem fogom hallani a hírt, a halálodét. Ami az enyém is, amennyiben nekem is küzdenem kell vele. Küzdeni, küszködni, reménytelenül. Nem saját halál ez, hanem közös halál, hiába élek még, hiába magasztosulsz az emlékeimben, hiába lesz nap holnap is, ez a halál közös, nem kisajátítható.

(Fodor László felvétele)

TARI ISTVÁN

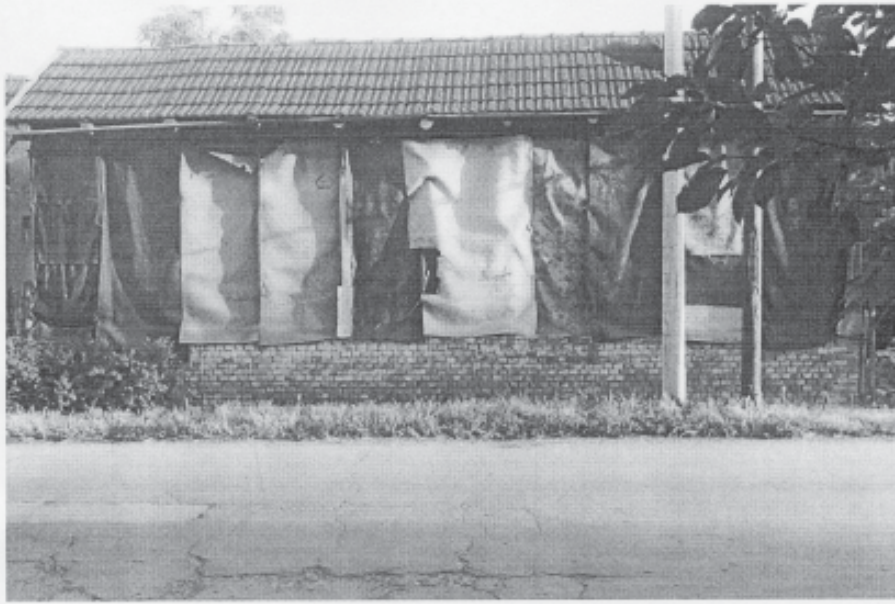
Tökkürtök bűgásában

*Mibály arkangyal
ki a távozó vőfélye vagy
ki az égre holdat napot
csillagot akasztasz
felbők kormányzójaként
jól tudhatod megint
rendesen fölkaavarták
a halottak porát
most az összebújó birkákban fürkészik
gondterhelten
bogáncsok kapaszkodását
a közelgő tél hosszát
akik már nem emelik meg kalapjukat
a vetőmag szétszórása előtt
akik már nem vetnek kézzel
akiknek már kalapjuk sincs
mint a helyi papnak csak kötött
bojtos sapkájuk
mások noszogatására
azt kapkodják le fejükről
a temetéseken
halványan somolyogva a kürt hangján
a végítéleten
az álmában fogát kibúzatón
az eszelősen kiáltozón*

*indul a temetői roham – mondja
magabiztosan a televízió fiatal
bemondó-riportere
az öregasszonyok is lassan
megindulnak a templomba
most éppen azért fognak
imádkozni hogy sikerüljön
a fiú vizsgája
indul az ima-kommandó – bök
feléjük nyeglén a fiú*

*tökkürtök bűgásában
célozgatnak a vadászok
ahogyan ők mondják
golyóra érett már
az ősz
golyóra érett már
az utolsó
falat*

FÁZIK A GÓRÉ

Függönyös árnyék
Lebben uszályán
Mintha
Bevert száj
Szólna a csöndről

(Tari István képverse)

MATYIKÓ SEBESTYÉN JÓZSEF

Homályos erdők útjain

A 90 éves Varga Imrének

I.

Párbeszédbe kerül a kép a térrel
tánc lesz és repülés
a víz átcsillanik a fénybe
hálójában evickélünk
mint vízmenti platán
hidat vontál
múlt és jövő felett
átjárókat
fájdalmunk
Ariadne-fonalán.

II.

(A vert hullám befagy)
Még süt a nyár
fövenyre írott
élő és halott polgáraival
s az ablak zsalugáttere csukva
ragyogjatok az irgalom hiába
lapozva – ledöntve
a folyóvizek tapsolnak
Isten arcán figyelve a tengert, egyedül
amikor az ajtó csukva van.

III.

Akár a római katakombákban
a földalatti mécsvilágnál
*az őszi tavon egy csendesen úszó
battyú amikor esteledik éppen...*

még tart a nyár
ezüst kört húz
és kitart
a halványuló mész
egyetlen válasza a
tavasz.
napkeletről jön
s ugyanarról kel föl az árnyék
a katedrális lebontják
köveit sorba rakva
fénnyé lett bennünk a föld –
hallgatunk mint a magvak.

Buddha rendel

Bernolák Bandiról akarok most mesélni, legkedvesebb edzőtársamról, aki tönkretette a laboratóriumok féltve őrzött nehézfém-szennyezettséget mérő eszköztárát, a méregdrága digitális szerkezeteket, ilyen meg olyan analizátorokat, multi-spektrométereket meg efféle dolgokat.

Ólmos kolbászt evett szerencsétlen, de nem öt vagy tíz dekát, hanem naponta legalább két, de inkább három vagy négy, de az is lehet, hogy öt kilót – lévén, hogy Bandi leginkább egy lesoványodott barnamedvére hasonlított a maga két és fél, három mázsájával, száznyolcvanöt centiméteres magasságával. A súlyáról pontos adatokat nem volt hajlandó a nagyközönség rendelkezésére bocsátani. Ezért aztán rendre becslésekre kellett hagyatkoznunk valós súlyát illetően, ami a szakértők szerint két mázsa, plusz–mínusz, de inkább plusz fél mázsát jelentett.

Bernolák Bandi – az ólmos kolbász végzett vele. Ekképpen fordulhatott elő, hogy – legalábbis az ő esetében – nem volt igaz a régi mondás: Több nap, mint kolbász. Szegény Bandinak több volt a kolbász, mint nap.

A végén, a temetésen, mikor az öreg pap nagy nehezen végiglépdelt a templomon az urnatemetőbe, kezében Bandi urnájával, többen, akik a legközelebb álltak az egyházfihoz, megesküdtek volna arra, tisztán hallották, amint a pap magában ezt mormolja:

– Édes Istenem, milyen átok nehéz ez az urna, tán' ólomból van?

Ez a rettenetes nagydarab ember egy kisebb sumobirkózóra emlékeztetett, és aki először találkozott vele, ösztönösen is hátrébb lépett két-három lépést. Bandi igazi gargantuai szabvány méret volt. Két tenyere egy-egy péklapát, nyakáról talán a guillotine is visszapattan. Iszonyatos és elborzasztó kinézete dacára Bernolák Bandi, avagy ahogy mi, súlyemelő-palánták neveztük: Bernó, a világ legbékésebb és legártatlanabb lénye volt. Soha még csak kezét sem emelt senkire, s talán még egy legyet sem tudott volna agyonütni.

Amilyen brutális, szekrényhátú ukránbűnöző-kinézete volt, olyannyira megzavarta a vele kapcsolatba kerülő embert a perc, mikor Bandi megszólalt. Ekkora darab figurának az ember ösztönösen döngő, pincemély basszust tulajdonít, ami nem is a fülben üt először, hanem gyomor-tájt, ám ehhez képest Bernó Bandinknak magas, vékony, a falzett és a fejhang között átmenetet képző, sajátos gyerekszerű sipító, fátyolos hangja volt.

Ennél már csak féktelen röhögése volt megrázóbb élmény. Egy, a térdét hatalmas mancsával egyvégtében csapkodó nagydarab grizzlymedvét kell elképzelnünk, akit olyan borzasztóan ráz a nevetés, de úgy, hogy attól tartani, percekben belül szétreped és felrobban az egész lény. Mindezen közben különböző alakúra tátott szájjal, magas sipító fejhangján hangosan gurgulázik – ez egy döbbenetes, hosszú artikulálatlan „hihihihi”-szerű hangsort jelent – vagy inkább heheg, hiheg, röhög, nyüszít, mindezt egy olyan méretű tüdőből, amellyel legalább három mélytengeri bűvárt lehetne percekig levegővel ellát-

ni. Egy gargantuai méretű óriáscsecsemő. Akinek mindene gargantuai volt, a teste, a röhögése, és az egész élete is.

Bernolák Bandinak nem voltak ellenségei vagy rosszakarói. Nem azért, mert épeszű ember nem tesz keresztbe egy grizzlinek, vagy, mert a felemelt ököl, még ha a legagresszívebbé is, lehanyatlott, mikor Bandi felbukkant valahol. Ebben a sziklaomlás méretű emberben nem volt agresszió vagy düh, sőt még a nyomát is nehéz volt ezeknek fellelni. Bandi igazi fegyvere tudniillik nem az erőszak volt. Ő egy sokkal kegyetlenebb fegyverrel rendelkezett. Őserejénél csak szaga volt rettenetesebb. Bernó ugyanis nem szerette a vizet, legalábbis magán. Ha az ember orrát, akár csak nyomokban is, avas vaj, romlott fehérje, többhetes emberi izzadság könnyezésre ingerlő, szúrós szagú, ecetes, ammóniás elegye csapta meg, tudtuk, Bandi a közelben van. Saját bukéja volt, olyan erejű, hogy csúcsidőben zsúfolásig tömött buszokat játszva ürített ki vele.

Egyike volt ő korunk kevés polihisztorainak. Igazi reneszánsz alkat. Minden érdekelt. Mindenhez értett. Ki tudja, hány diplomát halmozott fel szép csöndben, zajtalan életében. Persze az is meglehet, hogy egy sem volt neki, és csak tréfálkozott velünk. Matematika, fizika, kémia, jog, bölcsészettudomány, nyelvészet, botanika, mechanika, gépelemek, hőtan, gépészet, kvantumfizika – „valamennyit olvastam róla”, így nyilatkozott kurtán a mindenféle tudományokról, ha rákérdeztünk, honnan tudja mindazt, amiről éppen értekezik.

Derekasán küzdött a kínaival, mert egy ideig gyűróttre silabizált kínai nyelvű újságokat lobogtatott, szorgalmasan róttá írásjegyeiket, s közben, hogy azért addig se unatkozzon, valakivel Dickensről, Thackeray-ről vitázott élénk hangon, míg valaki egész mással meg jogi vagy botanikai témájú beszélgetéseket folytatott.

– Te, Marci, te angol bölcész vagy, te jól tudsz angolul, igaz? – sipított oda nekem Bernó Bandi egy nyári délutánon az öltözőben. Megilletődtem a hirtelen jött dicséreten, ám mielőtt még bármit is szólhattam volna, Bernó máris folytatta: – Mi is az angolul, hogy aranysávos durbincs? Mert például az 1928-as Dickens kiadásban egyszerűen csak durbincsnak fordítják a szövegben szereplő szót, pedig az nem mindegy. Mert van a sima durbincs, a *Gasterosteus aculeatus*. De most akkor aranysávos durbincs, tehát Box vulgaris; nagy szemű durbincs, vagyis Box boops; vágódurbincs, tehát *Acerina cernua* vagy vörös durbincs – kiáltott fel magas, sípoló fejhángján, mint valami negyedtonnás Farinelli kasztrált. Vagy ugyanezt, de sakkozás közben. Alapvetően persze egy műszaki rajzon dolgozott vagy valami mechanikai problémán, de ha már ott volt...

Bernolák Bandi alkalmanként megéhezett, megszomjazott. Elérkezett az uzsonnaidő. Három zacskó literes tej, egy vekni kenyér került elő aktatáskájából. Az első két zacskóval a szomjúság végez, a harmadik az ízlelőbimbóké. Mindez alig másfél perc alatt ment végbe. A vekni kenyérből húsz-harminc dekás kis katonák szakadoznak ki, csússzon csak a tejjel. A zacskókból Bandi egyébként úgy szívta ki a tejet, mint pók a légyből az életnedveket.

A biztonság kedvéért mindhárom, immár vákuumosra szívott csontszáraz zacskó is teletelik csapvízzel, amelyek szintén eltűnnek Bandi torkában. Ez egy ideig megtette, de otthon már várta a vacsora. Vacsora után már csak az olva-

sáshoz vagy a tv-hez eszegetett valamit. Nassolgatott kicsit. Egy zacskó kilós kiszerezésű pilóta- vagy háztartási keksz, legfeljebb kettő.

A nassolnivalókat ötkilós kiszerezésben vételezte Bernolák Bandi, mert úgy egyszerűbb volt, s főként olcsóbb. Meg úgy nem kell felkelni, és kimenni érte valahová minden kiló után.

Ahogy egyszer, mint valamiféle jóllakott napközis, az öltözőben üldögélt egymagában mosolyogva, és természet a nyári délután sajátos fényei világították meg, hirtelen eszembe jutott, hogy most pontosan úgy ül, és úgy fest ott, mint a távol keleti buddhista szentek és tanítók szoktak a képeken.

„Buddha rendel” – gondoltam magamban. Elmeséltem víziómat Bandinak is.

A grizzli a maga sipító falzettjén nagyot röhögött, és hatalmas mancsával az asztalt csapkodta, közben pedig rázta a röhögés, nyihogott, aztán meg a szemét törülgette.

Masszív, öreg lélek volt, sokadik reinkarnációját taposhatta köztünk, de a benne élő éhes siheder nem engedte a materián túllépni.

Bernolák Buddha talán életében nem járt orvosnál. Nem volt beteg sose, semmi baja nem volt. A szemölcsök viszont kínozták, de rövid úton elintézte őket. Valaki beugratásból azt mondta neki, hogy szemölcsöt legjobban sósavval vagy kénsavval lehet kiirtani. Beszerzett tehát egy kis kénsavat, majd saját kezűleg megoldotta a problémát. Bandi a fogszuvasodást, lyukas fogat kétkomponensű epoxigyantával gyógyította, só- vagy kénsavval kitisztította a lyukas fogat, aztán összekeverte a gyantát, és betömte a kérdéses fogat. Az epoxigyanta még mindig tart, Bandi sajnos nem.

Nem rendel többé Buddha az izzadságszagú öltözőben.

A szupermáj

– Lexikém, tudod te, hogy mekkora kincs birtokában vagy? – tette fel a kérdést egyszer Dottore Bakács akkortájt, mikor hírért vettük, hogy Szolnoki Alex hamarosan befejezi ún. profi pályafutását. A jó Dottore arra a hatalmas füzetre gondolt, amelybe Alex vezetett be girbe-gurba betűivel mindent, az edzéstervektől a bevett legális és illegális dózisokon át egészen az aznapi széklete színeig és állagáig.

Szolnoki Alex, amikor visszavonult a profi sporttól, Bakács Dottore kérésére, könyörgésére leadta a sportorvos-tudomány okulására a kezdetek óta saját maga által vezetett komplex edzés- és koksztáblát, benne a tudományág számára felbecsülhetetlen értékű jegyzetekkel. Telve olyan farmakológiai és orvostudományi kincsekkel, amelyek az orvostudomány, illetve az egész emberiség számára létfontosságú adatokká változhatnak értő kezekben.

B. Dottore bevitte magával a koksztáblát a klinikára, ahol egy álló hónapig vizsgálta egy egész orvos-csoport. Eredeti meglátásait illetően elmondható, nem tévedtek. A napló tartalma az emberi szervezet álló- és tűróképességéről alkotott tudományos ismeretek gyökeres revidálására kényszerítette az orvostudományt.

Szegény dokik, nem hittek a szemüknek, és először azt gyanították, hogy Bakács doki akar velük holmi rettenetes tréfát űzni, és valami közel-keleti diktátor vegyi fegyverkezésre vonatkozó adatait kapták meg tőle, de nem. Bakács dokit ugyanis nem olyan fából faragták, mint aki efféle sületlenségekkel, bournírt dolgokkal tréfálkozna kollégái és az orvostudomány rovására. Egyáltalán, Bakács dokit nem nagyon látták még azalatt a húsz-huszonöt év alatt saját magától poénkodni, amióta lejárt a vasak birodalmába.

A jó Doki azonban nem tréfált, úgyhogy a többi kutatóorvos azonnal látni akarta Alexet, a veterán súlyemelőt, a nagy túlélőt, a maga teljes fizikai valójában. Szentül hitték, hogy ez az utóbbi vágyuk nem teljesülhet, mert a fickó már nem él, de legalábbis az utolsókat rúgja valamelyik onkológián, vagy valahol egy intenzív osztályon súlyos cirrózisával és egyéb szövődeményekkel birkózva.

– Ide figyeljen, kedves Alex – kezdte az egyik doki a klinikán, mert végül aztán kiderült, hogy Bakács doki alanya él és egészséges, így aztán be tudták csalogatni –, ez itt az Ön naplója?

– Persze, hogy az enyém, miért, mi a baj vele, mi? Miért, nem tetszik? Mit szarakodnak itt velem, ha nem tetszik? – fortyant föl Szolnoki Alex. Az elmúlt húsz év alatt egy kicsit cincálós lett a vérmérséklete, ezt magunk között szólva el kell ismernünk. Mi tagadás, idegrendszere egy kicsit talán megsínylette az évek hosszú sora alatt elfogyasztott különböző nagy dóziséű tesztoszteron kúrát. Többen is komoly fogadásokat tettek arra nézvést, hogyan nézhet ki Alex receptorállománya az elektronmikroszkóp alatt, ám ezen vizsgálatok elvégzésére még egy ideig – legalább Alex elhalálózásáig – várniuk kell. Szóval, visszatéve a vegetatív állapotára: nagyon hamar felment benne a pumpa, üvöltött, mint a sakál, tört-zúzott, de mintegy öt-tíz percen belül lenyugodott. Alex pályafutása során többkilónyi amfetamint evett meg, s ez kicsit összekuszálta gyerekkorában, idejekorán némiképp szétzilálódott idegrendszerét.

– Nem, minden rendben van, kedves Alex, nincs semmi baj, nyugodjon meg, kérem! – nyugtatgatta az egyik doki. – A kollégáim és jómagam is mindössze annyit szeretnénk Öntől kérdezni, és megtudni, de azt nagyon, hogy a naplójában szereplő gyógyszereket és adagokat valóban elfogyasztotta-e?

Mindahányan, akik jelen voltak, mind feszült figyelemmel és nehezen tűrtötetett kíváncsisággal várták a választ.

– Igen, miért? – válaszolt Sz. Alex teljesen nyugodtan, mintha azt kérdezték volna tőle, hogy – tegyük fel – mosott-e aznap fogat. Nem értette, hogy mit nem lehet ezen nem érteni, mi ez a nagy cirkusz. Bevette, mert be kellett vennie és kész. Nem azért, mintha valaki kényszerítette volna vagy valami ilyesmi. Nem, nem azért. Hanem mert akarta, kívánta, teljes testével, lelkével. Minden porcikája a kokszerért rítt. Alex nem értette, hogy ezen mit nem lehet nem érteni. Ezek a kurva értelmiségiek minden apró kis hülyeségen mindig annyit szarakodnak.

– Igen, bevettem és kész. Miért?

Az orvosok ebben a pillanatban, a válasz hallatára körülbelül olyan arcot vághattak, mintha az ENSZ elnöke éppen most közölte volna a Föld lakóival, hogy megbizonyosodott: nem vagyunk egyedül az Univerzumban, s hogy legközelebbi intergalaktikus, intelligens szomszédaink olyas lények, akik legin-

kább egy patkány, skorpió, aligátor és svábbogár jegyeit ötvözik, s minő boldogság, holnap már személyesen is bemutatkozhatunk egymásnak.

– Elképesztő! Hihetetlen, abszolúte hihetetlen! – kiáltották a doktorok kórusban egymásnak, elfehéredtek, égnek emelt karokkal szétfutottak az intézetben, s a falak még másodpercekig visszhangozták az extatikus kiáltásokat: *Bevette!, Bevette!, És él, Elképesztő! Csoda! Hihetetlen!*

Diktafonba sustorogtak latinul mindenfélét, például ezt, hogy *politoxokománia*, meg ilyeneket. Az egyik, amelyik a legelőször ocsúdott a sokkból, hirtelen előkapott egy Magyarország térképet, és rábökött egy pontra valahol a Bükkben.

– Idefigyeljen, jóember! Itt van Derecske. Kis falu a Bükkben, kábé kétszázan lakhatják, én itt születtem, de nem ez a lényeg. Amiket maga a naplója tanúsága szerint bevett, anabolikus szteroid, stimuláns, antibiotikum, fájdalomcsillapító, és a jó ég tudja még mi, nos azzal gyakorlatilag ki lehetett volna nyírni ezt az egész falut, kutyákkal, macskákkal egyetemben, kollektíve az egész falut. Mást mondok. Ha mindezt állatkísérletekkel kellett volna megoldanunk, az intézmény több éves kutatási keretéből sem tudtuk volna megvenni a kísérleti állatokat, és a fél ország tenyésztőit ki kellett volna fosztanunk a kísérleti állataiból. Az állatvédők pedig meglincselnének, mert az a sok kis szegény állat mind egy szálíg nyomorultul elpusztulna attól a mennyiségtől.

Sorjázta a kérdések:

– Egyébként most hogy érzi magát? Általános közérzete? Fejfájás, fájdalom a máj, gyomor, az epe vagy a vese tájékán? Semmi? Széklet, vizelet, emésztés rendben? Erekcio? Rendben. Pszichés státusz, jó? Nem is tudom, kollégák, nem kellene egy komplett májfunkciót meg egy teljes vérképet csináltatni?

El is végeztek vagy tucat vér- meg egyéb vizsgálatot, de a megjelölt különböző kokszokon és egyéb stimulánsokon kívül semmi különöset nem találtak. Teljesen átlagos. Alexből több publikáció, diplomamunka látott napvilágot a hazai, sőt mi több, a nemzetközi sportorvosi szakirodalomban is, doktori és Ph.d. fokozatok születtek, a többi közt komplex és farmakológiai, valamint addiktológiai megdöbbentő politoxikomániájából, ésatöbbi, ésatöbbi.

Egy szerződésnek köszönhetően Alex a halála után is tovább szolgálja majd az orvostudományt és így közvetve az emberiséget is: noha az ismert okok miatt a szervátültetéseknél Alex teste és más szervei sajnos hasznosíthatatlannak, ugyanakkor sokat próbált mája felbecsülhetetlen értékű az emberi szervezet mérgezésekkel, mérgekkel szembeni túróképességével kapcsolatos kutatásokban.

Hosszas és kemény üzleti tárgyalásokat követően egy orvosi cég vette meg Alex máját (készpénzzel és előre fizettek, és az áfát is állták). Ez annyit tesz, hogy az exitust követő másodperctől Alex mája immár nemcsak hivatalosan, hanem fizikai valójában is eme bizonyos cég kizárólagos tulajdonát képezi.

– Ez aztán a karrier, a bugiját! – rikkantja el magát Alex, valahányszor öregfiú- és veterán-találkozókon arról faggatják, hogyan alakult az élete.

VÉGHELYI BALÁZS

Budapest

Cseh Tamás emlékének

*Itt a város, vagyunk lakói...
Tócsák tükrében turisták arca,
idegenül néznek háború
szobozta, sötét bérbázfalakra.*

*Látják a romkocsmák árnyait,
látják hidak, paloták fényeit,
de nem sejtik, hogy az emberek
hogyan éltek és hogyan élnek itt.*

*Nem tudják, Ady Endre hol ült
mámoros, merengő, bús éjszakán,
nem tudják, melyik gangon állt egy
szomorú vasárnap a cselédlány,*

*aki többé nem mosta minden
szennyesét e városnak, s hogy merre
vitte az út Jánost és Tamást
dalaik másnapján, reggelente.*

*Nem tudják, nem is kell tudniuk.
Mi maradunk itt, vagy továbbmegyünk.
Lebet-e még benne otthonunk,
és lesz-e benne még lakóhelyünk?*

Dallam a szabadságról

(Utólagos dalszöveg Cseh Tamás zenéjére)

*Leskel a nyúl fel az égre:
nem száll-e fenn a nagy vércse?
És arra vár, hogy a szíve legyen
félelemtől szabad végre.*

*Kisgyerekek látszanának
hercegnek és királylánynak.
Játszani engedd, hogy látsszanak ők
szép és komoly szabadságnak.*

*Ember, ki él messzi tájon,
s álma jár csak szabadlábbon:
illesse jog, szemét jártassa száz
vérből fakadt kis virágon!*

*Tárva az ég, a magasság,
föl-föltekint a magyarság,
várja e nép, hogy a sors felvidul,
s bőséggel áld a szabadság.*

*Mindenková, ahol élnek,
és jobb időt így remélnek,
jusson el, és legyen mindenkié,
mindenkié ez az ének!*

Mindenkié ez az élet.

(Fodor László felvétele)

Foci és foci

Puskás hetek

Mi volt a rejtély, amely a magasba szárnyaltatta őt? Innen, erről az elátkozott földről, ahol mindazokat, akik nagy sorsra születtek, visszarántotta a föld, a sár, a kicsinyesség, az irigység.

Csak akkor értjük a jelenséget, ha az egész pályafutását, a spanyolországi diadalmenetét nézzük. Ha nemcsak a futballistát ismerjük, hanem az embert is.

A spanyolok ismerik mindkettőt, és nem feledik. Mert Puskás Ferenc egyszerre volt a számukra a szerencse és a csoda. Ezért rendezték meg 2013. október huszonharmadika és november huszonötödike között a madridi Puskás-heteket. (Az előbbi a pesti forradalom kitörésének, az utóbbi a hatvan esztendő előtti londoni 6:3 napja.)

A spanyolok tudták, hogy Puskás nagyobb játékos Di Stefanonál, Gentonál és Kopánál. Tudta Puskás is. De ő azt is felismerte, hogy neki, aki a vasfüggöny mögül jött, tudnia kell, hol a helye a csapatban. Ha nem tudja: a világ akkor élő legnagyobb labdarugóját lenyomják, kiutálják maguk közül a többiek.

Beállt a sor végére, és túl a harmincadik életévén bajnokságokat, bajnokcsapatok kupáit nyeri a Reál Madrid labdarugóinak. Így már ők is befogadják.

A szurkolók elnevezik Panchonak, *kis nagyágyúnak*. És ő úgy bombázza a kaput, mint soha senki más előtte. Úgy fekteti el a védőket, hogy még a lábát is képtelenek elkaszálni. Úgy röppenti a labdát Di Stefano elé, hogy az még akkor sem húzhatná félre a lábát, ha netán akarná.

Di Stefano, a körülrajongott dél-amerikai sztár féltékenyen fogadja Puskást. Puskás az első közös mérkőzésük előtt – a maga keresetlenségével – ezt mondja neki az öltözőben:

– Stefikém! (Így: „Stefikém!”) Amikor azt kiáltom a pályán, hogy „Stefi!”, akkor maga induljon el a kapu felé!

Di Stefano elindult. És a labda negyven méterről odaszállt a lábára. Oda szállt kilenc éven át, míg együtt meghódították Európát. Háromszor voltak BEK-győztesek, számtalan alkalommal spanyol bajnokok, kupagyőztesek. A világválogatottban együtt győzték le az angol válogatottat. (Di Stefano, Puskás, Gento. A futball történetében soha többé nem volt ilyen csatárhármas.) De Puskás nemcsak Stefi lábára varázsolta a labdát, hanem még nála is több gólt lőtt, és lett spanyol gólkirály.

Ezért *Pancho* ő. A hispánok megértették, hogy ez kis magyar, aki 1956 után egyszer csak odacsöppent közéjük, és bemutatta a varázslatait a Bernabeau stadionban, az ő lelküket érinti meg.

Ez a *Pancho* egyszerre volt a bumfordian kedves Sancho Panza, és egyszerre Don Quijote de la Mancha lovag, aki Rocinantéje hátán megrohamozza a szél-

malmokat. De ez Don Quijote mindig győz, ez a Sancho Panza sohasem szégyenül meg. Nemcsak a mesében, hanem a valóságban is a lába előtt hever a világ. És ő a legnagyobb diadalok közepette, fején a világhír koszorújával is megmarad szerénynek, segítőkésznek. A szegények barátjának, az igazság lovagjának. Megmarad egyszerű embernek, aki a saját madridi vendéglőjében könnyes szemmel énekl, hogy: „*Nótás kedvű volt az apám.*”

Boldogok lehetnek a spanyolok, hogy az övük volt, kilenc évig.

Hat három

Néhány hónapja ajándékot kaptam nyugdíjas levéltár-igazgató barátomtól, Arató Antaltól. Az elektronikus levél ezzel a jelzettel érkezett: „Gyöngyszemek”. És ezzel a kísérő szöveggel: „Érdemes kutatni.”

Arató Antal valamely levéltár mélyén megtalálta a Magyar Fotó Dia Osztály 1953-ban készült dia-sorozatát. A sorozat valóban gyöngyszemeket őriz: a hatvan esztendeje – 1953. november 25-én – a londoni Wembley stadionban játszott legendás mérkőzés magyar góljait.

Nézegetem e gólokat azóta is, havonta egyszer mindenképp.

1. perc. – Hidegkuti Nándor sistersgő bombája bevágódik az angol kapu felső sarkába. Védhetetlenül, a pipába.

Ez Nándi, az Öreg napja. A 12. percben újra az angolok hálójában táncol a labdája. A bíró sokallja a gyors előnyt – Hidegkuti gólját nem adja meg. Az angolok fellelkednek, összeszedik az erejüket, a 14. percben egyenlítenek.

Sebaj. A 22. percben Hidegkuti újra beveszi a kapujukat.

24. perc. Puskás jobb szélről, a balszélső Czibortól (!) kapja a labdát, rádól, az angol védelem kétségbeesetten próbálja blokkolni a lövést. De Puskás nem ló: egy finom mozdulattal, a talpával hátrahúzza a labdát. Wright, az angol csapatkapitány, akit akkor a világ legjobb középhátvédjének tartanak, a hátsó felére huppan, s a védelemben megnyíló résen a hálóba csapódik a rakéta.

A földgolyó televízióiban a mai napig ismétlik, csodálják a találatot: senki kétségbe nem vonja, hogy ez az évszázad gólja.

29. perc. Bozsik szabadrúgásába Puskás beleteszi a lábát, a kapus balra vetődik, a labda a jobb oldalon surran a hálóba.

A második félidő 5. percében jön a védhetetlen Bozsik bomba, a tizenhatoson kívülről. A hatodikat is Hidegkuti lövi, a 10. percben.

Ezeket a gólokat hatvan éve, tízéves koromban már láttam az andrásfai kultúrházban, de oly régen, hogy a mozgóképek azóta köddé váltak. Csak az akkori hangulatra emlékezem.

Jó két hét késéssel, egy észak koreai játékfilmmel és a Híradóval hozták ki az angol-magyar rövid összefoglalóját a járásszékhelyről. Zsúfolásig telve volt a terem. Olajos padló szaga terjengett, surrogott a vetítógép. Kit érdekelt a Híradó, a munkaverseny, a november hetedik ceremónia? A meccs, az kezdődjön már!

És végre elkezdődött a Sporthíradó. Néhány perc alatt hatszor robbant fel az ósdi kultúrház. Amikor a hatodikat belőttük, talpra ugrott a közönség – iskolás fiúk, legények, meglett gazdák –, és rezegtek az ablakok, rengtek a fa-

lak, hullott a vakolat. Ambrus Gyula bácsi, a sportrajongó cipész felkapta a mozigépészt, és a magasba emelte, mintha ő lőtte volna a gólokat.

Odahaza hajnalig nem jött álom a szememre.

Később már tudtam, hogy a londoni győzelem az önbizalmunkat, az önbecsülésünket adta vissza, a reménységünket, ha csak rövid időre is. De akkor, 1953 őszén csak azt éreztük abban a világvégi, kicsiny Vas megyei faluban, hogy ez a legszebb mese, amit a számunkra írtak, aminek a szereplői élő mesehősök. Grosics, Buzánszky, Lóránt, Lantos, Bozsik, Zakariás, Budai, Kocsis, Hidegkuti, Puskás, Czibor.

Körülírni nem tudtuk volna, csak azt tudtuk, hogy a hat három: csoda. Csoda és kimondhatatlan boldogság.

Focista monológok

I. Bukarestben voltunk, kétségtelen. Ott voltunk. Három nulla. De nem kell mindjárt felkapni a vizet, nem kell okoskodni, nem kell gúnyolódni. Meg kell ismerni az okokat és az érveket.

Először is a stadion. Még sosem játszottam benne. Én hatszáz-hétszáz ember előtt játszom a magyarországi meccseken, itt meg üvölt ötvenezer torok. Ötvenezer! De nem ezért nem énekeltem a magyar himnuszt, hanem azért nem, mert arra gondoltam, hogy: Erdély! Az erdélyi magyarok jutottak eszembe. Ha én ott a himnuszt énekelem, csak felbőszítem vele az ötvenezer románt. Ezek aztán majd bosszút állnak az erdélyi magyarokon. Na, erről ennyit, és ne vádoljon engem senki, hogy még csak nem is tátogattam a számot a himnuszunk alatt.

De menjünk tovább. Ott voltak azok a futballisták, azok a románok. Mind gyöngébbek nálunk. Mind lassúbbak. De valahogy mindig előbb odaértek a labdához, mint mi. Nem azért, mert gyorsabbak nálunk, atletikusabban képzettebbek, ahogy most tudálékoskodnak ezek-azok, de hogy azért. Mi sokkal gyorsabbak vagyunk, és technikásabbak is. De a labdával volt valami, valami furcsa. A meccsen egyszer sikerült egy taccsot dobnom, akkor vettem észre, hogy olyan különös a mozgása annak a labdának. Bedobtam a taccsot, és nem odaszállt egy románhoz! Pontosan a fejére. Pedig én nem oda irányoztam. Na akkor leesett a tantusz. Abban a labdában valami beépített mágnes volt. A románok csukáiban szintén, azokba is betettek titokban egy kis mágnes-lapot. A mágnes vonzza a mágneset, ez világos, ezt nem kell különösebben magyaráznom. Mindig hozzájuk vonzódott a labda, akár így rúgtuk meg, akár úgy, mindig náluk kötött ki. A vak is láthatta.

De ez még semmi. A kapufájukba is be volt építve a mágnes, no de oda fordított pólussal. Tudható, hogy az ellentétest pólusok vonzzák egymást, a nem ellentétesek taszítják. Így amikor a kapujukra lőttünk, el sem jutott a labda odáig. Mert a mágnes egyszerűen ellökte. Na így, tisztelt okosok! Lehet dumálni, lehet fanyalogni, de tessék előbb tájékozódni! Különben csak intrika az egész.

Hogy az eredmény? Ezt sem kerülöm meg, bátran elmondom, hogy mi mindent megtettünk, már három éve folyvást lépünk előre, és most is csak előre

léptünk. Láthatta bárki, hogy akkor sem léptünk hátra, amikor a románok támadtak, nem, mi akkor is elől maradtunk! Nem hagytuk, hogy veszélybe kerüljön az előrelépésünk.

Ha nem lőnek a románok egy gólt a második percben, akkor más lett volna az eredmény. Akkor is más lett volna, ha nem lőnek egy másikat a huszadik percben. És végképp más lett volna, ha nem lőnek egy harmadik gólt a második félidőben. Akkor, kérem, nulla nulla lett volna. De némelyek ezt sem akarják végiggondolni, csak hajtogatják a magukét.

És azt sem gondolják végig, hogy ha nulla nulla, és a románok véletlenül rúgnak egy öngólt az utolsó percben, akkor meg lettek volna verve odahaza, és akkor aztán elszabadul a pokol. Az erdélyi magyaroknak akkor el kellett volna bujdosniuk a hegyekbe, mert a románok rajtuk töltötték volna ki a haragiukat.

Ha ez sem elég, ha ezt sem képesek felfogni némelyek, akkor majd jöjjenek ki az Andorra elleni meccsünkre. Andorrában nem élnek magyarok, nem kell az ő sorsukra gondolnunk, úgy megverjük Andorrát, mint a szódás a lovát!

II. Nem tudom, hogy mi a bajuk velünk. Mert mi jó focisták vagyunk, nagyon jók. Meg sem érdemelnek bennünket, olyan jók vagyunk. De ezek a szurkolók, vagy kicsodák, ezek háborognak, hogy így meg úgy, meg nyolc-egy, meg elveszítették a bizalmukat bennünk. Nem azért, mintha érdekelne, hogy elveszítették vagy sem, mert miért érdekelne, de hát azért mégis, nézzenek már magukba!

Kaptunk két meccsen tizenegy gólt. Kétségtelen. De rúgtunk mi is egyet. Sőt kettőt, mert az öngólt is mi rúgtuk. Ez azért valami. Hátrébb hát az agarakkal!

Nem tudom, hogy mi a bajuk velem. Miért piszkálnak, hogy a meccsek előtt még csak nem is tátozok, nem énekelem a magyar himnuszt. Minek énekelném, ha egyszer nem tudom. Nem is akarom tudni, fogják fel már! Hiszen én nem is itt akartam játszani, ebben a csapatban, hanem az ukránban akartam. Megmondtam már régebben, világosan. Tehetek én arról, hogy az Egerszegi állandóan betett? Tehetek én arról, hogy az ukránoknak nem kellettem? Ha kellettem volna, akkor most nem piszkálhatnának ezzel a himnusz-üggyel. Meg azzal sem piszkálhatnának, hogy eltűnök a pályán, meg hogy nem találom el kaput, mert kutyaütő vagyok. Meg hogy letolom a szurkolókat, mert nem akarnak bízni bennem. Persze, hogy letolom, hogyne tolnám le őket, amikor én jó játékos vagyok. Nagy játékos. Klasszis. Én nem lépek hátra, nem vonulok vissza! Azért se. Azért is: Riadj, riadj, Hungária! Amikor a labdához érek.

III: Focista vagyok. Jó focista. Nagy focista. És most ezek a fanyalgók, ezek az üresfejű hólyagok szidalmaznak, nem is szidalmaznak, hanem röhögnek rajtam. Velem szórakoznak, engem gúnyolnak.

És miért? Mert fejeltem egy gólt. Szép gól volt ez, egészen különleges csu-kafejes, szebb, mint amit valaha Kocsis Sándor fejel. Öngól volt, kétségtelen, de kívánom a jövő focistáknak, hogy sose fejeljenek ennél csúnyább öngólt. Egyébként is, nem is lett volna öngól! De ez a ravasz hollandus, ez vén róka, ez a Robben odébb tolt a kapunkat négy-öt méterrel. Amikor én a labdába fejeltem, még a helyén volt a kapunk. De amikor a labda bevágódott a pipába, akkor már odébb volt tolvá. Odébb tolt a Robben, a bíró meg rossz szög-

ben állt, és nem vette észre. Nem is örült Robben a gólnak, láthatta ország, világ, hogy felébredt benne a lelkiismeret. Hiszen mindjárt elnézést kért tőlem, amikor a fűvön feküdtem, lehajolt hozzám, és megígérte, ha még egyszer velük játszunk, nem tolja odébb a kapunkat. „Biztos ez?” – kérdeztem tőle. „Ha kell – mondta -, meg is esküszöm rá!” És megesküdt.

Na de most mégis vigyorognak, hahotáznak itt egyesek. Az nekik semmi, hogy bekerültünk az annalesekbe, a futball aranykönyvébe! Örök időkre. Pus-kás hatvan éve a huszadik század gólját lőtte a Wembleyben – tudják, a hátra-húzó csel –, én a huszonegyedik század öngólját fejeltem Amszterdamban. Két magyar a halhatatlanságban. Nekik ez sem elég.

De okoskodhat a sok okos, röhöghet a röhögő kórus, én igenis kiválóan játszottam. Robbent is csaknem leszereltem egyszer, még a góloom előtt. Én ugyanis nemcsak fejjel, hanem lábbal is mesteri módon bánok a labdával, szilárd pont vagyok a védelemben. Ezért irigykednek rám, ezért akarnak megalázni. Szégyellhetik magukat! De én nem hagyom magamat.

Mert én nagy játékos vagyok. Nagyon nagy. Hungaricum.

Elnökségi közlemény

Minden nagyon jó, minden nagyon szép, mindennel meg vagyunk elégedve.

(Korzenszky Richárd felvétele)

IRÁNYTÚVEL

POMOGÁTS BÉLA

A szárszói beszéd

Irodalmunknak és történelmünknek, ahogy ez más nemzetek és kultúrák esetében is közösségi hatóerőt jelent, vannak klasszikus magaslatra emelkedett beszédei (előadásai, szónoklatai). Talán elegendő, ha a 19. század magyar szónoklati hagyományából Széchenyi István, Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Tisza Kálmán nevezetes felszólalásaira emlékeztetek, vagy 20. századi beszédiródmunk köréből Tisza István, Apponyi Albert, Bethlen István, Bajcsy-Zsilinszky Endre, későbből Nagy Ferenc és Nagy Imre emlékezetes beszédeire hivatkozom. Természetesen írók nevéhez is köthető ez a nemes hagyomány, gondolok Ady Endre, Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Illyés Gyula és Németh László előadásaira, szónoki fellépéseire. Ezek közé a történelmi jelentőségű megszólalások közé tartozik Németh László nevezetes *Szárszói beszéde*, amely hetven esztendeje hangzott el a népi írók által egybehívott találkozón, hogy azóta is viták és tanácskozások tárgya legyen, azóta is megmozdítsa a nemzet lelkiismeretét. Súlyos időkben hangzott el, a magyar történelem egyik válságos pillanatában, midőn a nemzeti közösség is igényelte, hogy a többnyire hatalomvágyó politikusok nemegyszer üres szócséplései közepette az írók is megszólaljanak – és ezzel a nemzet lelkiismerete szólaljon meg, a maga csendesebb szavával kínálván szellemi és morális alternatívát a politika gőgös és üres retorikája helyett.

A háborús események végső kimenetelének és az ország, illetve a nemzet várható sorsának megítélése adott feladatot és tartalmat az 1943. augusztus 23. és 29. között a népi írótábor vezető személyiségei, mindenekelőtt a jó emlékezetű Püski Sándor által (tulajdonképpen második alkalommal) megrendezett *Szárszói Találkozó*nak. Nekem most az a feladatom, hogy annak a történelmi szerephez jutó előadásnak a jelentőségéről szóljak, amelyet a tanácskozás harmadik napján Németh László tartott, és amely *Szárszói beszéd* címmel vált a magyar politikai irodalom egyik klasszikus művévé. Helye ott van a közéleti beszéd klasszikusai között. A beszéd természetesen nem váratlanul szólaltatta meg Németh László történelmi felismeréseit és szorongásait, előzményei között ott találhatók például az 1942 novemberében rendezett lillafüredi írótalálkozó és az 1943-ban Nagyváradon tartott előadások, valamint az a polémia, amelynek során Németh *Népi író* címmel fejtette ki nézeteit.

A lillafüredi találkozón Németh, mondhatni, gyakorlatias javaslattal állt elő, közelebbről azzal, hogy a magyar íróknak miként lehetne szerepet és feladatot adni a népművelésben. Arra a hivatalos helyről feltett kérdésre, hogy tudniillik az író mit tehet a háborúban álló ország és a háborús viszonyok szorításában élő nemzet érdekében, és hogy ezt a feladatvállalást az államhatalom miként segíthetné, a következőkkel válaszolt: „Támogassa az alkotók és a különféle értelmiségiek munkáját (mert ma már a parasztságnak, a munkásságnak is van

értelmisége), gyarapítsa és tolja mennél inkább előtérbe a nép előtt a nagy szellemi közmunkákat. A cél az volna, hogy minden községbe, minden iskolába kerüljön, vagy támadjon egy-egy olyan ember, aki műveltséggel, öntudattal telíti környezetét. Ezeknek az embereknek persze segítőeszközök is kellenek; ezek közt legfontosabbak a könyvtárak.”

Az 1943 júniusában Nagyváradon tartott beszédben (amely eredetileg *Kisebbségi sors* címmel a Magyar Élet című folyóirat 1943. hatodik számában jelent meg) Németh László fiatal hallgatóság előtt beszélt arról, hogy a kisebbségi sorsból szabaduló erdélyi magyarok előtt milyen tennivalók állnak. Németh annak a fontosságára figyelmeztetett, miszerint a kisebbségi sorsban kialakított és tanúsított közösségi erkölcsöt: a felelősségvállalás, a józan számvetés és az egymás iránt tanúsított szolidaritást a „hazatérés” után, tehát a többségi helyzetben is mindenképpen fenn kell tartani. „A nagy ellenség ellen - jelentette ki - nagy lelket kell növesztetni. Engem a világháború rémségei közt ez tölt el csaknem optimizmussal: Európában sokkal több erkölcs lappang, mint hittem. A kis népek, csoportok, egyének hősiesebben védik jellegüket, mint a civilizáció langyos fürdője után várni lehetett. Még a magyarságban is javára csalódtam. Nos, a kisebbségi embernek, akár magyar, vagy holland, vagy hindu, ilyesformán kell hűségben, halálraszántságban, áldozatkészségben fokozottan fegyverkeznie. Az elnyomás arzenáljai ellen a katakombák arzenáljait kell megépítenünk.”

A *Népi író* című, tulajdonképpen vitairatnak is tekinthető tanulmány valamivel korábbi keletű, viszont jóformán teljes gondolatkörben foglalja össze Németh László véleményét a népi irodalomról és ezzel összefüggésben a magyar kultúra akkori helyzetéről és időszerű tennivalóiról. Korábban Cs. Szabó Lászlónak *Mérleg* című, a Nyugatban közreadott tanulmánya vetett számot ezekkel a kérdésekkel, erre reflektált Németh László írása, amely azután terjedelmes vitát váltott ki, ebben nem csak Veres Péter vagy a népi írómozgalommal kapcsolatokat ápoló, máskülönben kommunista erdélyi író: Nagy István szólalt meg, hanem olyan baloldali politikai figurák is, mint Marosán György, aki akkor még a szociáldemokrata pártban tevékenykedett. Németh és a szociáldemokrata, illetve kommunista baloldal között nem először és nem utoljára éleződtek ki a feszültségek, ennek hátterében nagyrészt az volt található, hogy mindkét baloldali csoportosulás, a demokrata és a diktatúrára hajló egyaránt bizonyos mértékig elhanyagolta azokat a nemzeti tapasztalatokat és tennivalókat, amelyeket az író megkerülhetetlennek tartott.

Ahogy Németh akkori írásai általában a népi irodalom helyzetéről és protagonistáiról rajzolt összegző kép is azokat a súlyos aggodalmakat szólaltatta meg, amelyeket a világháború második szakaszába fordult történelmi események hívtak elő. A tanulmány írója akkoriban nemegyszer küszködött azzal a felismeréssel, miszerint a magyarság – mindenekelőtt vezetőinek, a „politikai osztálynak” a tétovázása és késedelmessége miatt - képtelen lesz saját sorsának befolyásolására és (hasonlóan az első világháború végén tapasztaltakhoz) jóformán minden megfontoltság és cselekvő akarat nélkül engedi át magát a végzetesre bekövetkező eseményeknek, amelyek számára természetesen nem lesznek kedvezőek. „A magyarság újabbkori balsorsának én (sokszor meg-

írtam) azt tartom – olvasom a nagyívű tanulmány befejezését -, hogy a világhistoria órája gyorsabb volt, mint a mienk. Mire mi kiérleltünk volna valamit, kinn kaszára érett a kor. Az utolsó százötven év katasztrófái: csupa májusi aratás. Ez ellen egy védelem van, ha belső nemzeti folyamatainkat, amennyire lehet, függetleníteni tudjuk – nem a kor eszméitől, hanem a kor beavatkozásaitól. A népi irodalomnak is erre van szüksége. Értékes hazai növény ez; a világszelekkel együtt hajlongó. Ha védeni s nevelni tudjuk: egy nemzet is elfér az árnyékában. Üldözés, erőszak, megszállás nem fog rajta. De jaj neki, ha mi magunk tesszük törzsére a fűrészt: a hűtlenséget.”

Tulajdonképpen több írást is felidézhetnék azok közül, amelyek mintegy előkészítették a *Második szárszói beszéd* gondolatmenetét. Németh nem minden belső vívódás nélkül vállalkozott arra, hogy engedve Püski Sándor hívásának, átránduljon a Szárszón tanácskozó írók közé, és felszólaljon a nevezetes tanácskozás harmadik napján (augusztus 25-én). Előadásának akkor tekintélyes sajtóvisszhangja volt, és azóta tekintélyes irodalma van, amely a kezdeti (még a nyolcvanas években is) megmutató elhatárolódás vagy értetlenkedés után mára egyértelműen igazolta Németh okfejtésének indokoltságát, arra a mindenképpen helyeselhető megítélésre jutva, miszerint a szárszói találkozó máig sugárzó legfontosabb eseménye Németh László előadása volt. Vannak irodalmunk és művelődésünk sok százéves múltjában olyan művek: főként költemények, de prózai írások és tanulmányok, illetve előadások is, amelyek minden másnál érvényesebben és határozottabban vetettek számot a nemzet történelemformáló tapasztalataival. Néhány Ady-, Babits-, József Attila-, Illyés-versre, néhány Móricz Zsigmond-, Babits Mihály-, Kosztolányi Dezső-, Szabó Dezső-, Németh László-, Kodolányi János- és Déry Tibor-regényre, illetve elbeszélésekre és ugyancsak néhány Széchenyi Istvántól, Kossuth Lajostól, Deák Ferentől, Tisza Istvántól, Teleki Páltól és Nagy Imrétől származó politikai beszédre gondolok. Kétségtelen, hogy Németh László szárszói felszólalása is köztük tartozik. (Érdemes lenne egyszer összeállítani ezekből egy történelmi szöveggyűjteményt.)

A nevezetes beszédnek itt és most csak két fontos motívumát idézem a hallgatóság figyelmébe – hiszen magáról a beszédről (háttéréről, fogadtatásáról, következményeiről) egy egész könyvet lehetne írni vagy összeállítani. Nos, ez a két rendkívül fontosnak és találónak tartott eszmei motívum nézetem szerint a következő: először is a nemzet sorsának várható alakulása, másodsor pedig a kívánatos nemzeti stratégia felvázolása, a kettő természetesen szervesen összefügg. A hamarosan bekövetkező történelmi változások felől a szárszói szónoknak nem voltak kétségei – szemben azzal, hogy az első napon fellépő Erdei Ferenc már előre helyeselte azokat a radikális átalakulásokat, amelyek azután a szovjet megszállás és a kommunista hatalomátvétel következtében rövidesen bekövetkeztek. Erdei véleményével ellentétben Németh László pontosan tudta és ki is mondta, hogy a szovjet megszállásnak milyen súlyosak lesznek a következményei. „Én ezt a háborút – idézem a beszéd egyik lényeges megállapítását – az első pillanattól mély pesszimizmussal néztem. Nemcsak a háború pusztításaitól: megszállásoktól, bombázásoktól, a legjobbak elhurcoltatásától féltettem azt, amit idáig csináltunk, sokkal inkább a háború utáni

>rendezés<től. Az az >üdvösség<, amellyel Európa fog megajándékozni, nem az lesz, amely társadalmunk halk folyamataiban készül. Nem is lehet, hisz azokat odakinn senki sem ismeri. Előrelátható volt, hogy kívülről neveznek ki ránk >megváltók<-at, s mint minden kinevezésnél, ennél is a protekció érvényesül: a dugaszban levők közül az lesz a >poglavnik<, akit a külföldön élő tanácsadók s hazai sugalmazóik a legalkalmasabbnak tartanak. Mondjuk-e, hogy ezek a tanácsadók – még a jóindulatúak is - keveset tudnak a magyarság valódi állapotáról, a rosszindulatúak pedig első dühükkel épp az ellen fognak fordulni, ami itt a bennszülöttek védelmére fölépült, s az ő illetékességüket vitássá teheti.” Amitől itt Németh László féltette a magyarságot, az, jól tudjuk, hiszen bőviben vagyunk a tapasztalatoknak és az ismereteknek, néhány esztendő múlván valóra vált.

A *Szárszói beszéd* másik fontos, legalábbis számomra igen fontos megállapítása az volt, amit a szónok az értelmiség szerepéről, helyzetéről és küldetéséről mondott. Németh László, számos írása tanúsítja, nem csak tanulmányai, regényei és drámai művei is, hogy az „értelmiségi társadalom” utópiájában találta meg azt a szellemi és erkölcsi stratégiát, amely hite szerint képes lehet kivezetni az emberiséget és a magyarságot a modern kor folyamatos válságaiából. Ennek az „értelmiségi társadalomnak” az ideálját, de így is mondhatom, az utópiáját mutatta fel a nevezetes beszéd zárógondolataiban. „Én az osztálytalan társadalmat - jelentette ki -, ha az nemcsak névleg van meg, de az emberek műveltségében is, másnak, mint értelmiségi társadalomnak el sem tudom képzelni. Ez az osztály az, amely a többit lassan magába ölelheti. [...] Nincs tehát semmi oka annak az értelmiségnek, amely ezt a nevet megérdemli, csüggedten szállnia a jövő zűrzavarába. [...] Én pedig azt mondom: sosem volt ilyen szép értelmiségi embernek lenni, mint ma. Csak az értelmiség hivatását ne felejtsek el. Értelmiségi foglalkozásukat föladhathják, válhatnak munkakönyvet, elmehetnek szőlőt kapálni, azt azonban ott is tudniok kell, hogy értelmiségi emberek s ma az értelmiség a Noé bárkája. Benne ring mind az a hagyomány, küzdelem, emlék, amit az izgalomba jött emberiség tán hajlandó volna fölládozni. S benne menti magát a Jövő nagy utópiája is: az osztályok valódi összeölekezése – egy megtisztult értelmiségi kultúrában.”

Az imént jelzett két stratégiai mondanivaló természetesen szorosan összefüggött egymással: a magyarság sorsát és a magyar értelmiség sorsát nem is lehetett volna egymástól elválasztani. Ebben a tekintetben a szárszói szónok nem csak „ideológusnak”, hanem „jövendőmondónak” is bizonyult – a magyar értelmiség szinte folyamatos közéleti szerepvesztésének (amelyet, fájdalom, csak ritka történelmi pillanatokban, így 1956 őszén és 1989-1990-ben lehetett elkerülni vagy csökkenteni), tehát ennek a szerepvesztésnek a veszedelmét és következményeit Németh igen jól érzékelte. A *Szárszói beszéd* éppen azt szolgálta, hogy ezt a veszedelmet valamiképpen el lehessen hátrítani, legalább oly módon, hogy a magyar értelmiség legyen tudatában annak, hogy mi történik hazájával, és mi történik vele. Ebben a tekintetben Németh László gondolatai, jóllehet megfogalmazásuk óta éppen hét évtized telt el, ma sem veszítettek aktualitásukból: tanulni lehet és kell tőlük az előttünk álló évtizedekben is.

Természete az élet igenlése

Az esszéíró Takáts Gyula Csokonai-képe

Nemcsak Takáts Gyula költészetének vannak jól körülírható állandóságai, hanem prózája is rendelkezik ilyesfajta jegyekkel. Az életműben kutakodva magunk elsősorban az esszék között csodáljuk meg azt a fajta gondolatmenetet, amit legjobban talán a pátosz- és sallangmentes jelzőkkel lehetne illetni, de rögtön utána újabb megállapításokat szükségeltetik egy-egy szóba sűrítünk: nagyvonalúság, precízesség, következetesség. Ezek mindenképpen az esszéíró Takáts Gyulát méltán illető megállapítások. Berzsenyinek és Csokonainak több esszét is szentel. Pályája elején, de már ismert íróként nyúl először elemző igénnyel Csokonaihoz.

Itt már érezhetjük, hogy a versek háterszágához is elengedhetetlen a megannyi élmény kibeszélése, a biográfiai adatok gazdag szolgáltatása a vallomások nyelvén. Ha az egész alkotói pálya ismeretében nézünk vissza erre az időszakra, akkor nemcsak a Csokonai- és Berzsenyi tanulmányok új szempontjait, az idevonatkozó kutatások eredményeit kell néznünk, hanem világossá válik előttünk: milyen út vezetett Takáts Gyula számára a „saját költői világ” megteremtéséhez. Drangalag és Csü Fu ott van ugyanis a Csokonai- és Berzsenyi életpálya legmélyén is. Az elemző Takáts egyre inkább lefejt az ide vezető út külső rétegeit, hogy aztán a hetvenedik életéve környékén olvasói elé álljon a teremtett új világgal. Innentől költészete új lendületet kap, a végletekig kifinomulttá és letisztulttá válik. Öregkori verseiben gyakran tér vissza Berzsenyi és Csokonai. Mindezt csak azért érezzük fontosnak megemlíteni, hogy jelezzük: soha nem elválasztható az alkotó költői, prózaírói mivolta. Azok egymásra hatása ugyanis sokkal mélyebben gyökeredzik, mintsem a külső szemlélő számára kiismerhetővé válhatna.

Menjünk is tovább, és tűnődjünk el azon: vajon elég alkalmat és nyilvánosságot kapnak-e a nem kétes bulvárhír értékű önéletrajzok? Aligha... Takáts Gyula első esszékötetében¹ a második fejezet nyitó mondatát akár önreflexióként is értelmezhetjük: „*A magyar esszéírást gyakorta csak alkalmiság kényszerítette tollfogásához, és döbbsentette véka alatti szépségekre.*”²

Milyen jó, a szólással élve, hogy Takáts Gyula ezen alkalmakkor nem rejtette véka alá a hasznos szépről alkotott véleményét. Rónay László figyelmeztetett tanulmányában, hogy csak látszólag „szűk” a készülődő évek tárháza, a szerző művészien bánt a gazdag örökséggel, amikor a somogyországi kertre emlékezett:

¹ Takáts Gyula: Egy kertre emlékezve. Budapest, 1971. Szépirodalmi Kiadó. p.385

² U.o. Könyvek, könyveim. „A magyar Poézis Menetele” avagy Csokonai és Berzsenyi harca. p. 72.

„Régóta várták már Takáts Gyula tisztelői, hogy megjelentesse tanulmányainak, esszéinek gyűjteményét. Az a nemzedék, mellyel indult, s melyhez tartozónak ma is büszke öntudattal vallja magát, az esszének is kiváló művelője. S az Egy kertre emlékezve olvasójának az az első benyomása e nagyon is tudatosan megszerkesztett kötetéről, hogy írója ebben a vonatkozásban sem méltatlan generációja legjelesebbjeihez. Pedig voltaképp szűk perspektívából indítja kötetét. Egész ciklust szentel a szülőföld ihletésének, a táj és az irodalom kölcsönhatásának, s annak a kérdésnek, hogyan befolyásolják a gyermeki emlékképek és tapasztalatok a későbbi írókat, mit visz magával otthonról eltökélt lokálpatriotizmussal, s mit csak öntudatlan emlékképet.”³

Az esszében Takáts Gyula így vallott: „Hogy mi készítetett épp e két sajátosan magyar és tragikus sorsú poétához, tán mondhatom, az ösztönös ragaszkodás rokonérzésén kívül az a véletlen, hogy emléük a családi szóbeszédében gyakorta bukkant elém gyermekkoromban, és később is, somogyi magányomban mind többször menekültem e tájon számkivetve élt költők szelleméhez.”⁴

Az esszékönyvek közül talán Németh László nevét kell mindenek előtt kiemelnünk, hiszen a regény- és drámaíró klasszikusunk volt egyben a XX. századi magyar esszé egyik legkiválóbb képviselője, no meg ő szerepeltette *Az én katedrám*⁵ című gyűjteményében Csokonai- és Berzsenyi-dolgozatait egymás mellett. Németh László 1937-ben, Takáts Gyula 1941-ben összegezte a „somogyi Diogenészről” szerzett ismereteit, élményeit. A második világháború után a pécselyi költőnek, Bodosi Györgynek is Berzsenyi-tanulmány az első publikációja a *Válasz* hasábjain. Nem csak, de főleg a dunántúli költők néznek szembe Berzsenyi portréjával és örökségével. Takáts Gyula munkácsi tanárkodásától eltekintve végig Somogy írója maradt. Németh László a *Sajkodi esték* esszéinek írásakor alkotja meg a *tájhaza* fogalmát. A tájhaza, ahogy elnevezése is elárulja, nem feltétlenül nagy kiterjedésű terület földrajzi értelemben, de Értől az Óceánig tart szellemisége és teljessége. Minden megtalálható benne, amivel az egész univerzum modellezhető, túl az országok és az adott korok határain. Németh László nem tartotta Babitsot mesterének és eszményének, ellentétben Takáts Gyulával, aki a *Nyugat* nemzedékeinek utolsó hullámveréseire tartozott. Németh László tíz esztendővel volt idősebb Takáts Gyulánál. Az igazi Berzsenyit és a Csokonait láttató írásaik azonban rokonok. Mindketten az írástudók felelősségével alkották meg azokat a portrékat, amelyeknek arcvonásaiért, azok megőrzéséért kötelességüknek érezték, hogy tollat ragadjanak.

A tájhazáról is írja Takáts Gyula az esszéit, Németh Lászlóhoz hasonlóan, amikor írásainak hősről szól, aki előtte járt ott a szülőföld tájain:

„A magánossághoz..., mely irodalmunknak egyik legtökéletesebb alkotása. E költeményben szomorú tájmisztikával ölelkezik egybe Somogy halhatatlan tája és a költő halhatatlan lelke.”⁶

³ Rónay László: Virágba borult kert. Jelenkor, 1972/2. 172–176. p.

⁴ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 72.

⁵ Németh László: Az én katedrám. Tanulmányok. Budapest, 1983. Szépirodalmi Kiadó. p.692.

⁶ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 84.

Csokonai Takáts Gyula szerint „*begeđűbúron táncoló rímkultusz*”-t teremtett⁷, s oly professzionálisan és mozarti virtuozitással, hogy poézise a legapróbb költői darabokban is túlszárnyalta a verscsinálók hadát⁸.

Csodagyerek Csokonai, akiről ilyen s hasonló kis ódaszerű költeménytöredék szalad ki Takáts Gyula tolla alól: „*Violaszínű erek és rukercpiros vér lüktet e költemények ambróziás illatú búsában.*”⁹

Takáts Gyula így szól a továbbiakban Csokonairól: „*Természete az élet igenlése. A testesült vidámság e földszagú literary gentleman, aki korának vidám házainál, mint Somogyban is, ebben »a nemes megyében«, melyről ő »mindenkor idillumos elmerüléssel« emlékezett, Szécbényi provinciájában szerelmi bánata után, a magányosság karjain fölépülve, vidám tréfáival szórakoztatja a szépnevet. Éles, csípős tréfáin, mely a vendéglátók pobaraiba töltögetett derű nektárja volt, s kéziratokban keringő gúnyversein, Dorottyája részein senki sem botránkozott. Irodalomtörténetünkbe ezt a biedelmet csak Kazinczy klasszikus és modoros szentimentalizmusának védelmezői, vaskalapos irodalomtörténészeink lopták be.*”¹⁰

A „*fél magyar eget fényküllöző*” (Németh László) Csokonai hajdan volt életéről, de még egy-egy mesterségbeli fogásáról is úgy ír Takáts Gyula, hogy a megszemélyesítést használja előszeretettel, valamint metaforáiban az élő ember érzetei kerülnek a hasonlítottak szerepkörébe. Íme, még az elvont fogalom, a versláb is úgy jár, mint az emberé:

„*Az én poézisom természete című versében szépen érzékelteti a tartalom és a forma párbuzamával természetét. A vers első négy versszakának spondeusokkal fárasztott jambusaiban »a lélek ólomszárnyakon repül.«*”¹¹

A tartalom és a forma egységének kötelező és közhelyes fölemlítése után olyan költői erővel jellemzi Csokonai versrészletét, hogy szinte újraláttatja értelmezésének költői erejével magát a klasszikus költemény-citátumot: spondeusokkal fárasztott jambusok...

Az ikercsillagokról szólva Takáts Gyula esszéje még a komparatiztikáig is elér. Erre következtethetünk ugyanis az ilyesféle megállapításokból:

„*Ebben az ódában láthatjuk, mennyivel zordonabb a [helyesen: s!] földhöz kötöttebb lesz a dal a magyar tájon, ha távoli kortársak ugyanegy témáról énekelnek is. Vegyük csak egymás mellé Percy Byssbe Shelley Óda a nyugati szélhez, és Csokonai A szélhez című versét.*”¹²

Ugyancsak ezt a nézetünket erősíti a Takáts által sokszor használt Berzsenyi – Hölderlin párhuzam is. Minden bizonnyal akkor kerülünk legközelebb az igazsághoz, ha igyekszünk elvonatkoztatni attól a megállapítástól, hogy a Takáts számára meghatározó költők iránti rajongás és tisztelet magyarázata a hely szelleméből fakad. Természetes azonban, hogy a szűkebb, közös pátria, a rokon életérzések – a pozitívoktól a rémisztőktől –, a testvéri mesterség, a poézis már

⁷ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 76.

⁸ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 77.

⁹ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 81.

¹⁰ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 83.

¹¹ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 83.

¹² Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 85.

önmagukban is évszázadokon átérő barátság kötésére elegendők, nem is vitatja senki. A bece-hegyi szőlők és mandulák tulajdonosa, Takáts Gyula vajon nem ugyanazt az idillt éli-e át, mint a géniusz? Vajon nem „*kedves magyar formában éneklí reális egyszerűséggel*”¹³ a maga dalait is Takáts, akár Berzsenyi? Aki-től ugyanott idézi:

„*Van kies szőlőm, van arany kalácsszal
Bíztató földem: szeretett szabadság
Lakja hajlékom. Kegyes istenimtől
Kérjek-e többet?*”

Az idill, ahogy rámutat Nemes Nagy Ágnes az *Osztályrészem* című Berzsenyi-vers elemzésében, úgyis a melankólia fölé emelt derű csak, roppant ellentétek feszítik azt az egyént, aki a Grönland havát és az afrikai forróságot egyetlen költeményében egymás mellé helyezi. Kezdetben valóban „*Gyarapodó birtokainak gondja és családja között a magány és a melankólia sátrában boldogan él.*”¹⁴ Ám az egyensúlyvesztés csak idő kérdése, s a világ sem késik a lélek elbillentésével. Először még:

„*Élete a józan közepszeré. Családjának, gyermekeinek, birtokának örül, s e környezet aranyozza be visszafojtott szenvedélyeibe mélyülő költészetét és mélabúba boruló lelkét. Bort nem iszik, szőlőjében csak gyönyörködik... Jámbor öröme és roppanásra kész szenvedélyek között andalog.*”¹⁵

Takáts Gyula ugyanazt az ambivalenciát fogalmazza meg Berzsenyivel kapcsolatban, mint később a verselemző Nemes Nagy Ágnes.

„*Lírája életével mindkevésbé azonosul. Béke, jámborság, bajdani ábrándjának szapphói, aszklepiadészi sorai már csak itt-ott csillannak elő. A megbékélés öldöklő dobogássá lesz...*”¹⁶ „*Az elmúlásban is élet, érzékiség van, de míg Csokonainál tobzódó táncban, lobogásban, finom gáláns rímekben zeng ez, addig Berzsenyinél fojtott lobogással, a forma szorításától izzik parázssá. Minden hangban »égő szívét mutatja – mint vergődik vérében«, mely egyre sötétül az esztendőkkel.*”¹⁷

A halálos sebet a lelken KÖLCSEY FERENC ejti. Talán éppen csak Kazinczy előtti magánszorgalomból:

„*1813-ban versei végre megjelennek, s e művében látja egyensúlyát veszített életének harmóniáját, a bajtörésből kimentett kincset, az életművet, melyre ábítózott. A szép és jó, a költészet és a természet ölelkezésében született életet, mely életének szobra. És ekkor, az elismerések közepette, a lelki gyógyulás útján érte Kölcsey kritikája...*”¹⁸

„*Fájdalmasan szép hasonlata: »a poétai mű nem egyéb, mint szobor«. Keserűen érezte, hogy Kölcsey nem erről az egészről beszélt, de széttörte azt, s külön tört füléről, orráról, csonkított részeiről mondott méltatlan kritikát.*”¹⁹

¹³ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 89.

¹⁴ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 87.

¹⁵ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 89.

¹⁶ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 90.

¹⁷ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 92.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 95.

Németh László esszéjében ugyanerről olvashatunk, hogyan hallgat el három esztendőre a niklai remete.: „*Kölcsey bírálata a bőre alá... oltja a távolról rosszállt Kazinczy-mérget.*”²⁰

A Németh László által említett „*Kazinczy-méreg*” a „*violaszínű erek rukercpiros vérbe*” fecskendezve: talán együtt a legpontosabb s legköltőibb metaforát alkotják Berzsenyi poétai elnémulásáról.

Azonban Takáts Gyula szemében nem ér véget Csokonai és Berzsenyi emberi tragédiájával a történet. Ellenkezőleg, az érdekli a XX. századi alkotót, hogy miképpen lehet ilyen végzetes pillanattól, bukásoktól számítva az embernek önmagát és az eszményeit megmentenie? Lehet. Ez a válasz. Ahogyan Csokonai majd megvizsgálja magát a furcsa vitézi versezettel, s ahogyan Berzsenyi öngazolásba kezd, ám nem olcsó vigaszba, hanem egész poétikát teremtve. S akkor már nem csupán önmaguk pályája volt a tét: „*Kiállása ekkor már nemcsak egyéni, hanem Csokonai, és kettőjükön keresztül a magyar irodalom, a „magyar poézis menetelének” védelme.*”²¹

Takáts Gyula is eszményeit védte a tanulmánya írásakor. A fasizálódás, „német gyarmat”-iság felé rohanó országban, 1941-ben politikai és morális bátorságot is követelhetett tőle a következő summázás: „*És Csokonai, Berzsenyi? Mindkettő kikapcsolva a portási germán szellemet, a közvetlen utat választotta a hellén–latin forrásból. Ezen az úton sikerült Goethének és nálunk Berzsenyinek, Csokonainak, „vateszi” voltuk mellett az eredetiség.*”²²

Takáts Gyula, miután megfestette Berzsenyi-portróját, nekilát külön Csokonai alakját is ábrázolni, láttatni szeretné velünk azt a példátlan másik sorsot, amely úgy európai és magyar, hogy két igen fontos, kései esztendejének a somogyországi táj nem csupán a háttere, de megtartó földje is. Tanulmánya, e pontos filozofos, igényes munka nemcsak a színes pannókra hasonlít, de egy villódzó zeneműhöz: egy szimfóniához is. Annak ellenére, hogy tagadhatatlanul költő írja ezt az esszét, meg kell állapítanunk, hogy Takáts Gyula semmiféle engedményt nem tesz, szigorú és következetes gondolatmenettel, kristálytisztá logikával tárja elénk Csokonai somogyi vonulását.

Takáts Gyula e legterjedelmesebb, megkomponált Csokonai-tanulmányát a könyvben 1962-re datálja. Az 1949-ben készült, *Dorottyáról* írott elemzése²³ a vígeposztra fókuszál, ám bátran tekinthetjük olyan szövegnek, amelyre Takáts még egy évtized filológia kutatásait és tűnődéseit alapozta, mintegy kibontotta a nyolc részes tudományos és művészi igényvel szerzett esszét. Ezen a ponton meg kell említenünk, hogy Takáts Gyula csaknem másfél évtizede tölti be az esszé megjelenésekor a Somogy Megyei Múzeum igazgatói posztját. Olyan elődtől vette át a vezetést, mint a somogyi betyárvilágot feltáró Gönczi Ferenc. Azt, hogy Takáts nemcsak „bújtatott” állásnak tekintette ezt a pozíciót, mi sem bizonyítja jobban, mint ez a tudományosan megalapozott, tényekre támaszko-

²⁰ Németh László: i. m. p. 140.

²¹ Takáts Gyula: U.o. Könyvek, könyveim. „A magyar Poézis Menetele” avagy Csokonai és Berzsenyi harca. i. m. p. 95.

²² Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 93.

²³ A 150 éves Dorottyá című dolgozat a Képek és versek útjain című kiadványban szerepel. p. 39–47.

dó, mégis irodalmilag számottevő esszé megírása. Aztán negyed évszázad múltán láthattuk az újabb bizonyítékot, a somogyi pásztorvilágról szól néprajzi kutatásainak gyűjteményét.²⁴ Ez is megerősíti, és hangsúlyossá teszi Takáts Gyula Csokonai kutatásait. Múzeumigazgató Takátsról hallottunk olyan történetet az ötvenes évek időszakából, hogy amikor lelkesedve beléptek az igazgatói szobába a régészek, újságolva: szenzációs leleteket találtak valahol a megyében, azt a választ kapták: akkor temessék gyorsan vissza, mert erre a világra nem szabad fölhozni.

Takáts Gyula viszont Csokonai-kutatóként a legvirtuózabb krimi szerzők önfelvedtségével is bogozza a rejtélyeket Csokonai tartózkodásáról a somogyi vidékeken. Történetét Vitéz kettős csalódásától indítja, amikor Keszthelyen, Nagyvázsönyben majd Füred partjain az elveszett szerelmet, Lillát és egzisztenciáját, azaz tanári állását siratja. „... valószínű, hogy Keszthelyről már egyedül ment Csokonai Füredre, és Tihanyon át jutott Somogyba, Szántódra, ahonnan a Dorottyát is indította:

*Majd Zalának keskeny, de kies csúcsánál
Általjöött a jégen Tihany hegycsúcsánál,
S kiszállván Balaton szántódi révére,
Az áldott országba: Somogyba béére.”²⁵*

A tihanyi réven Szántódra átkelt költő két esztendő tartózkodott Somogyországban, s Takáts Gyula túl azon a tisztelgésen, amely a génusz Csokonainak kijárt, bemutatja a korabeli Csökölyt, Hedrehelyt, Nagyabajomot, Kapost és Csurgót, ekléziáit, iskoláit. Takáts eközben olyan társadalmi pannót is fest a XIX. századba lépő vidéki Magyarországról, amelyben a bunyikoktól, a betyároktól egészen FESTETICH GYÖRGYIG és SZÉCHÉNYI FERENCIG minden réteg megtalálható. (Természetesen a honoráciorok szerepét kutatja, mutatja be legalaposabban.) Közben arra is van gondja, hogy korrigálja a hamis adatokat, amelyeket nemegyszer emléktáblákba is vés a túlbuzgó utókor. Például makacsul tartotta magát az a tévhit, hogy Csokonai a szántódi csárdában írta híres versét a tihanyi visszhanghoz, mert Szántód fekszik ellenében Füred partjainak. (Nem, hisz Csokonai verse egyértelműen behatárolja születésének helyét, a tihanyi barátlakások alatti partszakasról van szó, a tó északi oldalán, ahonnan az öblön át látni a füredi települést, ahol vigadoztak a gyógyforrások kútjaiban a dámák és az urak.)

Ha Takáts Gyula a versek mellett nem vette volna oly égetően szükségesnek a képek alkotást is, most szegényebbek lennénk annak a háznak a fotográfiájával és rajzával, amelyben háromheti ápolással a költőt meggyógyították az irgalmas csökölyiek.²⁶

Hedrehelyen már a vígeposz munkálataiba is belefogott Vitéz: „*Egy biztos, a költő 1799. március 12-ig többször is megfordult Hedrehelyen.*”²⁷

²⁴ Takáts Gyula: A somogyi pásztorvilág. Kaposvár, 1986. Somogy Megyei Múzeum.p.123.

²⁵ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 109.

²⁶ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 113.

²⁷ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 114.

A tanulmányfűzér egyik legizgalmasabban futó szála az, amely a *Dorottyát* ihlető körülmények, tarka benyomások feltérképezéséről szól. A legmagasabb rendű létértékeit elveszített Csokonai hogyan jut el az alkotás, a munkálkodás, a tanítás és a humor gyógyító ereje által addig, hogy a XX. századi költő, Takáts Gyula olyan portrét találjon a valóságban is róla, ami a leginkább Vitézünkhöz hasonlít (7. *Ismeretlen Csokonai-arckép* 132. oldal) Csokonai két esztendő alatt olyan példaéleket élt, amelyet idealizálni sem kell, nem is lehet. A merengő poéta kliséje, amelyet a kisasszondi bükkfa alá képzel az, aki nem ismeri Csokonai fáradozásait, igen idegen Vitéztől. A *Magánosság*hoz szerzője verstanunk, színjátszásunk, pedagógiánk egyik megteremtője volt Somogyban. Amikor Debrecenbe visszamegy huszonöt évesen, nemcsak ő maga változott remekműveket s tanítványokat hagyva maga után, de a vidék sem lehetett ugyanolyan, mint előtte volt. Takáts Gyula bizonyítja, hogy a helytörténet ily esetben egybeesik a magyar, de a világirodalom történetével is. Somogy a maga oskoláival, a Széchényi Ferencet hivatalába beiktató ünneplőivel, a dudvák között egzotikus ananászt is ígérő lehetőségeivel nem alávalóbb sem előtte Stradfordnál, sem utána Duinónál. Hiába heverének megvetve a magyar lelkek, hiába szellemellenesek a hivatalosok Takáts Gyula úgy szól ki a tanulmányából, mint ahogy Kosztolányi Dezső hívja Moviszter Miklóst elő *Édes Anna* tárgyalásán:

*„Úgy látszik, minden megyében kell egy embernek lenni, aki mint az irodalom és a költők ellensége, így teszi nevét „halhatatlanná” épp az irodalomban. Ugyanis ez volt az a Szentgyörgyi, aki Csokonai napjait később is megkeserítette, mert csurgói tanítási megbívása ellen egyedül ő emelt szót...”*²⁸

Ahhoz, hogy a magyar költők ne legyenek a Hortobágy poétái, sem pedig az istenhátamögöttség dalnokai, többnyire Don Quijote-i harcot kellett vívniuk. Takáts Gyula is hasonlóan harcolt a kultúránkért, Rónay László szerint e tanulmányok és a *Polgárjelöltek* című regényt nemcsak egyugyanazon kéz írta, de hasonló lelkiállapotban is. Az (ön)íroniával is láttatott élethelyzetek Csokonaitól Takáts Gyuláig egy olyan pannoni tájhoz tartoznak, amelynek lényegét Takáts újrafogalmazza: *„Éppen Csokonai és Berzsenyi példája segíti bozzá Takáts Gyulát, hogy visszaállítsa a pannonizmus eredeti, a sok harcban és félreértésben megfakult jelentését: a »felemelés« és »segítség« értelmezésében. A költészet eszerint eszköz is, amely az embert napi munkájában és küszködésében perspektívával kecsegteti, s mint ilyen, segítője is. Takáts Gyulának, személy szerint ars poeticája is ez a gondolat, s ebben feltétlen a nagy költő-elődök méltó örököse.”*²⁹

Takáts Gyulának nagy szerepe van abban, hogy a huszadik század végére árnyalódott a Csokonai életműről alkotott kép, elsősorban az által, hogy a Somogyban töltött éveit sikerült új megvilágításba helyeznie.

²⁸ Takáts Gyula: Könyvek, könyveim. i. m. p. 115.

²⁹ Rónay László: i. m.

INTERJÚ

LŐRINCZ SÁNDOR

Író és orvos

Találkozás dr. Sárosi Istvánnal

Naponta vívja harcát étellel-halállal, hiszen kardiológusként gyakran tanúja az emberi lét utolsó pillanatainak, de az újraszületésnek is. Orvosi szakcikkei mellett drámák, novellák, regények, versek szerzője. Olyan műveké, amelyek egy részébe olykor-olykor óhatatlanul is belopakodik a „kórházzag”, életünk „szívritmuszavara”. Diagnózisok, Rákfene, Gyilkos etűdök, Húszmilliomodik év, Zsákutca, Agónia, Kiégett fű, Nem halsz meg soha!, Veszedelmes SMS - viszonyok – néhány cím e gazdag pályáiból; olyanok, amelyek könyvben, tv-játékban, színházi előadásokon őrzik a mindennapok történéseit, a társadalmi kapcsolatok „trendjét”, érzelmi és intellektuális viharok fény-árnyékát. Szerzőjük hívó, kora hatvanas éveit járó belgyógyász-kardiológus, intenzív terápiás szakorvos. A pécsi *dr. Sárosi István* első drámáját még ferences diákként küldte el *Illyés Gyulának*, akinek bátorító levelét azóta is ereklyeként őrzi. Legutóbbi, *A Rabbi, a Pápa és a Sátán* című drámáját a közelmúltban fordították angolra.

– Németh László, Csáth Géza – két név, két orvos, akik íróként is maradandót alkottak. Talán egy kicsit az ő példájuk nyomán is kérdezem: kardiológusként mi motiválja, hogy tollat fogjon a kezébe vagy leüljön a gép mellé?

– Sosem éreztem szoros kapcsolatot a két foglalkozás között, mind a kettő más, más motívumháttérrel, más örömeikkel, fájdalomokkal. Ugyanakkor a látásmódot és a szemléletet állítólag az orvos-én befolyásolja, s ez nem is nekem tűnt fel, hanem kritikusoktól hallottam, olvastam, de általában nem dicsérő megfogalmazásban, inkább bírálatként: túlzottan kívülről követem az eseményeket, kívül maradok a szereplőkön, nem azonosulok kellően a történettel, mint ahogy egy orvos is „kívülről nézve” diagnosztizál, követi gyógyszerelése eredményeit. Bár szerintem ennek azért vannak pozitív aspektusai is. Ugyanakkor az orvosi pálya, főleg több évtized az intenzív terápia világában, a halál közelében harcolva és küzdve a sikerért, az életért, a túlélésért, kimeríthetetlen és kifogyhatatlan élmények világa. De van még egy vonzata és lehetősége ennek a kényszerű „kettősségnek”, amire példa néhány hete befejezett novellám. Ebben kardiológusként kísérem végig Jézus utolsó három napját, miközben vallatása, szenvedése során folyamatosan működik a Holter-EKG, mér a vérnyomásmérő-készülék, az úgy nevezett „eseménynaplót” pedig az evangélisták vezetik.

Gyerekkoromban mindent írtam; novellát, verset, és több regénybe is belekezdtem, de bosszantott és türelmetlenné tett a sok leíró, elbeszélő szöveg

papírra vetése. Éppen az, ami a regényt végül is az események gabalyodása mellett regénnyé teszi. Esztergomban, elsős ferences diákként – mint kötelező olvasmány – találkoztam az Antigonéval. Míg sokan szívből utálták, számomra a nagy felismerést hozta: a dráma direkt cselekmény, élő, ott, abban a pillanatban előttünk zajló történet, sors. Mi sem volt természetesebb számomra, első drámámat – a Tiszták pécsi ősbemutatója után – egyenesen Illyés Gyulának küldtem el, akinek kedves, bátorító kézírásos levelét azóta is ereklyeként őrzöm.

– *Azt már említette, hogy mi mindent írt kamaszként. De mit olvasott, s álmódott-e írói karrieréről?*

– Mindent olvastam a krimet kivéve, abból egész életemben csak egyet, de különösen vonzott a szentek élettörténete, a missziós regények. Magam is hosszán készültem misszionáriusnak, Fülöp-szigeti missziós élményeim és kapcsolataim kora gyermekkoromra datálódnak, amikor pedig komolyan felmerült, mi több konkretizálódott egy lehetőség – Tajvanra gondolok –, akkor meg nem kellett az „ottaniaknak”, mondván nem fogadnak egy kommunista országbelit, aztán jött az Antigoné, s az azt követő korszak, s szinte csak drámákat olvastam, de mindent; magyarul és angolul is.

Írói karrieréről nem „álmodtam”, tudatosan készültem rá. Mivel sok kudarcot éltem át, és elégedetlen vagyok az elért „sikerrel”, Van Gogh-gal, Ghelderode-dal – mindkettő „egy-darabos” – vigasztalom magam, s másokkal, valamint azal, hogy Isten jól tudja, mennyi fizetséget érdelek meg az életemben, mint ahogy azt is hiszem, írásaim helyükre kerülnek az idők folyamán. Hálátlan és fájó dolog az alkotói kényszer.

– Ahogy a színész figuralesen van, ha az élet színpadán bolyong, úgy az orvos is adatot gyűjt egy-egy vizsgálat, kezelés során feltárulkozó életszilánkokból, s mindezt tudatosan, hogy beépítse egy-egy később megírandó művébe?

– Az orvosi szakma legdinamikusabb, „legintenzívebb” világában ilyen hosszán dolgozva a legizgalmasabb élmények is előbb-utóbb vesztenek élményértékükből. A receptorok sajátos eltompulásával pedig éppen a külvilágot fosztom meg egy olyan elzárt miliő bemutatásától, amely veszteség mindenkinek, nekem is persze. *Hegyi László* atya fogalmazott megrázóan az aggkorról: azt senki nem ismeri „belülről” igazán, mert aki már benne van, nincs késztetése és ereje, hogy írjon róla, aki meg ír róla, nincs valós tapasztalása, mert még nincs „bent”. Én meg benne éltem a közegemben évtizedekig, mondhatni vakon és süketen. Nem véletlen, hogy tudatosan próbálom – utólag – megtisztítani az emlékezés elhomályosult képernyőjét.

Egyébként jogos a kérdésfelvetés: felhasználni az élet adta „ötleteket”. Írásaim miatt többször is ültem a vádlottak padján, s éppen egy Legfelsőbb Bírósági tárgyaláson a főügyész lepte meg vádbeszédével a komolyan felkészült ügyvédemet – s persze a hallgatóságot, de magát a legfelsőbb bírakat is – „mert vád helyett ő sorolta azt a számtalan irodalmi példát, amely egyértelműen bizonyítja, hogy az író nem meríthet másból, csak a valós élet történeteiből...”

– „Szakmai ártalomként” befolyásolja-e egyik terület a másikat?
– Mindkét „szakmát” külön, izoláltan kezelem, ennek ellenére magam is megdöbbentem már számos alkalommal, hogy miközben egyikkel foglalkozom, a tudatalatti síkon a másik is működik, halad előre. Konkrétan: nagyon sok írásom az ügyeleti éjszakák alatt, az állandó készenléti állapot feszültsége között született. Mélyen belemerültem az írásba, amikor jött a riasztás, krízis helyzet az osztályon, rosszullét valahol a „házban”, rohamkocsi érkezik, vagy éppen újraélesztés itt és ott, adott emeleten s kórteremben. Tettem, amit legjobb tudásom szerint tehettem, s aztán, visszatérve szobámba, akár órák múlva, nekiálltam, hogy folytassam a félbehagyott történetet ott, ahol abbahagytam.

– Legutóbbi műve, A Rabbi, a Pápa és a Sátán című, két felvonásos dráma kiadás előtt, s már elkészült az angol fordítása is. Ebben üzen Rolf Hochhuthnak, akinek „A helytartó” című darabját évekkal ezelőtt a kaposvári Csiky Gergely Színház mutatta be, és meglehetősen borzolta a jóakarátú, tisztánlátó, keresztény emberek kedélyét. Ön az igazság nyomába szegődve, történelmi bizonyítékok feldolgozásával írta meg a drámát...

– Ebben erősített meg *dr. Gárdonyi Máté* egyháztörténész, siófok-kiliti plébános is, aki levelében így fogalmazott: „a történelemtudomány mostani ítélete a te verziódat erősíti”. Ez rendkívül sokat jelentő visszajelzés egy szakember részéről. A bírálatok ellenére azt kell mondanom, hogy nem „közepes színvonalú” drámaíró Hochhut, ahogy bélyegzik és minősítik őt. Nagyon is jó, és nagyon is tehetséges. Ezzel azonban arányban kellett volna lennie az erkölcsi felelősségének is.

A pápa életét jól ismerő személyeket egyértelműen lenyűgözi az államtitkár majd később pápa diplomáciai zsenialitása, hősi önfeláldozása és valóban szent élete. Ugyanakkor az őt nem ismerők számára örök dilemma Piusz pápának a holokauszt kapcsán tanúsított, látszólag visszafogott magatartása. A magam részéről csodálattal és mély meghatottsággal szemlélem azt a rendkívüli belső szenvedést, fogösszeszorító fájdalommal, amit Piusz pápa átélt, mert nem emelhetett nyíltan fegyvert az üldözöttek védelméért, minden körülmények között udvariasnak, fegyelmezettnek, „diplomatikusnak” kellett maradnia, s emberfeletti fegyelemmel lereagálni azt az indulatot, amit a fasizmus rémtettei kiváltottak belőle. Egy magasztosabb cél, a lehető legtöbb emberi élet megmentése érdekében.

Két külön dráma megírására készültem, de Piusz pápa életpályájával párhuzamosan az a másik életrajz is ebbe a drámámba került: *Eugenio Zolli*, Róma főrabbijának az élete. Több magyar fordításból, de legfőképp magának Zollinak 1954-ben, az Egyesült Államokban kiadott naplójából (*Before the Dawn*) rajzoltam meg ezt a másik rendkívüli életutat. Zolli élete is dráma, évtizedekig tartó lelki krízis volt, ahogy eljutott a megtéréshez, keresztiségének felvételéhez, azt hiszem, darabomban sikerült megfognom ennek a lelki kálváriának a lényegét. Egyébként számomra a zsidó hittal kapcsolatban nem létezik a „megtérés” fogalma. Jézust-elfogadók és nem-elfogadók vannak, Zolli lánya, Mirjam

nyilatkozta később, már édesapja halála után, „apám sohasem szűnt meg zsidónak lenni”. De miért tette volna? Felismerte és befogadta Jézust.

– Miért tartotta fontosnak, hogy „ellenhelytartót” írjon? XII. Piusz már a boldogok „előszobájában” van, s különben is bizonyított tény: legalább másfél-százezer zsidót mentett meg a haláltáboroktól pápasága idején.

– Nagyon korán megismerhettem Hochhut művét – gondolok a budapesti, majd a pécsi bemutatóra –, ugyancsak korán szembesültem azzal az irritáló érzéssel, hogy itt valami nagyon nem stimmel. Mi több, tudtam, hogy nem igaz, és különösen fájt, hogy az emberek tömege elfogadta, elhitte a látottakat. A kezdetektől késztetést éreztem arra, hogy megmutassam a világnak az igazságot, a valós történelmi eseményeket. Akkor még nem gondolkodtam az egy drámán belüli párhuzamos életrajzban, ám amikor elkezdtem Piusz pápa életével foglalkozni, magam elé tettem egy hosszú papírt, s évszámok és konkrét dátumok szerint leírtam minden egyes eseményt a történések sorrendjében. Aztán ugyanezt tettem a másik dráma megírására készülve, a Főrabbi esetében is. Egyszer – véletlenül? – egymás mellé került a két papír, a párhuzamosan zajló két élettörténet-dokumentáció, s akkor jött a „megszólítás”. Attól a pillanattól kezdve már nem én vezetem a gondolataimat.

Emellett más kegyelmi momentumok is működtek; „ahogy” *Balás Béla* kaposvári megyéspüspök úr kezébe került a dráma, aki aztán biztatott, tanácsokat adott, aki felismerve a téma egyházipolitikai és egyháztörténelmi súlyát, aktualitását és jelentőségét, támogató levelet írt a kiadónak, és eljuttatta a Rómába induló pápai nunciushoz az éppen erre az időre elkészült angol fordítást.

– Elképzelhető-e kaposvári bemutató?

– Nagy megtiszteltetés lenne. A kézirat már *Rátóti Zoltán* igazgatónál van. Évtizedek óta figyelem a kaposvári színházi életet, a Marat halála, vagy a Mester és Margarita felvétele most is a polcomon van, és volt idő, amikor rendszeresen ruccantunk át Kaposvárra színházi élményben részesülni, nem beszélve arról, hogy két darabom a Pécsi Nemzeti Színház vendégjátékként szerepelt is a kaposvári színpadon. Valóban izgalmassá teszi a felvetést az, hogy pár éve itt láthatta a közönség Hochhut komoly visszhangot kiváltó darabját.

– Mi ad nagyobb örömet: a gyógyítás vagy az írás?

– Nem összehasonlítható, más-más öröm és siker mindkettő. Sikerorientált ember vagyok, a gyógyítás, a betegeken elért gyógyítási sikerélményen túl szakmai örömet és fontos pozitív visszajelzést jelent egy javulás vagy gyógyulás ténye. De mivel lelkem minden rezdülése az írásé, természetesen az írással kapcsolatos sikerélmények a legfontosabbak a számomra, írásaim egy „összkép”, egy „összmű” részei.

EMLÉKEZÉS

POMOGÁTS BÉLA

In memoriam Szirmay Endre

(1920–2013)

Néhány verseskötetet és egy kisebb csomóra való képeslapot őrzök Szirmay Endrétől. Tulajdonképpen nem voltak sűrűek a találkozásaink, többnyire Kaposváron akadtunk össze a Berzsényi Társaság összejövetelein.

Mindig előzékeny és barátságos volt, mondhatom: egy régi világból való úriemberként viselkedett, azért beszélek erről, mert ebből az embertípusból manapság mind kevesebbel találkozom. És talán nem árt az irodalom közszellemének, ha ilyen is akad. (Hozzá hasonlóképpen volt „úriember” Illyés Gyula, Weöres Sándor, Takáts Gyula, Csorba Győző – érdekes módon: a „dunántúliak”.)

Messziről érkezett Somogyba, ahol aztán ősz fejjel Kaposvár díszpolgára lett: a Kassa közelében található Hernádsadányban született 1920. október 2-án. Kassán, majd a budapesti egyetemen tanult, olasz-magyar szakos tanári diplomát szerzett. Kollégiumi felügyelő tanár és igazgató volt, később a dombovári tanítóképző igazgatóhelyettese, végül a kaposvári tanítóképző főiskola tanára.

1971-ben, tehát ötven esztendőskorában jelent meg első: *Arány és mérték* című kötete, ezt még több verseskötet követte, közöttük műfordítások is – olasz, spanyol, cseh, lengyel, bolgár, szlovák és orosz költőket tolmácsolt magyarul. Megérdemelte a figyelmet, hangja őszinte, verskultúrája biztos alapokra épült: a magyar költészet klasszikus hagyományaira.

Mestere Arany János volt, az örökség, amelyhez kötődött, a Nyugat öröksége. Ettől kapta a gondolati igényességet, a formai fegyelmet, egyszersmind változatosságot, az önkifejezés biztonságát.

Versei gyakran örökítették meg a somogyi tájat, az élet kisebb-nagyobb eseményeit, szívesen festettek meghitt életképeket, szeretettel idézték fel a magyar költészet hagyományait, testvéri szívvel siratták el irodalmunk halottait. Elégikus érzéssel követték az „örvénylő idő” viharzását, mindig az „égő pillanat” emberi arcát keresték. A köznapi élet dolgaival foglalkoztak, érzékeny szeretettel hajoltak az emberi kapcsolatok alakulása fölé: ez az érzelmi kultúra minősíti természetüket.

Folyóiratunknak rendszeres munkatársa volt: igényes író és mindig jó barát. Emléke előtt a Somogy szerkesztősége és a Berzsényi Társaság is meghajtja fejét.

Rádics Károly emlékezete

Amikor megismerkedtem a Somogy megyei Bodrog községben, 1932-ben született dr. Rádics Károllyal a '90-es évek elején, már tudtam, hogy egyike a főváros XXII. kerületében élő, jelentős irodalmároknak. Egyéniségében a tanár, az újságíró, és az irodalomtörténész együttesen jelenlévő, sajátos vonásait véltem felfedezni. Határozott szigorúsága folyamatosan szolgálta pontosságát mindhárom pályán.

Hajlíthatatlan belső fegyelem vezérelte ember benyomását keltette bennem. Irodalmi hagyatéka komoly értékekkel rendelkező életmű. Kiemelkedő könyvei: *Móricz Zsigmond levelesládája* (Püski, 1993), *A múlt évgyűrűi* (Püski, 1994), *Móricz Zsigmond és Magoss Olga levelezése* (szerk. – Püski, 1995), *Évtizedek kaptatóin* (Argumentum, 1998). E kötetek jellemző műfajai: tanulmányok, esszék, recenziók, interjúk.

A legfőbb hangsúlyt mindenképpen a Móricz-levelezés feldolgozása kapta dr. Rádics Károly életművében. A becslés szerint 15 ezer darab levél bőséges adalékokkal szolgált Móricz Zsigmond szépírói és szerkesztői teljesítménye hátteréről. Elsősorban Móricz-kutatóként vált nevéssé, ám valójában munkái zömében a művészi hátterek kutatója volt. Azokat az erős szellemi és érzelmi szálat kereste, amik a szépirodalmi művek keletkezésének igényét kiváltották, és segítették megvalósulásukat.

A halálát követően megjelent, *Évtizedek kaptatóin* című könyvében olvasható *A pannon ég alatt* című írása a somogyiak közül Takáts Gyula Kossuth-díjas költőre emlékezik: „A múlt idézésében mindig van valami kockázat, de éppen ez benne a szép... Az első verseskötetével, a *Kút*-tal találkoztam a kaposvári Városi Könyvtárban, ahova gimnazistaként rendszeresen jártam. Sajnos, ő már nem tanított a kaposvári Táncsics Mihály Gimnáziumban, amikor odakerültem. Alig egy-két éve nevezték ki a megyei múzeum igazgatójának. Felejthetetlen élmény volt, amikor megismertem az első, élő költőt. Szívesen magyarázott a fiataloknak, ha megkértük rá. Ha az emlékezetem nem csal meg, Rippl-Rónai képeinél időzött el legszívesebben. Radnóti Miklósról is nagy szeretettel beszélt, de ezt csak évtizedek múlva tudtam meg, hogy ő írta az első kritikát a *Kút*-ról a *Nyugat* című folyóiratba.

Mindig nehezebb sorsa volt a vidéken élő művészeknek. Takáts Gyuláé sem volt más. A régi barátok szétszóródtak, legtöbben a fővárosban telepedtek le. 1937-ben még Takáts Gyula is Pestre vándorolt, »mert unok már a kaposi Berzsenyi Társaságban elsőnek lenni« – írta Babitsnak. S milyen paradox is az élet, később hiába hívták a patinás kulturális intézmény élére, Somogyországban maradt, a pannon ég alatt. Nem szédítették meg a kitüntetések, a 30 évesen kapott Baumgarten-díj, a József Attila-díjak.

Kortársainak legjavával levelezett, föl-följött a nagyvárosba barátot látni, megmártózott külföldi városok levegőjében, de a Balaton, a Dunántúl mindig visszahúzta. Szellemi gyökerei mélyen belekapaszkodtak szülőföldjének hagyományába, történelmébe. Ebből a hűségéből nőtt ki közel negyvenkötetnyi vers, műfordítás, tanulmány, regény és több száz rajz, festmény.”

Búcsú Ács Jenőtől

Az utóbbi napokban beköltöztem a verseskönyveibe. Az utolsó kötetéből, a *Bűn-idő Golgotájából* kiáltott rám a jajszava: „*Ó, idegen rianás, kés a mellbe,/ és a borda szétborzad bele,/ Ó, a bérc-orgonák a végtelenbe/ sírnak, és szakad a szív-zene.*” Rátaláltam erre az öt sorra is: „*Gonosz dübörgés a világ,/ a vér tökélye szertezúzva,/ a test becsukja ablakát,/ S önként beroggyan, vénbedgúzsba./ És mint álomban, nincs tovább.*”

A szív-zene megszakadt. Nincsen tovább. Ám lehetne, mert nem kellett volna – nem lett volna szabad – meghalnia. Nem kellett volna: ha ezen a dermesztő október eleji ősön, szombaton éjszaka nem cipeli őt a mentő a székesfővárosban, hét órán át. A lakásukban érte az infarktus, az ügyeletes kórháztól tízpercnyre. De a kórház nem fogadta, az ügyeletes orvos szerint nem volt közvetlen életveszélyben.

Összegyűjtött versei kötetében csaknem kétezer vers sorakozik. Gargantuai hahotájával, kópésan mosolygó szemével oly derűs, életvidám embernek tetszett, hogy azt hittem: ez a kétezer vers csak tréfa, csak játék. Pedig mindenik vers a halállal vív. Apokaliptikus látomások villannak fel, égzengésszerű sorok torlódnak egymásra, mintha egy kitört vulkán lökné fel a szavakat: vér, szív, tűz, láng, örvény, csont, parázs, kereszt, lándzsa, seb, szög, Golgota.

Nem véletlenül állapította meg az utolsó kötet előszavát író Pomogáts Béla: „Ács Jenő a létezés aligha felfedhető titkaival viaskodik, mondhatni, magával Istennel küzd meg, miként a próféták és a misztikusok.”

„Számomra – vallotta Ács Jenő – a szó szent, a lélek alkotása, élő lélegző, önálló lény. Maga az a tény, hogy a szó létezik, Isten által teremtett csoda, ezért is tölt el gyönyörűséggel, ha megszólít. A szó szentségének őrei a szellem emberei, ha ők nem volnának, akkor a szó elveszítené eredeti, isteni voltát... A költő csak a hang-léleknek, a betű és a szó szellemének, valamint a nyelv istenének tartozik felelősséggel, senki másnak.” De annak megalkuvás nélkül. Úgy írt verset, mint akinek Babits Mihály és Nagy László ítélőszéke előtt kell megjelennie. Nem véletlen, hogy indulásában éppen Nagy László és Kassák Lajos segítette.

Az irodalmi díjak – méltatlanul – elkerülték. Pedig kitűnő költő volt – verseit a Somogy is közölte –, sokkal jobb poéta, mint mások, akik értenek az irodalom belterjes harcaihoz, az önmenedzseléshez. Ő nem foglalkozott ilyesmivel.

Ültem vele évek hosszú során át a pesti Blaha Lujza téri Nemzeti Étterem bokszában, Lázár Ervin, Bella István, Balázs József társaságában. Most utánuk ment. Utánuk küldte a magyar „egészségügy.”

Amikor utolszor találkoztunk, ezt mondta:

– Kétségbe vagyok esve a hazám sorsán...

Elszorul a torkom az utolsó versét olvasva:

*Megőrült ősz, motyog, hüppög,
Oly nyílt, oly merész a színe,
Oly vakmerőn sárga-dühödt,
Nem is illik suttogó szívbe.*

(Korzenszky Richárd felvétele)

SOMOGY

E számunk szerzői

BEKES József (1957. Kaposvár) Kaposvár • BENE Zoltán (1973. Kecskemét) Szeged • FAZEKAS István (1967. Csenger) Százhalombatta • KERÉK Imre (1942. Háromfa) Sopron • KISS Dénes (1936. Pacsa) Budapest + • KORZENSZKY Richárd (1941. Csorna) Tihany • KÓSA Csaba (1943. Esztergom) Budapest • KÓSA Márton (1970. Budapest) Budapest • LÁSZLÓFFY Csaba (1939. Torda) Kolozsvár • LŐRINCZ Sándor (1965. Kaposvár) Kaposvár • MATYIKÓ Sebestyén József (1951. Székesfehérvár) Siófok • NÉMETH István Péter (1960. Tapolca) Tapolca • TARI István (1953. Zenta) Óbecse • POMOGÁTS Béla (1934. Budapest) Budapest • VARGA István (1956. Kaposvár) Kaposvár • VÉGHÉLYI Balázs (1983. Budapest) Százhalombatta • ZSIRAI László (1956. Sopron) Budapest

Folyóiratunk megvásárolható:

Kaposváron

a Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság titkárságán
Csokonai u. 1.
(Telefon: 82/319-948)

Budapesten

Írók Boltja, VI. Andrásy u. 45.

Folyóiratunk e-mail címe: somogyfolyoirat@gmail.com

A Berzsényi Társaság weboldalának címe: www.berzsényi-tarsasag.hu

Nemzeti Kulturális Alap

Megjelenik a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával

Ára: négyszáz forint
